

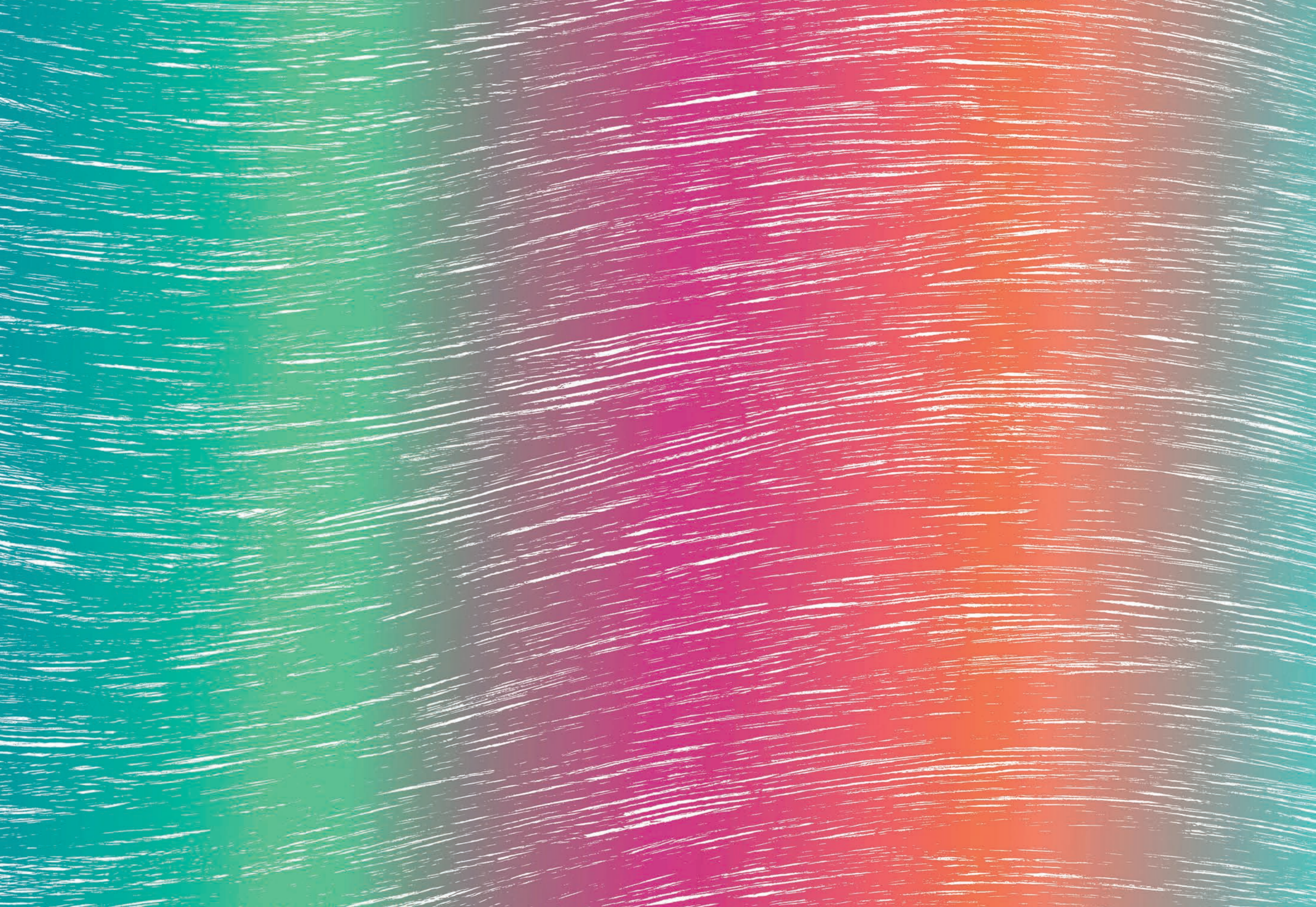
40

näkökulmaa rauhaan

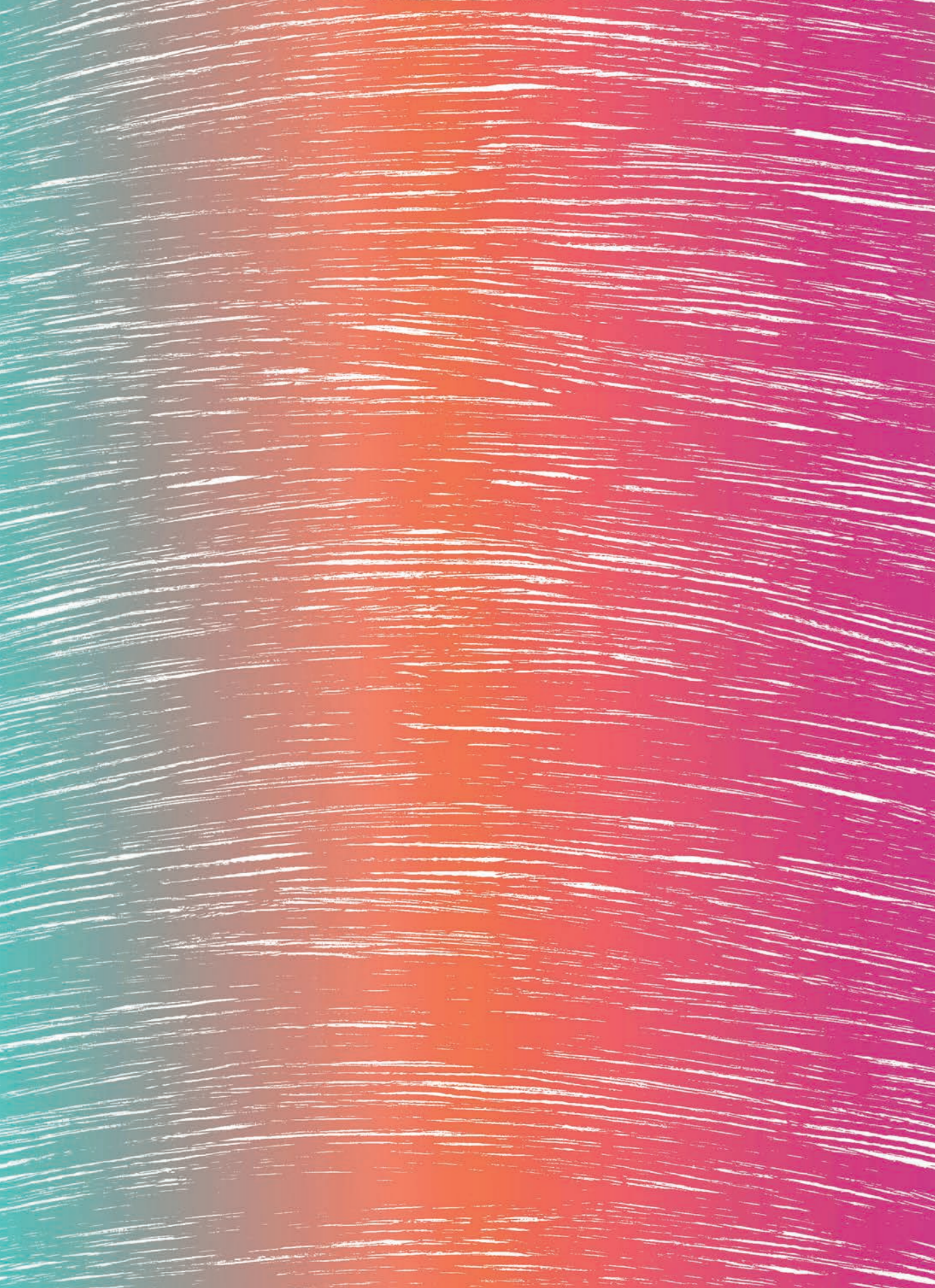
RKI

RAUHANKASVATUSINSTITUUTTI

40 näkökulmaa rauhaan

40

näkökulmaa rauhaan

1. PAINOS

ISBN 978-952-7432-13-6

TOIMITTAJAT HELI PEKKONEN & KATI PIETARINEN

KUSTANTAJA RAUHANKASVATUSINSTITUUTTI

ULKOASU MARJA TIKKA

KUVITUS KIIRA SIROLA

PAINO MEEDIA ZONE OÜ, TALLINNA

2022

RKI RAUHAN
KASVATUS
INSTITUUTTI

Yksittäiset tekstit ovat tekijöidensä näkökulmia Rauhankasvatusinstituutille keskeisiin aiheisiin, mutta eivät välttämättä edusta Rauhankasvatusinstituutin yleistä linjaa.

Kirjoittajakuvien kuvitusten pohjalla olevat alkuperäiset kuvat: Meri Björn, Katriina Haikala, Pinja Nikki, Heli Pekkonen, Thomas Ranta, Vilma Rimpelä, Niklas Sandström, Emma Taipale, Tinksu Wessman sekä ihmisten kotialbumit

KIRJOITTAJAT

Riikka Jalonen | 10

Tarja Halonen | 16

Eeva-Liisa Kiiskilä | 20

Silvia Hosseini | 24

Jasmin Ruokolainen | 54

Hanna Mithiku | 58

Jenni Leppänen | 62

Ulkar Aghayeva | 68

Elina Lauttamäki | 94

Mari-Anne Okkolin | 100

Marlene Soto Godoy | 106

Kati Pietarinen | 112

Auli Viitanen | 134

Valo Vesikauris | 140

Suvi West | 144

Maria Aikio | 148

Mari Koivistoinen | 172

Saara Loukola | 176

Leif Hagert | 180

Liban Sheikh | 184

40 NÄKÖKULMAA RAUHAAN

Samia Hathroubi | 28

Mohammad Rabah | 34

Haidi Motola | 42

Detta Regan | 46

Tomi Kiilakoski | 72

Heli Pekkonen | 82

Hilary Cremin | 86

Antti Rajala | 90

Jutta Urpilainen | 116

Elina Lehtomäki | 120

Julianna Brandt | 126

Milla Ilonen | 130

Anna Litewka-Anttolainen | 152

Sonja Viličić ja Jelena Vasiljević | 156

Bella Forsgrén | 164

Aminkeng A. Alemanji | 168

Tuuli Kurki | 188

Panda Eriksson | 198

Adrian Perera | 202

Jasmine Kelekay | 206

Rauhankasvatus on rohkeutta ja kykyä rakentaa toivoa!

Miten rakentaa luottamusta ihmiskuntaan ja sen luomiin instituutioihin tilanteessa, jossa kestävä rauha tuntuu mahdottomalta saavuttaa?

TÄTÄ TEKSTIÄ KIRJOITTAESSANI luen sydäntäsärkeviä reportaaseja Euroopan Unionin rajoilla kylmässä värisevistä ihmisistä, ja vaikka Myanmarin vallankaappaus on jo hetkeksi poistunut uutisista Afganistanin noustessa kriisitiedotuksen keskiöön, kuulen sieltäkin tutuilta kammottavia kuulumisia. Samoin Bosnia-Hertsegovina on palannut tietoisuuteemme huomion oltua vuosia muualla. Israel jatkaa kansainvälisen oikeuden mukaan laitonta miehitystään Palestiinassa vuosikymmenestä toiseen maailman katsoessa vierestä. Ilmastonmuutos etenee ilman että sen pysäyttämiseksi tehdään läheskään riittävästi. Tutkimukset osoittavat rasismien olevan arkipäivää kaikkialla Suomessa ja koulutusjärjestelmämme ylläpitävän epätasa-arvoa monin tavoin. Tuntuu, että rauha on kovin kaukana tänäkin päivänä ja kestävää rauhaa on mahdotonta saavuttaa. Miten siis rakentaa luottamusta ihmiskuntaan ja sen luomiin instituutioihin tässä tilanteessa?

Rauhankasvattajalle erityisen tärkeää on kyky sietää ilmiöiden monimutkaisuutta ja hallitsemattomuutta, proses-

sien ja ihmisten epätäydellisyyttä ja sitä, ettei mikään oikeasti merkityksellinen tule ikinä valmiiksi. Ilman luottamusta siihen, että ihmisten luomia epätäydellisiä rakenteita on mahdollista muuttaa, tätä työtä ei pitkään jaksaa. Usein on helppompaa tunnistaa ongelmat ja analysoida niitä, kuin tunnistaa ne vahvuudet, joita maailmassamme jo on. Rauhankasvatuksessa kuitenkin tarvitaan kykyä ja halua tunnistaa onnistumiset osana kehitystä kohti parempaa maailmaa ja nähdä rauhaa edistävät yksittäiset teot merkittävänä osana pitkäjänteistä muutosta.

Maailma on kompleksinen ja siinä vallitsee lukemattomia rinnakkaisia todellisuuksia samaan aikaan. Olisi ihanaa valita nähdä vain kaikenlaista positiivista ympärillään ja huolehtia omasta sisäisestä rauhastaan sen itselle valitun kauneuden keskellä. Se tarkoittaisi silmien sulkemista sortoa ja väkivaltaa ylläpitäviltä rakenteilta ja todellisuuksilta ja niiden ihmisten kärsimykseltä, joiden elämästä rauha ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen on vielä kaukana. Samaa aikaan on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää nähdä myös

maailman kauneus ja ne vahvuudet, joita meillä jo on rauhan edistämiseksi. Niihin voimme tukeutua myös työssämme.

RAUHANKASVATUKSESSA PUHUMME TODELLA pitkäkestoisista prosesseista, joissa usein *miten* on vähintään yhtä tärkeää kuin *mitä*. Ketkä päättävät toiminnan agendan ja tavat, ketkä ovat toiminnan kohteita ja ketkä tekijöitä? Kenellä on valtaa päättää resursseista? Ilman yhdenvertaista osallisuutta ei voi syntyä kestäviä positiivisia yhteiskunnallisia muutoksia. Luottamuksen rakentaminen vie aikaa. Ensinnäkin pitää rakentaa luottamusta toisiin ihmisiin. Toiseksi pitää rakentaa luottamusta instituutioihin, jotka perustuvat satojen vuosien aikana ylläpidettyihin epätasa-arvon normeihin, käytänteisiin ja rakenteisiin, ja niiden haluun muuttua.

Itselleni YK:n Ihmisoikeuksien julistus sekä sen periaatteita vahvistavat EU:n perusoikeudet ovat yksi kompassi, jotka auttavat näkemään toivon siemenen. Euroopan unioni on kuitenkin kaikessa epätäydellisyydessään edelleen myös merkittävä rauhanprojekti. Vaikka perus-

oikeudet eivät toteudu juuri nyt, ovat ne kuitenkin sanoitettuina tavoitteena tässä keskeisessä poliittisessa organisaatiossa, jonka jäsen itse olen. EU:n perusoikeuskirjassa kirjoitetaan näin:

Euroopan Unioni perustuu ihmisarvon, vapauden, yhdenvertaisuuden ja yhteisvastuun jakamattomiin ja yleismaailmallisiin arvoihin, ja se on tietoinen henkisestä ja eettisestä perinnöstään. Se rakentuu kansanvallan ja oikeusvaltion periaatteille. Se asettaa ihmisen toimintansa keskipisteeksi ottamalla käyttöön unionin kansalaisuuden ja luomalla vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen.

Vaikka ihmis- ja perusoikeudet eivät toteudu tällä hetkellä Euroopassa eikä EU ole onnistunut edistämään niitä globaalisti, ne on kuitenkin sanoitettu tavoitteeksi, jonka eteen on sitouduttu työskentelemään. Se ei ole pieni asia!

TÄMÄ NÄKÖKULMASARJA ON kunnioittavan keski-ikäisen saavuttaneen organisaatiomme 40-vuotisjuhlakirja, jonka tavoitteena on nostaa esille 40 kiinnostavaa näkökulmaa rauhaan. Valitsimme teoksen päätehtäväksi

tuoda moninaisia näkökulmia nykypäivän ilmiöihin ja katsoa yhdessä kohti tulevaa, historian havinan sijaan. Olemme kutsuneet sarjaan yhteiskunnallisia vaikuttajia, ajattelijoita, ammattikasvattajia ja aktivisteja, jotka jokainen omalla tavallaan edistävät tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, antirasismien ja globaalien vastuun toteutumista, Suomessa ja muualla maailmassa. Nämä ovat työtämme ohjaavia keskeisiä teemoja. Minua lämmittää, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteet on myös kirjoitettu sellaisinaan EU:n perusoikeuskirjaan, antirasismi ja globaali vastuu taas sisältyvät esimerkiksi koulutuksen ja syrjimättömyyden oikeuksiin.

Toivon, että teos tarjoaa lukijalle oivalluksia siitä, millaisin eri keinoin meistä jokainen voi osaltaan edistää yhteiskuntarauhan toteutumista. Yhteiskuntarauhan rakentamiseen tarvitaan kaikkia – presidentistä ja professorista nuoreen aktivistiin ja uransa alussa olevaan opettajaan. Ajatuksenamme oli alun perin näkökulmasarjalla rakentaa kuvaa siitä, mitä rauhankasvatukselle ja perusoikeuksille kuuluu tämän päivän Euroopassa erityisesti vähemmistöjen, nuorten ihmisoikeuksien toteutumisen ja oikeusvaltiokehityksen kannalta. Nyt valmiita näkökulmia lukiessani huomaan, että sarja ei ainoastaan analysoi näitä ilmiöitä, vaan lähes jokainen näkökulman tekijä antaa myös ohjenuoria siihen, miten eri tavoin kestävä yhteiskuntarauha voi konkreettisesti rakentaa ja oikeuksien toteutumista edistää.

Olemme pyytäneet jokaista näkökulman tekijää myös esittelemään yhden ihmisen, joka on inspiroinut heitä julkaisumme teemoihin liittyen. Ajatuksena on ollut, että sarja avaisi lukijoilleen uusia innostavia polkuja. Nyt jälkepäin

mietin, että olisimme voineet pyytää esittelyitä pikemminkin yhteiskunnallisista liikkeistä, verkostoista ja järjestöistä: rauhantyötä kun tehdään aina yhdessä, ei yksin. Keskittyminen yksilöihin myös helposti ylikorostaa kirjailijoiden ja tutkijoiden roolia. Pidän sitä kuitenkin myös hyvänä: näistä esittelyistä kasvaa ympäri maailman ulottuva lista teoksia, joista saada inspiraatiota omaan rauhantyöhön.

EU:N KESKEISIMMÄSSÄ DOKUMENTISSA, perusoikeuskirjassa kirjoitetaan, että perusoikeudet tuovat mukanaan vastuuta ja velvollisuuksia sekä muita ihmisiä että koko ihmiskuntaa ja tulevia sukupolvia kohtaan (...) Ihmisarvo on loukkaamaton. Sitä on kunnioitettava ja suojeltava.

Se on merkityksellistä ja osoittaa, etteivät rauhankasvatuksen ydinarvot ole epärelevanttejä tai toissijaisia. Jokaisen sukupolven on rakennettava rauhan edellytykset itse. Oman työni yhdeksi saavutettavissa olevaksi tavoitteeksi olen määritellyt sen kehityksen edistämisen, jossa ihmiset alkavat yhä enemmän vastuuttaa Euroopan Unionin päättäjiä julkilausumistaan.

Rauhankasvatus haastaa tekijänsä joka päivä, mutta samalla se on tärkeintä työtä mitä maailmassa voi tehdä!

HELSINGISSÄ 30.11.2021

Riikka Jalonen
Toiminnanjohtaja
Rauhankasvatusinstituutti ry

Inspiraatio: rauhankasvattaja, Rauhankasvatusinstituutin pitkäaikainen toiminnanjohtaja Helena Kekkonen

lhailen **Helena Kekkonen** ajattelun kirkkautta, hänen rauhankasvatuksellista pragmaattisuuttaan ja peräänantamattomuuttaan.

Tutustuin Rauhankasvatusinstituutin pitkäaikaiseen toiminnanjohtajaan ja suomalaisen rauhankasvatuksen uranuurtajaan Helena Kekkoneseen vuosituhannen vaihteissa tehdessäni poliittisen historian graduani suomalaisesta antiapartheid-liikkeestä, jonka kantavia voimia hän oli ollut 1980- ja 1990-luvuilla.

Helena kohtasi minut tavalla, jonka muistan edelleen: uteliaana, arvostaen ja tasavertaisenaan. Sitten opin tuntemaan sen hänen tavakseen kohdata jokainen tapaamansa ihminen. Olin jo tuolloin lukenut Freireni ja muut kriittisen pedagogiikan klassikot, mutta tutustuessani Helenaan sain kuulla, miten hän oli käytännössä toteuttanut sorrettujen pedagogiikan periaatteita Suomessa esimerkiksi vankien kanssa tekemällään työllä. Puhuin-

me siis paljon muustakin kuin graduni aihepiiristä.

Edelleen, kun olen menettää uskoni johonkin prosessiin, huomaan ärsyyntyväni ihmisiin tai koen muutoksen mahdottomaksi, ajattelen millaisten periaatteiden ja käytänteiden mukaan Helena toimi. Sitten sanon itselleni, että nyt ajattelet ja toimit kuten Helena: näet mahdollisuuksia siellä, missä ensin tuntuu olevan vain esteitä tai pelkoja.

Tänä päivänä koitan täyttää Helena Kekkonen jättämät saappaat kunnialla. Vaikka olen saanut astella niissä Rauhankasvatusinstituutin toiminnanjohtajana jo viiden vuoden ajan, ne tuntuvat edelleen kovin suurilta. Pysin kuitenkin katsomaan omaa toimintaani yhtä suurella lempeydellä, kuin miten tiedän Helenan katsovan pyristelyäni sieltä jostain.

Helena elämästä ja ajatuksista voi lukea lisää hänen omaelämäkerrastaan *Rauhan siltaa rakentamassa* (1993).

Rauha ja rauhankasvatus

”Muutamalla omaa käyttäytymistämme saamme kaksinkertaisen, ylisukupolvisen hyödyn.”

Rauhanneuvottelujen arkipäivää

Opettajat ja varhaiskasvattajat, ansaitsisitte rauhan Nobelin.

PERINTEISET RAUHANNEUVOTTELUT ALOITETTIIN joko suoraan tai välittäjän avustuksella, kun kaksi tai useampi maata päätti sodan tai muun vihanpidon. Lopulta allekirjoitettiin juhlallisesti sopimus ja päätettiin tavoista valvoa sitä. Nykyajan konfliktit alkavat usein huomaamattomasti ilman mitään julistuksia. Sitten ne leviävät paikallistasolta laajemmalle – usein maiden rajojen yli, kun mukaan tulee naapureita ja täysin ulkopuolisia toimijoita omine intresseineen. Sotijoita on useampia kuin rauhantekijöitä.

Kun presidentti **Martti Ahtisaari** sai Nobelin rauhanpalkinnon elinikäisestä toiminnastaan rauhan puolesta, koko Suomi röyhisti rintaansa. Moni halusikin jatkaa hänen jalanjäljissään. Ihan hyvä juttu, mutta huomaamatta jäi, että Suomi itsekin kaipasi ihan tavallisessa arjessaan rauhantekijöitä. Suomi on valitettavasti – vaikka rauhanoloissa eletäänkin – varsin väkivaltainen maa.

Miehet joutuvat yleensä toisen miehen väkivallan kohteeksi. Naiset taas läheistensä vahingoittamiksi. Yleensä tekijänä on tällöinkin mies. Tarvitaan asenteiden

muuttamista. On erinomainen asia, että väkivaltaisen käyttäytymismallin on huomattu periytyvän. Muutamalla omaa käyttäytymistämme saamme siis kaksinkertaisen, ylisukupolvisen hyödyn.

Väkivallan taustalla ovat moninaiset, ihmisten välisiin suhteisiin vaikuttavat tekijät. Tutkimusta väkivallalle altistavista riskitekijöistä on olemassa – niihin täytyy osata puuttua ajoissa. On meidän kaikkien vastuu rakentaa jokapäiväisellä toiminnallamme turvallista ympäristöä sekä itsellemme että myös muille. Lisäksi väkivaltaa täytyy ennaltaehkäistä myös yhteiskunnan rakenteita kehittäessä. Jos väkivaltaa tapahtuu, siihen täytyy reagoida välittömästi sekä pitkäkantoisesti.

IHMISET OVAT ERILAISIA ja heidän etunsa-kin ovat usein keskenään ristiriidassa. Sitä ei pidä kiistää, mutta ristiriitojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen olisi paras oppia jo lapsena. Siksi opettajat ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat olleet ja ovat rauhankasvatuksen avainhenkilöitä. Lasten keskinäiset riidat eivät ole vain harmittomia kasvukipuja, vaan

myös erilaisten eturistiriitojen ratkaisumallien oppimistilanteita. Vahvin ei ole aina oikeassa, eikä väkivalta koskaan oikea keino ratkaista asioita.

Jokaiselle sattuu joskus ylilyöntejä, mutta niistä täytyy oppia. Ja oppimista tapahtuu läpi elämän. Ei jätetä rauhanomaisen ristiriitojen sovittelun opettelemista vain uuden sukupolven velvoitteeksi. Otetaan itsekin opiksi – ja näytetään samalla nuoremmille esimerkkiä. Mallikäyttäytyminen kun on todistettu hyvin tehokkaaksi oppimistavaksi.

KULUNUT KORONKAUSI ON ollut kaikille raskas. Seuraavan kerran kun pinna alkaa kiristyä koulussa tai kotona, ajatelkaa Rauhan Nobel keittiönne hyllylle. Sen te kyllä ansaitsisitte. Tämäkin koronavuosi on selvitty lähes ehjin nahoin.

Presidentti Tarja Halonen on toiminut Rauhankasvatusinstituutin hallituksen puheenjohtajana.

**Inspiraatio:
rauhankasvattaja
Helena Kekkonen**

UNESCO:n rauhankasvatuspalkinnon sai ensimmäisenä vuonna 1981 suomalainen **Helena Kekkonen**, joka teki pitkän uran modernin rauhankasvatustyön uranuurtajana. Hän oli alkujaan diplomi-insinööri ja tekniikan lisensiaatti, mutta kiinnostui brasilialaisen **Paulo Freiren** opeista väkivaltakäyttäytymisen poistamiseksi. Kekkonen oli itsekin perehtynyt monipuolisesti väkivaltakäyttäytymisen ongelmiin työskennellessään niin Sörkan vankilassa kuin yleisessä kansanvalistustyössä. Varsinaisen elämäntyönsä hän kuitenkin teki pitkäaikaisena Rauhankasvatusinstituutin pääsihteerinä, jossa minulla oli ilo tutustua häneen instituutin hallituksen puheenjohtajana.

”Ei jätetä rauhanomaisen ristiriitojen sovittelun opettelemista vain uuden sukupolven velvoitteeksi. Otetaan itsekin opiksi – ja näytetään samalla nuoremmille esimerkkiä.”

”Joskus omien ajatus- ja toimintaratojen potkaiseminen uudelle reitille vaatii aimosysäyksen; uskalletaan siis ottaa muutos yhdessä vastaan.”

Mokaamisen jalo taito

Kun opettajana tarkoittaa hyvää mutta päätyy töppäämään, sitä tuntee kivuliasta arvomaailman häpeää. Miten kokemuksesta voi olla hyötyä?

KÄMMIÄ, MOGATA, MOKATA, munata, möhlätä, tehdä virhe, tyriä, töpeksiä, töpätä ja niin edelleen. Jo tätä synonyymilistaa kirjoittaessa hiipii sydänalaa epämieluisa tunne. Jokin sellainen pehmeän kivulias pallo rintalastan takana. Tämän tuntemuksen nimi on häpeä. Eikä mikä tahansa häpeä, sitä on nimittäin monenmoista. Ei sellainen ”edellispäivän alushousut tippuivat housunlahkeesta työpaikalla” -häpeä (josta nolon olon lisäksi saa hyvät naurut pitkäksi aikaa), vaan kivulias arvomaailman häpeä. Miltä tuntuu tarkoittaa hyvää, mutta päätyä töppäämään? Ja toisaalta kuinka näistä kokemuksista päästään rakentavasti yli? Miten näistä kokemuksista voisi jopa hyötyä? Ja miten voisimme viisaasti näitä kokemuksia jakaa, jotta meidän jokaisen ei tarvitsisi kanssaihmissä samoin möhläyksin rasittaa?

En pohdi mokailua mistä tahansa kontekstista, vaan opettajana ja rauhankasvattajana tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä. Eli pääsemme monin tavoin kiusallisuuden ytimeen. Näkökulmani on myös henkilön, jolla on erilaisia

etuoikeuksia yhteiskunnassamme valkoisena, keskiluokkaisena, heterosuhteessa elävänä perheellisenä ja liberaalikristittyinä naisena. Hyvä lukija ja kollega; jos olet vähemmistötaustainen opettaja, selvää on, että tilanteesi on hyvin toisenlainen kuin minun. Minä en kannan esimerkiksi ihonvärissäni tai uskonnossani arkaa kohtaa, johon tuo ajattelematon ajatus tai teko on liian monta kertaa osunut. Toki minullakin on identiteettiini liittyvät arat kohdat, mutta naiseutta lukuun ottamatta ne eivät taida näkyä.

MINÄ MUISTAN TEKEMIÄNI virheitä lapsesta saakka. Lisäksi monet ovat väistämättä livahtaneet oman ymmärryksen yli ja toisten viestien sanomat eivät virheitä olleetkaan, vastaanottaja vain ymmärsi ne toisin perin (aina paras selitys). Jotkin virheet ovat valjenneet vasta vuosia itse tapahtuman jälkeen. Ja nyt en tarkoita mokia, jotka liittyvät johonkin hikiseen, mutta hitaaseen suoritukseen vaikkapa hiihtoladulla, vaan yksin ja ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa olen sanonut tai tehnyt jotain, jossa toinen henkilö

tai henkilöt ovat pahoittaneet mielensä, vaikka sellainen ei tarkoitus ollutkaan. Yleensä sen tietää ja vaistoaa sekunnin kymmenyksessä, mutta selitystä ei aina osaa tilanteelle antaa; mikäs tässä nyt taas meni pieleen. Mutta 45 vuoden ikään mennessä moni noista tilanteista on mönkinyt uudestaan pintaan ja ymmärrystäkin niihin on löytynyt.

ONNEKSI NYT ALKAA artikkelin mukavampi, ratkaisukeskeinen ja toiveikas osuus. Tiedättekö nimittäin mitä: mokaamisesta ylipääseminen voi helpottua. Ainakin minun kohdallani on käynyt näin. Paljonhan tästä on puhuttu. Ei ole avuliasta se, että jää omaan mokakakkaansa rypemään. Haju leviää vain ikävästi ja tarttuu ympärillä olevien nokkaan, mikä ei ensinkään ollut se tarkoitus. Taaskaan! Tarpeen on aito anteeksipyyttäminen henkilöltä tai henkilöiltä, joihin esimerkiksi ulosulkeva ajattelu on kohdistunut ja asian edelleen käsittely sellaisten henkilöiden kanssa, joille tämä pohdinta ei aiheuta lisää mielipahaa. Tällä tarkoitan sitä, että vähemmistöjen edustajilla ei ole velvollisuutta toimia syrjinnänvastaisena mentorina ja tutorina jokaiikalle. Hyvät kanssatöppääjäkollegat: ollapa luottamuksellinen ja aito tila tälle keskustelulle! Sellainen tila, jossa pääosassa ei ole omien kasvojen menetyksen pelko, vaan aito halu muutokseen.

Älkää ymmärtäkö väärin, pidän itseäni ihan viisaana henkilönä, jolle on kertynyt jo paljon työvälineitä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön. Olen osoittautunut olevani oppiva yksilö. 20 vuotta opettajana oltuani olen tullut kuitenkin siihen johtopäätökseen, että tämän alan ei ole mahdollista olla ”vain työtä”. Oma arvomaailma ei ole ikinä sinusta erotettavissa. Pohdituttavat asiat mönkivät uniin, päivällispöytään ja saunan lauteille. Siksipä myös ammatillisesti tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusmokakeskustelussa heittäydytään helposti suoraan vaaravyöhykkeelle, jossa rakentava ymmärrysprosessi ei ole enää mahdollista. Kun teemme virheen ja siihen reagoidaan, olemme siis tiukasti puolustusasemissa vuorovaikutuksellisen keskustelun sijaan; tilanne niin sanotusti ”menee tunteisiin”. Ajatus itsensä tuottamasta, mutta oman arvomaailman vastaisesta ulosannista on hyvin vaikea ottaa vastaan, kunnes oppii ymmärtämään esimerkiksi antirasistisia mekanismeja arjessamme. Tarvitsemme siis kipeästi ammatillisia mokatyövälineitä, sillä nämä ajatukset eivät jätä rauhaan ja meistä jokaista tarvitaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä.

TOTTA KAI ENNAKOINTI on paras lähtökohta syrjinnänvastaiseen työhön, jotta syrjiviä tilanteita ei pääse tapahtumaan ensinkään. Kuuntelemalla enemmän,

pohtimalla yhdessä turvallisemman tilan periaatteita, haastamalla oletuksia, oppimalla erilaisten henkilöiden viitekehyksistä ja kokemuksista, lukemalla ja kysymällä ja niin edelleen voisimme entistä paremmin ennakoida ja tunnistaa tilanteita ymmärtäen. Kaikesta huolimatta, tuo aikaisemmin mainitsemani tukala tunne rintalastan takana on meille tarpeellinen. Se pakottaa tarttumaan asioihin niiden sivuuttamisen sijaan. Joskus omien ajatus- ja toimintaratojen potkaiseminen uudelle reitille vaatii aimo sysäyksen; uskalletaan siis ottaa muutos yhdessä vastaan. Jokaiselle iloa, intoa ja rohkeutta tulevaan lukuvuoteen!

Toivottavasti pääsemme jakamaan rohkeasti ymmärryksiämme niistä tilanteista ja ajatuksista, joista uusi ymmärrys kumpuaa.

Eeva-Liisa Kiiskilä on opettaja ja rauhankasvattaja Kokkolasta. Hän myös koordinoi eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetusjärjestelyitä ja toimii tiiminvetäjänä Kokkolan Maailmankoulussa. Vuonna 2017 hän sai Opettajat ilman rajoja -organisaation Vuoden globaalikasvattaja -palkinnon ja vuonna 2019 Lucina Hagman -tunnustuksen työstään tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden puolesta.

Inspiraatio: kirjailija, tutkija & aktivisti Minna Salami

Kesän aikana luin **Minna Salamin** teoksen *Aistien viisaus*. Salami haastaa tiedon käsityksen mustan feminismien viitekehyksestä käsin. Hurmaannuin Salamin sanojen rohkeudesta, moninaisesta ymmärryksestä sekä tavasta yhdistää eri ajattelijoiden ja taiteilijoiden viestejä aikaan katso-matta tutkimansa teeman ympärille.

Paras tapa luoda luottamuksen kulttuuria on itse toimia luottamuksen arvoisesti

”KAIKILLE IHMISILLE ON ominaista suosia omaa sisäryhmäänsä. Filosofin **Francis Fukuyama** on sanonut, että jotta tähän pystyttäisiin puuttumaan, tarvitaan erilaisia yhteiskunnallisia rakenteita ja instituutioita – sellaisia, jotka ehkäisevät sisäryhmän suosimista ja kannustavat erilaisia ihmisiä toimimaan yhdessä johonkin tiettyyn tavoitteeseen pääsemiseksi.

Ajattelen, että parhaimmillaan esimerkiksi koulu voi olla tällainen instituutio. Siellä on hyvin monenlaisista taustoista tulevia ihmisiä, joilla voi olla erilaisia haaveita ja unelmia, mutta opetuksen, koulutuksen ja kasvatuksen avulla voidaan saada ihmiset toimimaan yhdessä. Käytännön esimerkki voisi olla koulun yhteishengen parantaminen. Tähän tarvitaan luottamusta, joka nähdäkseni syntyy avoimessa ja rehellisessä vuorovaikutuksessa. Se tarkoittaa sitä, että pystytään keskustelemaan yhdessä rakentavasti ja

myös kriittisesti. Jos ainoastaan pyritään pinnalliseen yhteishenkeen, ihmiset eivät saa sanoa niitä ajatuksia, jotka heitä mahdollisesti painavat tai ahdistavat. Se ei edistä luottamusta eikä yhdenvertaisuutta.

Opettajan näkökulmasta paras tapa luoda luottamuksen kulttuuria on toimia itse luottamuksen arvoisesti. Eli olemalla ihminen, johon oppilaiden on hyvä tukeutua, jos heillä on huolia tai ongelmia vaikka koulunkäynnissä.”

Silvia Hosseini on kirjailija, kriitikko ja opettaja.

Koko Silvia Hosseinin videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

Inspiraatio

Minulla ei varsinaisesti ole idoleita tai esikuvia. Viisainkin ihminen on erehtyväinen, siksi minua innoittavat henkilöiden sijaan teot ja tekstit. Tänä vuonna olen innoitettu Annie Ernaux'n muistelmateoksesta *Vuodet (Les Années, 2008)*, jossa hahmotellaan suurten ikäluokkien elämäntahtia kollektiivina. Teos osoittaa havainnollisesti, kuinka yhteiskunnalliset murrokset vaikuttavat yksilöiden elämään. Ehkä henkilökohtainen on poliittista -iskulauseen sijaan pitäisikin korostaa poliittisen henkilökohtaisuutta?

”Jos pyritään pinnalliseen yhteishenkeen, ihmiset eivät saa sanoa niitä ajatuksia, jotka heitä painavat. Se ei edistä luottamusta eikä yhdenvertaisuutta.”

Silvia Hosseini:
"Koulu voisi
olla instituutio,
jonka avulla
puuttua
sisäryhmän
suosimiseen."

Mitä annettavaa rauhankasvatuksella on Ranskassa, jota uhkaa väkivaltaan yllytys ja äärimmäinen polarisaatio?

Kun kuulin entisen oppilaani kuolleen taistellessaan Isisin puolesta, ymmärsin, että oikeudenmukaisten aikuisten kasvattamiseksi on tehtävä enemmän.

MUISTAN ELÄVÄSTI, MISSÄ olin ja mitä tein tuona synkkänä iltana marraskuun 13. päivä 2015. En ollut Pariisissa. Minut oli kutsuttu alankomaalaisen puolueen kokoukseen kertomaan poliittisesta ja kansalaistoiminnastani Ranskassa. Keskiössä oli nimenomaan etnisen ja uskonnollisen monimuotoisuuden tärkeys.

Aiempina vuosina olin käyttänyt paljon aikaa ja vaivaa Ranskan poliittisten ja filosofisten ulottuvuuksien ominaisuuksien selittämiseen. Olin puhunut Ranskan ylpeästä vallankumoushistoriasta, 1800-luvun kolonialismista ja tasa-vertaisuudesta. Onhan moton *Liberté, Egalité, Fraternité* taustallakin yritys sivuuttaa rodulliset, etniset ja uskonnolliset eroavaisuudet parhaamme mukaan. Todellisuus ei kuitenkaan aina vastaa tätä ideaalia. Siirtomaavallan alla eläneiden, epävarmoista töistä ja kaupungin getoista lähteiden muslimivanhempien tyttärenä osasin itsekin selittää tämän. Osasin kuvata Ranskan monimutkaista tilannetta.

Kun marraskuun 13. päivä 2015 yölliset Bataclan-iskut ja terroristihyökkäykset sitten synkistivät ranskalaisten mielet ja sydämet, olin varma, että kaikki olisi aloitettava alusta. Ajattelin Kreikan mytologian kuningas Sisyfosta, joka joutuu ikuisesti työntämään kivenlohkareta rinnettä ylös – vain nähdäkseen sen taas vierivän alas. Tiesin, että me, jotka olemme keskittyneet tuomaan ihmisiä yhteen, kuuntelemaan muita, kunnioittamaan tasa-arvoisia oikeuksia sekä taistelemaan niiden puolesta, joutuisimme työntämään kiven taas kerran rinnettä ylös.

Tuona yönä mieleeni tuli myös **Jean Giraudaux'n** näytelmä, Troijan sodan myytistä kertova ranskalainen klassikko. Giraudaux kirjoitti sen vuonna 1935 ja yritti varoittaa maailmansodasta, jonka hän pelkäsi puhkeavan. Ranskalaisessa kirjallisuudessa on usein varoittavia, katarttisia tai kiihottavia näkökulmia.

Muutama kuukausi hyökkäyksen jälkeen **Michel Houellebecqin** tammikuussa

”Pelkään tossujen hiljaisuutta enemmän kuin saappaiden marssia.”

2015 julkaistusta romaanista Alistuminen tuli ranskalaisten kirjakauppojen myyntimenestys. Teos on poliittista fiktiota, jossa Ranska on sisällissodan partaalla vuonna 2022. Kuvitteellisen muslimipuolueen johtaja **Mohammed Ben Abbès** voittaa Ranskan presidenttivaalit toisella kierroksella **Marine Le Peniä** vastaan. Uuden presidentin lippulaivahankkeisiin kuuluvat kansallisen opetusjärjestelmän islamisaatio ja moniaviollisuuden lailistaminen. Kirjan päähenkilö François, masentunut yliopistoprofessori, kuvailee tätä pirstaloitunutta yhteiskuntaa, jossa äärimmäisyydet houkuttelevat.

NYT VUONNA 2021 uudet presidentinvaalit lähestyvät jälleen ja äärioikeistolainen ehdokas Marine Le Pen pääsee todennäköisesti toiselle kierrokselle, vuoden 2017 vaalien tapaan. Vuonna 2017 istuvaa presidenttiä **Emmanuel Macronia** kuvattiin liberaalidemokratian ja edistykseen puolustajaksi, mutta nyt neljä vuotta myöhemmin tilanne on toinen. Macronin politiikan seurauksena sosiaalinen epätasa-arvo on kasvanut, muslimien laajamittainen valvonta on otettu käyttöön ja

monia oikeuksien puolustajia vainotaan ideologisesti. Marine Le Pen aivan vallan porteilla on jo itsessään pelottava ajatus maassa, jossa valta on keskitetty presidentille.

Muut kehitykset ovat salakavalampia ja vaikeammin havaittavia. Ne lietsovat myrkyllistä vihaa ja kylvävät sotaa kaikkia vastaan. Vuodesta 2015 asti Ranskassa on koettu islamismiin liittyviä terroristi-iskuja. Tällä tuhoisalla linjalla on selkeä tavoite: luoda kaaosta maahan, jossa on eniten muslimikansalaisia Euroopassa. Päämääränä on kiihdyttää *me vastaan he* -ajattelumallin osapuolten törmäystä. Tämä vaikuttaa olevan myös kansallismielisen identitaarisen liikkeen ja äärioikeistoryhmien tavoitteena. Viime vuosina nämä liikkeet ovat hiljaa valmistautuneet suurta iltaansa varten. Ranskan äärioikeiston ajattelumallilla on merkittävä ideologinen vaikutus maailmallakin. Christchurchin murhat Uudessa Seelannissa tehtiin *väestönvaihto*-salaliittoteorian nimissä. Käsitteen on kehittänyt ranskalainen kirjailija, ja sitä edistetään aktiivisesti Ranskan televisiossa.

Houellebecqin kuvailema väkivalta ei

tunnu enää fantasialta, jos elämiämme ja henkiämme varjostavia uhkia tarkastelee lähemmin.

Historioitsija **Nicolas Lebourg**, joka kuuluu Ranskan väkivaltaiseen ja sotilaalliseen radikalismiin keskittyvän akateemisen tutkimusohjelman ohjausryhmään, on kuvaillut äärioikeiston uhkan syntyvän ideologiasta, jonka tarkoituksena on ”nopeuttaa rotusodan alkua”.

Puhe sisällissodasta Ranskassa voi tuntua oudolta maata etäältä seuraavalle, joka saattaa yhä nähdä maan Ranskan vallankumouksen ylevien aatosten edistäjänä. Se on outoa myös kaltaiselleni aktivistille ja tutkijalle, sillä olen nähnyt omin silmin Lähi-idän identiteettikatojen ja laholaisuuden aiheuttamat selkkaukset.

ENNEN POLIITTISEEN JA kansalaistoimintaan sitoutumista toimin opettajana Pariisin lähiöiden köyhimmillä alueilla. Taistelin koulutuksen puolesta ja kerroin oppilailteni historiasta, jottemme toistaisi menneisyyden virheitä. Menetin osan uskostani, kun muutama päivä vuoden 2015 iskujen jälkeen kuulin, että yksi

oppilaistani oli kuollut taistellessaan Isisin puolesta.

Näiden kauheiden uutisten jälkeisenä päivänä keräsin Pariisin toimistooni yhteen vanhat oppilaani, menehtyneen luokkatoverit, jotta voisimme käsitellä kipuamme ja suruamme. Halusin ymmärtää, mikä oli ajanut tämän ystävällisen ja hiljaisen oppilaan terroristiorganisaatioon. Uskon, että kansainvälinen geopolitiikka, tulevaisuuden puuttuminen, jatkuvat epäonnistumiset ja paheksunta vaikuttivat oppilaaseen. Hänen mielessään kaikesta tai melkein kaikesta luopuminen, jopa oman elämänsä menettäminen, vaikutti paremmalta tulevaisuudelta.

Euroopan ja Ranskan eliitti tuntuu kuvittelevan, että rauhankasvatus on tarkoitettu palestiinalaisille ja israelilaisille, ei omien maidemme kansalaisille. Tuona päivänä aloin kuitenkin uskoa vakaasti, että meidän on tehtävä enemmän. Kun edessämme ovat kansallisen ja julkisen keskustelun äärimmäisen polarisaation aiheuttamat riskit sekä demokraattisen kehityksen pohjana toimineen sosiaalisen pääoman romahtaminen, on erittäin

”Kansalaisten on koettava, että he ovat vastuussa omista kohtaloistaan ennen kuin heistä voidaan tehdä rauhantoimijoita.”

tärkeää kasvattaa oikeudenmukaisia miehiä ja naisia. Ranskassa on suosittu sanonta, jonka alkuperänä yleensä pidetään sveitsiläistä näytelmäkirjailijaa **Max Frischiä**. Se kuvaa hyvin demokraattisten ja liberaalisten yhteiskuntiemme paradokseja mahdollisten vaaratilanteiden keskellä: *pelkään tossujen hiljaisuutta enemmän kuin saappaiden marssia.*

VOIMME KOULUTTAA RAUHANTOIMIJOITA vain, jos koulutuksen pohjana ovat tasa-arvoiset mahdollisuudet ja tilaisuudet. Kansalaisten on koettava, että he ovat vastuussa omista kohtaloistaan ennen kuin heistä voidaan tehdä rauhantoimijoita. Nuorille on annettava mahdollisuus hallita tulevia uriaan ja tapoja, kuinka he haluavat määritellä itsensä ja tuoda äänensä kuuluviin. Tämä on ollut aktivismin ja työtäni ohjaava kompassi. Olen

esimerkiksi yli kymmenen vuoden ajan valmentanut ja auttanut köyhistä oloista tulevia ja maahanmuuttotautaisia tyttöjä *Rev’Elles*-yhdistyksessä. Teen puheistani totta niitä ilmentämällä.

En voi olla kuukauttakaan miettimättä Adamaa, entistä oppilastani. En voi olla kuukauttakaan miettimättä Ranskassa syntyneiden sukulaislasteri tulevaisuutta. Mietin heidän elämäänsä eksistentiaalisten uhkien varjossa, heidän jo nuorena koulussa kohtaamansa rasismia sekä stigmatisoinnin ja poissulkemisen luomia riskejä. En voi yksin päättää kaikkea tätä kaaosta, mutta voin saada oman ääneni/tapani kuuluviin – ranskaksi tämä on *voix/voie* (kaksi sanaa, jotka lausutaan samalla tavalla mutta tarkoittavat eri asioita). Siksi kirjoitan historiastamme ja kaiverran läsnäolomme sekä kauno-kirjallisuuteen että tieteelliseen keskus-

teluun, jotta sukulaislapsenikin olisivat itsevarmoja ja jatkaisivat tulevaisuutensa puolesta taistelua.

Samia Hathroubi on tutkija ja kirjoittaa tällä hetkellä väitöskirjaansa Heidelbergin yliopistossa, pääaineena sosiologia. Hän keskittyy etnisten ryhmien välisiin vuorovaikutuksiin Pariisiin ja Berliinin kaupunkiympäristöissä. Hän on opettanut Pariisin lähiöiden köyhien alueiden nuoria ja toiminut kansalaisjärjestöjen johtajana niin Ranskassa kuin muualla Euroopassa ja Lähi-idässä. Hän on osallistunut ohjelmien, vaikutustyönsä ja kirjoittamiensa kolumnien avulla julkiseen keskusteluun yhteiskunnan haavoittuvimpien inkluusiosta.

Inspiraatio: kirjailija ja aktivisti James Baldwin

On vaikeaa nimetä vain yksi minua inspiroinut henkilö, sillä minua kiehtovat niin monet miehet ja naiset, jotka ovat tehneet ihmisyydestä omalta osaltaan kauniimpaa vastoinkäymisistä huolimatta. Valitsen kuitenkin amerikkalaisen kirjailijan ja aktivistin **James Baldwinin** hänen matkansa monimutkaisuuden vuoksi. Hän oli köyhä, musta, homoseksuaali mies – ja hän kirjoitti paremmin kuin kukaan. Hän opetti minulle, että ihminen voi olla radikaali menettämättä vivah-teita tai inhimillisyyttään.

”Lapsille on opetettava arvoja ja annettava työkaluja, joilla muuttaa maailmaa.”

Toivon on tultava seuraavalta sukupolvelta

Sosiaalinen sirkus opettaa miehityksen alla eläville palestiinalaislapsille temppujen lisäksi yhteistyökykyä, ihmisoikeusajattelua ja elämäntaitoja.

TEKSTI KATI PIETARINEN

KUN PALESTIINALAINEN Mohamad Rabah oli 14-vuotias, hän kirjoitti isälleen kirjeen, jossa kertoi haluavansa muuttaa elämänsä. ”Synnyin Jordaniassa. Isäni oli englantinopettaja ja hän oli saanut sieltä töitä. Kun Persianlahden sota syttyi vuonna 1990, palasimme Palestiinaan, mutta muutimme sieltä taas Arabiemiraatteihin. Sitten toinen intifada alkoi Palestiinassa vuonna 2000.”

Toisen *intifadan* eli palestiinalaisten kansannousun taustalla oli Israelin ja Palestiinan välillä käytävien rauhanneuvottelujen epäonnistuminen ja sen aiheuttama turhautuminen. Tilanne teki vaikutuksen teini-ikäiseen Rabahiin: kirjeessään hän kertoi isälleen haluavansa jättää Arabiemiraatit ja palata Palestiinaan.

”Koin ja näin lapsena paljon syrjintää Arabiemiraateissa. Siellä sinulla on ihan erilaiset oikeudet, jos olet kansalainen. Ulkomaalaisista arabeja kohdellaan paremmin, intialaisia ja pakistanilaisia todella huonosti. Näin sen ja vihasin sitä.”

Siirtolaiset muodostavat peräti 80 prosenttia Arabiemiraattien asukasluvusta, ja vierastyöläisten kaltoinkohtelusta on raportoitu vuosikymmeniä.

Lisäksi Rabah kaipasi yhteisöä.

”En kokenut kuuluvani joukkoon. Tunsin olevani palestiinalainen ja halusin sinne.”

Vuotta myöhemmin Rabahin isä antoi hänelle luvan muuttaa takaisin kotimaahan. Hän palasi pieneen kylään Länsirannalle, lähelle Ramallahia, jossa hän asui kaksin isoäitinsä kanssa.

”Se oli kasvun ja pohdiskelun paikka. Aloin samalla kyseenalaistaa monia asioita. Yhteiskuntamme on mieskeskeinen. Poikana olin saanut päättää siskojeni menemisistä ja siitä miten he pukeutuivat. Minulla oli oma huone, mutta neljä siskoa jakoivat yhden huoneen. Mietin etuoi-keuksiani, pohdin perhesuhteitani. Alkoi pohdiskelun matka, jolla olen edelleen.”

Samalla Rabah alkoi muuttaa omaa käytöstään.

”Siihen aikaan kylässä pyykinpesua pidettiin miehelle häpeällisenä. Mutta isoäitini oli vanha, ja halusin auttaa häntä.”

Rabah päätyi Bir Zeitin yliopistolle lähelle Ramallahia opiskelemaan ensin it-alaa, sitten insinööritieteitä. Hän ei löytänyt alalta itseään, mutta lähti mukaan opiskelijatoimintaan.

”Halusimme rakentaa uuden opiskelijaliikkeen, joka ei olisi kytköksissä perinteisiin poliittisiin pelureihin, Fatahiin ja Hamasiin. Halusimme keskittyä opiskelijoiden tarpeisiin. Onnistuimmekin saamaan edustajan yliopiston edustajistoon. Sitten ajauduimme vastakkain Hamasin kanssa – ja he murskasivat meidät.”

Opintojensa päättymisen jälkeen Rabah teki insinöörialan töitä, kunnes eräs ystävä soitti ja suositteli hakemaan kansainvälisten nuorisohankkeiden koordinaattoriksi. Rabah koki vihdoinkin löytäneensä oman intohimonsa. Tai kaksikin intohimoa: hän tutustui myös norjalaisiin live-roolipelaajiin, jotka kutsuivat osallistumaan larpeihin Norjassa. Rabah alkoi kehittää pelejä itse ja keräsi yhteisön pelaamaan niitä. Hän on tehnyt yhteistyötä myös suomalaisten kanssa: vuonna 2013 Pirkanmaalla pelattiin palestiinalaisten pelintekijöiden *Halar hisar* -peli, joka kertoi miehitetystä Helsingistä.

Rabah eteni eri järjestöjen nuorisoalan töihin ja opiskeli vuoden nuorisoalaa Englannissa. Hänelle ei ole tullut houkuttusta jäädä ulkomaille.

”Rakastan tätä paikkaa. Minulla on hirveä ikävä aina kun olen poissa. Erityi-

sesti jos tilanne täällä eskaloituu ja sitä seuraa uutisista, silloin tulee hulluksi. Nuorempana syyni palata kotiin olivat nationalistisemmat, nyt koen että täällä minulla on verkostoja ja pystyn tekemään vaikuttavaa työtä.”

SIRKUSKOULUN JOHTAJAN PAIKKAA Rabah päätyi hakemaan kesällä 2018, taas tuttujen suosituksesta. Hän oli nähnyt elämänsään yhden sirkusesityksen Dubaissa.

”Muistan siitä erityisesti eläimet. Meillä sirkuskoulussahan niitä ei ole”, hän naurahtaa.

Hän oli kyllä kuullut vuonna 2006 aloittaneesta koulusta aikoinaan opiskelukavereiltaan, jotka olivat sen toiminnassa mukana. Koulun perustivat palestiinalainen **Shadi Zmorrod** ja hänen belgialainen kumppaninsa **Jessika Devlieghere**, joilla molemmilla oli sirkustausta.

”Vuonna 2005 toinen *intifada* päättyi virallisesti, kun Palestiinassa järjestettiin presidentinvaalit ja **Mahmoud Abbas** tuli valtaan. Ulkomailta tuli paljon rahaa kansalaisyhteiskunnalle, ja myös tarpeita oli paljon. Israelin aiheuttaman tuhon, ilmahyökkäysten ja ulkonaliikkumiskiellojen jälkeen oli suuri tarve luoda

nuorille toivoa tulevaan. Sinä aikana perustettiin monenlaisia hankkeita. Jotkut haipuivat pois, toiset selvisivät”, Rabah muistelee.

Alkuun sirkuskoululla ei ollut omaa päämajaa, vaan sen aktiivit järjestivät ensin esityksiä ja sitten koulutuksia lapsille eri puolilla. Vähitellen keskiöön nousi sosiaalisen sirkuksen käsite.

”Emme opeta lapsille vain sirkustekniikoita, vaan myös elämäntaitoja, sosiaalisia taitoja, kriittistä ajattelua. Haluamme, että he ymmärtävät ihmis-oikeuksia, omia oikeuksiaan ja yhteisön asioita.”

Opetus tapahtuu leikin kautta: joka tunnilla käydään sekä fyysisiä tekniikoita että tehtäviä, joiden tarkoituksena on opettaa esimerkiksi yhteistyökykyä. Tehtävistä myös keskustellaan.

”Jos joku haluaa nostaa esille jonkun yhteisöä puhuttelevan aiheen, siitä keskustellaan. Olemme yhteydessä myös vanhempiin ja kouluihin.”

Sirkuskoululaiset ovat 6–18-vuotiaita ja he käyvät kerran viikossa. Tavoitteena on, että he pysyisivät mukana mahdollisimman pitkään. 18-vuotiailla on vielä mahdollisuus jatkaa ammattimaisiin

produktioihin tai käydä sirkuksen kouluttajakoulutus.

”Meillä on 13 työntekijää, ja heistä kahdeksan aloitti koululla jo lapsena.”

Sen sijaan johtajan oma sirkusosaaminen ei ole kummoista.

”Jonglöörauksessa olen todella huono, eikä kuntoni riitä trapetsille. Pyysin työntekijöitämme opettamaan minulle trampoliinihyppyjä. Osaan niitä kolme”, Rabah sanoo.

VUODESTA 2011 LÄHTIEN koululla on ollut oma päämaja ja vuodesta 2014 oma sirkusteltta Bir Zeitissä.

Ryhmiä on lisäksi useilla muilla paikkakunnilla. Sirkuskoulu kouluttaa paikallisia kouluttajiksi. Kurssien käytännöt räätälöidään paikallisen yhteisön tapoihin. Esimerkiksi Ramallahissa tytöt ja pojat ovat ryhmissä sekaisin, koska sellaiseen on totuttu. Konservatiivisemmissä yhteisöissä taas on erilliset ryhmät.

”Olen kokenut, että yhteisöltä vie jonkun aikaa hyväksyä asioita, joihin ne alkuun eivät suostuneet. Heidän pitää muuttaa asenteensa itse”, Rabah sanoo.

Kerran viikossa järjestetään tunteja vammaisille lapsille.

”Emme opeta lapsille vain sirkustekniikoita, vaan myös elämäntaitoja, sosiaalisia taitoja, kriittistä ajattelua.”

”Kouluttajamme viettivät alkuun useita kuukausia kahden vammaisten lasten parissa työskentelevän järjestön kanssa ja kehittivät menetelmiä, jotka sopivat heille. Tavoittemme on myös tuoda vammaisia ja vammattomia lapsia yhteen. Haluamme näyttää, että vammaiset lapset ovat kyvykkäitä ja että heillä on oikeuksia. Pari viikkoa sitten veimme vammaisten lasten ryhmän esiintymään kouluun ja järjestimme yhteisen työpajan kaikille lapsille.”

Tämä muuttaa myös ihmisten asenteita.

”Palestiinassa vammaisten ihmisten tilanne on vaikea. Vammaisuuteen liittyy paljon stigmaa, täällä on myös vähän resursseja ja palveluja”, Rabah kertoo.

MOHAMAD RABAH EI ole koskaan käynyt johtamansa sirkuskoulun koulutuskeskuksessa Silwanissa Itä-Jerusalemossa: toimintaa pyörittävät käytännössä yhteistyöjärjestö ja sirkuskoulun kouluttajat paikalliset kouluttajat.

Etäisyys Länsirannalla sijaitsevasta, palestiinalaisalueiden käytännön pääkaupunkina pidetystä Ramallahista palestiinalaisten teoreettiseen pääkaupunkiin Jerusalemiin on vaivaiset 20 kilometriä. Israel on vuosikymmeniä

miehittänyt ja käytännössä liittänyt itseensä Jerusalemin itäpuolen, jonka asukkaat ovat pääasiassa palestiinalaisia. Länsirannalla elävät palestiinalaiset tarvitsevat kaupunkiin tullakseen luvan. Alueita erottaa Israelin 2000-luvun alussa rakentama muuri, jonka läpi pääsee vain Israelin armeijan tarkastuspisteiden kautta.

Rabah on saanut luvan kaksi kertaa elämässään.

”Kerran sain EU:n avulla puoleksi päiväksi luvan, koska osallistuimme sirkusfestivaaleille. Toisellakin kertaa lupa liittyi EU-hankkeeseen, jonka työpaja kesti neljä tuntia. Lupa oli neljäksi tunniksi.”

Myöskään toiselle puolelle Palestiinaa, Välimeren rannalla sijaitsevaan yli kahden miljoonan asukkaan Gazaan, ei ole Länsirannalta menemistä. Gaza sijaitsee linnuntietä 80 kilometriä Ramallahista – etäisyys on samaa luokkaa, kuin matka Helsingistä Riihimäelle. Israel ja Egypti ovat saartaneet aluetta 14 vuoden ajan, koska ne vastustavat alueella valtaa pitävää islamistipuolue Hamasia: sinne ei saa viedä esimerkiksi putkia, rautaa tai monia muita rakennustarvikkeita. Gazalaiset kärsivät myös puhtaan veden pulasta, koska vedenpuhdistuksen vaati-

mia laitteiden varaosia ei saarron vuoksi voi tuoda alueelle. Alueen asukkaat eivät pääse matkustamaan pois kuin poikkeuksellisista humanitaarisista syistä.

Mohamad Rabah ei ole päässyt käymään Gazassa koskaan, mutta sirkuskoulu tekee yhteistyötä sikäläisten sirkusryhmien kanssa. Työn alla on myös uusi yhteistyöhanke naisten jooga- ja sirkuskeskuksen kanssa.

VUONNA 2015 SIRKUSKOULUN 23-vuotias opettaja **Mohamad Abu Sakha** pidätettiin. Abu Sakha oli tehnyt vapaaehtoistyötä vammaisten lasten parissa. Israelin sotilasoikeus väitti hänen osallistuneen laittomaan toimintaan palestiinalaisen vasemmistopuolueen kanssa, jolla on aseellinen siipi. Abu Sakha kiisti tämän.

Häntä vastaan ei koskaan nostettu syytteitä eikä tapaus edennyt oikeuteen: silti hän istui kaksi vuotta vangittuna israelilaisessa säilöönottokeskuksessa. Muodollisesti kyse ei ollut vankeudesta vaan hallinnollisesta vapaudenriistosta. Israelin laki sallii tällaisen vapaudenriiston turvallisuusperusteella, eikä sillä ole takarajaa. Tuhansia palestiinalaisia on pidetty israelilaisissa vankiloissa järjes-

telmän turvin, myös lukuisia lapsia. Osa on ollut kiinniotettuna vuosien ajan ilman oikeudenkäyntiä.

Abu Sakha istui telkien takana lopulta kaksi vuotta. Amnesty International kampanjoi hänen puolestaan, samoin taiteilijat ja sirkusväki eri puolilla maailmaa.

”Abu Sakhan tilanne ei ole poikkeuksellinen”, Rabah sanoo.

”Yksi sirkuksen opiskelija kuoli vuonna 2011, kun häntä ammuttiin päähän. Toista ammuttiin päähän, mutta hän selvisi. Keväällä yksi opettajamme Jerusalemissa pidätettiin, ja Jerusalemin yhteistyöjärjestömme toimisto ratsattiin elokussa. Tämä ei ole erityistä, tämä on jotain, mitä tapahtuu palestiinalaisille, työskentelevät he missä tahansa. Sillä ei ole merkitystä, oletko nainen, lapsi tai taiteilija.”

Parhaillaan järjestö suunnittelee työpajoja lapsille, jotka ovat olleet israelilaisissa vankiloissa: Uutiskanava Al-Jazeeraan mukaan syyskuussa 2021 vangittuna oli 200 palestiinalaislasta, ja viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana yli 12 000 palestiinalaista lasta on joutunut israelilaisiin vankiloihin, yleensä kivien heittelystä.

Myös korona on kurittanut yhteisöä. Sirkus joutui sulkemaan opetuksen useiksi

”Unelmoin globaalista oikeudenmukaisuudesta. Jos millään taholla on enemmän valtaa kuin muilla, epätasa-arvo jatkuu ikuisesti.”

kuukausiksi, eikä esityksiä voitu järjestää yli vuoteen. Edelleen toiminnassa laske- taan turvavälejä ja koulutuksiin otetaan mi- nimimäärä ihmisiä. Psykologinen vaikutus kestää vielä pitkään, Rabah arvelee.

Keväällä 2021 maailman mediat kir- joittivat siitä, että vaikka Israel oli saanut asukkaansa rokotettua maailman nopeim- min, miehitetyille palestiinalaisalueille koronarokotteita ei annettu.

Rokotekattavuus Palestiinassa oli loka- kuun lopulla 2021 edelleen erittäin matala – vain 24 prosenttia väestöstä oli täysin rokotettu. Suomessa luku oli 70 prosent- tia, Israelissa 65 prosenttia. Rabah syyttää tilanteesta salaliittoteorioita: rokotteita on hänen mukaansa saatavilla.

”Sirkuskoulun henkilökunta rokotettiin kesällä.”

vuosi 2021 on ollut Palestiinassa ahdistava muutenkin kuin koronan vuoksi. Touko- kuussa Israel pommitti Gazaa. Hyökkäyk- sessä tuhoutui 94 rakennusta ja ainakin

256 palestiinalaista kuoli, joukossa kymme- niä lapsia. Gazan puolelta tehdyissä raket- ti-iskuissa kuoli 13 israelilaista. Palestiina- laiset osoittivat mieltään ja heittelivät kiviä myös Länsirannalla, israelilaisotilaiden tulituksessa sai surmansa yli kymmenen ihmistä alueen eri puolilla.

Palestiinalaisille suuri pettymys oli pre- sidentti **Mahmoud Abbasin** päätös perua toukokuulle 2021 suunnitellut presidentti- ja parlamenttivaalit. Perumisen on arveltu johtuvan siitä, että Abbasin ennustettiin häviävän vaalit Hamasille. Vaalit olisivat olleet ensimmäiset viiteentoista vuoteen.

”Olemme todenneet, että se politiikka, jota on tehty viimeiset 15–16 vuotta ei ole toiminut. Tarvitsemme yhteisen vision vapaudelle. Vaalit olisivat olleet ikkuna muutokselle – se antoi toivoa. Kun ne pe- ruttiin, näkymät kapenivat”, Rabah sanoo.

”Kysymme itseltämme joka päivä, mistä saamme toivoa. Sen on tultava ajan kanssa, seuraavalta sukupolvelta, lapsilta joiden kanssa työskentelemme. Siksi heille

on opetettava arvoja ja annettava työ- kaluja, joilla muuttaa maailmaa.”

Tämä ei päde vain Palestiinaan, Rabah täsmentää.

”Kaikkiällä maailmassa on työskennel- tävä poliittisen ja ekologisen tasa-arvon hyväksi. Unelmoin globaalista oikeuden- mukaisuudesta. Jos millään taholla on enemmän valtaa kuin muilla, epäta- sa-arvo jatkuu ikuisesti. Olemme kaikki yhteydessä toisiimme: jos lämpötilan kuumeneminen jatkuu, tulvat eivät iske vain Suomeen vaan myös Palestiinaan. Ongelmat Syyriassa leviävät koko Eu- roopan ongelmiksi. Jos emme ajattele globaalisti, ongelmat vain pysyvät.”

Inspiraatio: kasvatusfilosofi Paulo Freire

Hän käsitteli kasvatusta val- lankumouksellisella ja aja- tuksia vapauttavalla tavalla, ja hänen ajattelunsa on vaikuttanut myös sorrettu- jen teatterin kehittymiseen. Olen aina ajatellut, että mei- dän tulee nähdä kasvatusta tapana vapauttaa ihmiset ja synnyttää keskustelua, sen sijaan että täyttäisimme ihmisten päät tiedolla. En ole kovin tyytyväinen pa- lestiinalaisen kasvatuksen nykytilaan, enkä ylipäättään siihen, miten kapitalismi ajaa kasvatusta. Kasvatam- me ihmisiä työmarkkinoita varten, kun meidän pitäisi opettaa ihmiset olemaan ihmisiä, tuntemaan ja ajatte- lemaan elämänsä ja tätä planeettaa yhdessä.

”Tavoitteemme on työmme ja valokuviemme avulla haastaa valtavirtamedian narratiivi sekä tukea sorrettujen taistelua tuomalla heidän tarinansa julkisesti esille.”

Israelissa sana *rauha* on menettänyt merkityksensä

Kun rauhasta puhutaan meidän kontekstissamme, sortajan ja sorretun välinen epätasainen maasto poistetaan yleensä yhtälöstä.

JOSSAKIN VAIHEESSA SANA *rauha* on menettänyt kaiken merkityksensä. Siitä on tullut Israelin kolonialistisen vallan vahvistamiseen käytettyä uskieltä. Kuin lapsuutemme leikissä, jossa toistimme tiettyä sanaa loputtomasti, kunnes sen sointi muuttui mielessämme, kunnes se irtosi olemuksestaan ja todellisuudesta, sana *rauha* on lakannut tarkoittamasta mitään. Siitä on tullut pelkkä tyhjä tavupari, pelkkä ääni, pelkkä varjo sen alkuperäisestä merkityksestä.

Kasvoin Pohjois-Israelissa, jonka paljon myöhemmin opin tuntemaan Palestiinana. Lapsuuteni oli suhteellisen seesteinen, vaikka taustalla oli jatkuvasti sotia. Synnyin 80-luvulla, kun Israel hyökkäsi ensimmäistä kertaa Libanoniin. Ajan mittaan hyökkäys muuttui täysimittaiseksi sodaksi ja kesti aina lukiovuosieni loppuun. Ensimmäisen Persianlahden sodan aikana muutamme muutamaksi vuodeksi äitini kotimaahan Suomeen. 90-luku oli niin sanottujen rauhanneuvottelujen ja Oslon sopimusten aikaa, sen aikaisissa piireissäni oli tietynlaista toivoa ilmassa.

VAIKKA OLINKIN KASVANUT Galileassa, joka on pääosin palestiinalaisten asuttama, vasta

paljon myöhemmin opin ymmärtämään Israelin kolonialismin todellisuuden. Lapsuudesta saakka, jo ennen kouluikää, lapset indoktrinoidaan täällä sotilaiksi. Heille syötetään vallitsevaa siionistista ajattelua, jossa palestiinalaisilta riistetään ihmisarvo ja sisäistetään monet Israelin kolonialismin verukkeet sekä ylivalta palestiinalaisia kohtaan.

Olin jo yli 20-vuotias, kun pitkä matkani normaaliuden savuverhon toiselle puolelle alkoi Länsirannan vierailujeni myötä. Länsiranta, tai lähinnä sen lähin tarkastuspiste, oli todennäköisesti vain puolen tunnin ajomatkan päässä kodistani Tel Avivissa. Vaikka se olikin lähellä, se oli kuin toisesta maailmasta kaikkeen tuntemaani verrattuna. Vähitellen silmäni avautuivat näkemään sorron piilevät merkit. Ne olivat monesti väkivaltaisia mutta aivan yhtä usein myös byrokraattisia, piilossa näkyvillä, tulleet niin tavanomaisiksi ettei niitä nähty raportoinnin arvoisina.

Nämä olivat *intifadan* — Palestiinan kansannousun — jälkeiset vuodet, ja vaikka Israel yhä puhui ajoittain rauhaa, se mitä näin, oli palestiinalaisten elämän tuho. Käsitykseni sanan *rauha* käytöstä

”Todellista rauhankasvatusta on se oppiminen ja poisoppiminen, jota elämämme todellisuuden ymmärtämiseen vaaditaan.”

muuttui, kun ymmärsin, että Israelin puheissa rauha ei tarkoittanut oikeutta, vaan pikemminkin palestiinalaisten oikeuksista luopumista; antautumista ilman ehtoja. Länsirannalla näkemieni asioiden kautta aloin huomata, kuinka Israelin valta koko Palestiinassa muistutti pohjimmiltaan apartheidia, mukaanlukien Galileassa, kotipaikassani, sekä Jaffassa, jossa myöhemmin asuin.

Kun rauhasta puhutaan meidän kontekstissämme, sortajan ja sorretun välinen epätasainen maasto poistetaan yleensä yhtälöstä. Kun väkivallattomia narratiiveja ajetaan ainoana oikeutettuna Israelin vallan vastustamisen muotona, kriittinen katse suunnataan palestiinalaiseen väkivaltaan, joka esitetään epäoikeutettuna. Samalla Israelin perimmäisestä institutionaalisesta väkivallasta tulee läpinäkyvää.

ACTIVESTILLS ON VALOKUVAAJIEN kollektiivi, johon olen kuulunut muutaman vuoden ajan. Teemme työtä edistyksellisen dekoloniaalisen todellisuuden luomiseksi Palestiinassa taistelun ja yhteisen poliittisen päämäärän ja vision kautta, sen sijaan että omaksuisimme depolitoidun niin sanotun rinnakkaiselon tavoitteen. Tavoitteemme on työmme ja valokuviemme avulla haastaa valtavirtamedian narratiivi sekä tukea sorrettujen taistelua tuomalla heidän tarinansa julkisesti esille. Activestills syntyi palestiinalaisesta kansantaistelusta ja viikoittaisista mielenosoituksista Länsirannalla, sekä aktivistien tarpeesta dokumentoida sekä itselleen että muille. Vaatimattomasta

alusta huolimatta ryhmä on kasvanut ja siihen kuuluu nykyään valokuvaajia *Dakhelista* (sisällä arabiaksi, kutsumanimi vuoden 1948 sodassa miehitetyille Palestiinan osille, joita pidetään *oikeana* Israelina), Länsirannalta, saarretusta Gazasta sekä palestiinalaisesta diasporasta. Työstämme Israelin kolonialismin ja sen vastaliikkeen dokumentoinniseksi on kasvanut valtava, verkossa saatavilla oleva julkinen arkisto. Se on tarkoitettu ensisijaisesti heille, joiden taistelua se kuvaa.

Rauhankasvatuksen tarkoituksena on luoda työkaluja ja mahdollistaa kilpailusta narratiiveista oppiminen sortavien voimien nujertamiseksi, jotta ihmiset osaisivat sekä kuvitella oikeudenmukaisen tulevaisuuden että tavoitella sitä. Kokemukseni mukaan todellista rauhankasvatusta on se oppiminen ja poisoppiminen, jota elämämme todellisuuden ymmärtämiseen vaaditaan, eikä pelkkä tyhjä retoriikka. Minusta tässä on Rauhankasvatusinstituutin työn voima: se piilee kyvyssä luoda todellisen luovuuden, avoimuuden ja vapaan ajattelun sallivia tiloja.

Haidi Motola on suomalais-israelilainen valokuvaaja, elokuvantekijä ja kuvataiteilija. Hän kuuluu Activestills-ryhmään, jonka työ keskittyy Israelin kolonialismin vastaisen taistelun ja muiden sosiopoliittisten ongelmien dokumentointiin.

Inspiraatio:

Minun on mahdotonta nimetä vain yhtä inspiraation lähdettä, nostaa yksi henkilö muiden yläpuolelle tässä kontekstissa. Saan inspiraatiota taistelustamme: siihen kuuluvista ihmisistä, sekä menetetyistä että yhä kanssamme olevista - sekä heistä, jotka ovat antaneet vuosia elämästään vastarinnalle tai viettäneet ne vankilassa; saan inspiraatiota yhteisestä kyvystämme jatkaa kaikesta huolimatta ja löytää voimia sekä tästä kaikesta että toisistamme.

”Ihan ensimmäisen pyöräkiertueen pääidea oli näyttää arabimaita eri näkökulmasta ja saada aiheelle mediahuomiota.”

Pyörän selässä Lähi-idän halki

Palo tehdä jotain Lähi-idän rauhan eteen on ajanut englantilaisen nuorisotyöntekijä Detta Reganin kohtaamaan rauhanrakentamisen ristiriidat.

TEKSTI KATI PIETARINEN

2000-LUVUN ALUSSA ENGLANTILAINEN nuorisotyöntekijä **Detta Regan** sai villin idean: hän toisi satojen naisten joukon eri puolilta maailmaa pyöräilemään Lähi-idän halki, Syyrian Damaskoksesta Libanonin ja Jordanian läpi Palestiinalaisalueille. Kiertueidea sai nimen *Follow the Women*.

Regan oli vuosien ajan vienyt nuorisoryhmiä eri puolille Eurooppaa ja Lähi-itää, ja ystäväystynyt erityisesti palestiinalaisten kanssa.

”Halusin, että yhä useampi alueen ulkopuolinen ymmärtäisi tilannetta paremmin. Ihan ensimmäisen pyöräkiertueen pääidea oli myös näyttää arabimaita eri näkökulmasta ja saada aiheelle mediahuomiota”, Regan kertoo puhelimesta kotoaan eteläisessä Englannissa sijaitsevasta Readingista.

Villi idea toteutui ensimmäisen kerran vuonna 2004 – tosin silloin ei päästy Palestiinaan asti. Sen jälkeen pyöräkiertueita on järjestetty kahdeksan kertaa, viimeksi 2018, jolloin Syyrian sodan vuoksi reitti kulki vain Libanonin läpi. Mukana on ollut tuhansia naisia eri puolilta maailmaa, niin lähi-idästä kuin Euroopasta, Yhdysvalloista ja Japanistakin.

”*Follow the Women* yhdistää kolme minulle tärkeää asiaa: ensiksi uskoni siihen, että naisilla on iso rooli maailmassa ja että meidän on otettava valta; toiseksi pyöräilyyn, joka on hyvä sekä keholle, mielelle että ympäristölle; kolmanneksi innostukseni lähi-itään, joka syttyi tehtyäni töitä paikallisten nuorten parissa”, Reagan listaa.

DETTA REGAN KASVOI Stoke-on-Trentissä Keski-Englannissa. Perheen tulot olivat pienet. Isä työskenteli liikenteenohjajana. Ulkomaille he eivät matkustaneet koskaan – sellaisesta Regan ei osannut edes haaveilla.

Innostuksen pyöräilyyn Regan peri äidiltään. Äiti joutui jättämään harrastuksen astman vuoksi, mutta muisteli aina nuoruuttaan, jolloin 100 kilometriä oli sopiva iltalenkki. Regan itse osti ensimmäisen pyöränsä 19-vuotiaana aloitettuaan työt palopelastajana.

”Rakastin sitä pyörää. Pyöräilin sillä töihin uniformussani, kypärä päässä. Näytin varmasti ihan hassulta”, Regan muistelee.

Hän avioitui ja sai kaksi lasta. Sekä Regan että puoliso työskentelivät lentokentän liikenteenohjaajina.

”Elimme hirveän keskiluokkaista elämää. Olin kotiäitinä, äänestin konservatiiveja. Kaikki ystävämme olivat lentäjiä tai liikenteenohjaajina, järjestimme illalliskutsuja.”

Regan oli jo lähes 40, kun yhtäkkiä kaikki muuttui.

”Lähdin kerran viikossa vapaaehtoiseksi katolisen seurakunnan nuorisokerhoon ja rakastuin siihen hommaan. Päätin ottaa siitä uuden ammatin ja aloitin opintoni yliopistolla. Minusta, oikeistolaisesta kotiäidistä, kuoriutui vannoutunut vasemmistolainen feministi.”

Vanhemmat ja puoliso eivät hyväksyneet uutta uraa. Avioliitto kariutui. Onneksi työt olivat juuri niin inspiroivia kuin Regan oli ajatellutkin. Ensimmäinen kansainvälinen kokemus oli matka Hollantiin paikallisen nuorisoryhmän kanssa.

”Juuri viime viikolla vastaan tuli mies, joka oli mukana sillä matkalla. Hän on jo viisikymppinen, hänellä on oma perhe. Hän tuli sanomaan, että se matka muutti hänen elämänsä. Se ei ollut edes erikoista: tapaan jatkuvasti ihmisiä, jotka kertovat, että kansainväliset kokemukset ovat olleet heille ratkaisevia.”

Miten yksi ulkomaanmatka voi muuttaa ihmiselämän?

”Ihmiset ovat sanoneet, että kansainväliset kohtaamiset ovat tuoneet itseluottamusta muiden ihmisten kohtaamiseen ja muiden näkökulmien ymmärtämiseen. Nämä miehet kasvoivat mustan jengikulttuurin keskellä Englannissa ja matka ulkomaille toi heille uuden näkökulman maailmaan. Myös omassa ryhmässä he ystävystyivät matkan aikana sellaisten nuorten kanssa, joille eivät olisi muuten puhuneet.”

REGAN OLI KANSAINVÄLISIIN kohtaamisiin heti koulussa. Onneksi niihin oli mahdollista saada rahoitusta British Councililta ja myöhemmin EU:lta. Matkakohteiden lista kasvoi: Tanska, Italia, Etelä-Eurooppa, Lähi-itä.

”Ensimmäisellä matkallani Israeliin maan nuorisopalvelu vei meitä ympäri maata. Kävimme kaikkialla, siltä tuntui. Palestiinasta ei puhuttu.”

Seuraavana vuonna palestiinalaiset kutsuivat vierailemaan.

”Se oli ihan erilainen näkökulma. Israelilaiset olivat olleet vaativia, he halusivat kaikenlaisia kansainvälisiä vaihto-ohjelmia. Palestiinalaiset vain toivoivat, että nuoret voisivat pelata jalkapalloa rauhassa. Tapasin Jerusalemissa miehen, josta tyttäreni ovat vakuuttuneita, että hän on pyhimys tai enkeli. Hän oli niin nöyrä, puhui täysin sujuvaa hepreeaa.

Hän oli istunut pitkään Palestiinassa vankilassa, jossa häntä oli hakattu ja kidutettu. Silti hän sanoi, että ainoa tie eteenpäin on rauha”, Regan muistelee.

Mies vei Reganin Israelin miehittämään mutta palestiinalaisten asuttamaan Itä-Jerusalemiin, Silwanin kaupunginosaan. Koska Israelin valtion tavoitteena on ajaa palestiinalaisväestö pois ja korvata se juutalaisilla sekä rakentaa alueelle uskonnollinen huvipuisto, palestiinalaisille harvoin myönnetään rakennuslupia. Luvatta rakennettuja palestiinalaisten rakennuksia puretaan systemaattisesti. Myös israelilaiset siirtokuntajärjestöt käyttävät rahaa ja oikeusistuimia palestiinalaisten ajamiseen alueelta. Israelin miehittämällä palestiinalaisalueilla on 55 viime vuoden aikana tuhottu arviolta 60 000 palestiinalaiskotia.

”Näin kotien tuhoamisen omin silmin. Seisoin siellä ja itkin, että miten he voivat tehdä tällaista! Hassan vastasi, että he tekevät, koska voivat— mutta hitaasti, hitaasti tämä tulee muuttumaan. Halusin olla osa sitä muutosta.”

ALKUUN REGAN OLI mukana järjestämässä kansainvälisiä vaihtoja, joissa oli mukana palestiinalaisnuoria. Kansainvälisissä seminaareissa Regan loi kontakteja myös Libanoniin ja Jordaniaan. Työt veivät eri

puolille Syyriaa kouluttamaan Unicefille ja British Councilille.

Hänet esiteltiin Palestiinan presidentti **Jasser Arafatille**, jolle Regan kertoi ideansa naisten pyöräkiertueesta.

”Söimme keksejä. Arafat tarjosi niitä jatkuvasti lisää, enkä koskaan sano ei kekseille. Kerroin, että unelmoin naisten pyöräkiertueesta alueen läpi. Unelmoidaan yhdessä, hän sanoi.”

Kiertueen rakentaminen vaati nuorisohjaajalta uusia avauksia.

”Paikalliset kontaktini sanoivat, että meidän pitää saada eliitti mukaan: Jordaniassa prinsessa **Basma**, Syyriassa ensimmäinen nainen **Asma al-Assad**. Että he voisivat auttaa viisumien ja rajanylitysten kanssa.”

Regan ei ymmärtänyt, miksi.

”Olin silloin aika naiivi. En ymmärtänyt, että rajojen ylittäminen ja lupien saaminen on iso kysymys. Kiertueelle osallistui kaksi siskoa, joista toinen asui Syyriassa ja toinen Palestiinassa. He eivät olleet päässeet tapaamaan vuosikausiin, koska eivät olleet saaneet viisumeita.”

Tukea tuli: kun kiertue ensimmäisen kerran saapui Palestiinaan, tien ylle oli ripustettu julisteita, joissa luki *Follow the Dream*. Viimeisellä kiertueella Libanonin erikoisjoukot seurasivat pyöräilijöitä pitkin maata. Youtubessa on video, jossa Asma al-Assad, Syyrian johtajan

”Ajattelin pitkään, että voin suhtautua tähän ulkopuolisena, valitsematta puolta, yrittää vain tuoda ihmisiä yhteen ja kannustaa dialogiin.”

Bashar al-Assadin vaimo, puhuu illallisvastaanotolla Reganin pyöräilijöille.

Tiivis suhde paikalliseen eliittiin on tuonut kiertueelle paljon kritiikkiä, eikä ihme. Kymmenen vuotta kestäneen Syyrian sisällissodan aikana Bashar al-Assadin komennossa olleiden Syyrian armeijan joukkojen epäillään syyllistyneen toistuvasti sotarikoksiin. Ihmisoikeusjärjestöt ja YK dokumentoivat aikuisten ja lasten kidutuksia, teloituksia, summittaisia iskuja siviilialueille ja systemaattisia raiskauksia. Armeijan epäillään myös syyllistyneen sariinikaasuiskuun, joka tappoi Ghoutassa elokuussa 2013 jopa yli 1 500 ihmistä. Lontoon poliisin sotarikosyksikkö kertoi keväällä 2021 tutkivansa myös Asma al-Assadia terrorismirikoksista, koska hän on Britannian kansalainen. Hänen epäillään kannustaneen ja avustaneen Syyrian armeijan joukkoja sotarikoksissa. Detta Regan pitää hyvänä, että Asma al-Assadin toimet selvitetään.

”Minulle on sanottu, että maininnat Asma al-Assadista pitäisi poistaa sivuiltamme, että hän on hirviö. Jos en olisi koskaan käynyt Syyriassa tai tutustunut häneen, minun olisi helppo ajatella niin. Tapasimme kuitenkin monesti ja jutelimme paljon henkilökohtaisista aiheista. Pidin hänestä. Nyt olen hämmentynyt. En oikein ymmärrä, mitä siellä on tapahtunut. Mutta hyväksyn sen, mitä tutkinassa selviää.”

Toinen kritiikin kärki on siinä, ettei kierteessa ole ollut mukana israelilaisia. Että miten rauhaa voi ajaa niin, ettei mukana ole molempia osapuolia? Se saa Reganin tuskastumaan.

”Yritin niin paljon saada heitä mukaan! Matkustin ympäri Israelia, tapasin lukuisia ihmisiä. Ajattelin pitkään, että voin suhtautua tähän ulkopuolisena, valitsematta puolta, yrittää vain tuoda ihmisiä yhteen ja kannustaa dialogiin.”

Innostusta yhteistyöhön ei kuulunut. Ratkaisevaa oli kohtaaminen israelilaisen vasemmistopoliitikko **Yael Dayanin** kanssa. Regan oli kuullut hänen luennoivan rauhasta ja toivoi solmivansa hänen kauttaan kiinnostavia yhteyksiä. Dayan kuitenkin kutsui Reganin kotiinsa korkeaan kerrostaloon Tel Avivissa ja osoitti ikkunastaan kadulla kulkevia ihmisiä: ”he eivät tarvitse rauhaa, heillä on asiat ihan hyvin näin. Siksi mikään ei etene”, poliitikko sanoi.

Regan päätti luovuttaa Israelissa ja valita puolensa.

”Aloin puhua yhä kiihkeämmin rauhasta Palestiinassa. En palannut enää Israeliin.”

(Pyöräkiertueella on kuitenkin ollut vuosien varrella juutalaisnaisia eri puolelta maailmaa sekä yksi Israelin ja Britannian kaksoiskansalainen, Regan huomauttaa.)

KYMMENESSÄ VUODESSA TILANNE Lähi-idässä on vain huonontunut. Viimeksi toukokuussa Israel pommitti Gazaa. Libanonissa karmea talouskriisi on tiputtanut puolet kansasta köyhyysrajan alle. Syyriassa kymmenen vuotta kestäneen sodan seurauksena yli 13 miljoonaa ihmistä on joutunut jättämään kotinsa.

”Olen epäonnistunut”, Regan sanoo. ”Emme ole saaneet aikaan rauhaa.”

Silti hän kokee tehneensä jotain merkityksellistä: pyöräkiertueiden ansiosta

Pyöräkiertueiden ansioista 2 000 ihmistä eri puolilla maailmaa kokee kytköstä Lähi- idän tilanteeseen.

2 000 ihmistä eri puolilla maailmaa kokee kytköstä Lähi-idän tilanteeseen. He ovat pitäneet aiheesta esitelmiä kotipaikkakunnillaan, ja kun Lähi-idässä tapahtuu jotain, nämä ihmiset puhuvat siitä kaveripiireissään. Verkoston naiset auttavat pienillä teoilla: ”viimeisen Gazan sodan aikana he lähettivät lääkepakkauksia, parhaillaan he kokoavat Libanoniin paracetamol- ja ibuprofeenipaketteja, koska niitä ei maasta saa”, Regan kertoo. Eri puolille Palestiinaa he ovat rakentaneet leikkipuistoja.

Retkellä mukana olleet ovat perustaneet verkoston haaroja 40 eri maahan. Osa *Follow the Women* -verkoston kansallisista haaroista on hyvin aktiivisia ja he järjestävät asioita keskenään. Vaikka korona-aika on pysäyttänyt kiertueet ja livetapaamiset, porukka on ollut vir-

tuaalisesti yhteydessä. Korona on myös herättänyt epätasa-arvoon.

”Vaikka Israel on rokottanut väestöään maailman tehokkaimmin, se ei antanut rokotteita miehittämillään alueilla eläville palestiinalaisille. Libanonissa tilanne taas on aivan karmea”, Regan sanoo.

Silti hän on optimistinen: vaikka ajatus kuulostaa niin Lähi-idän tilanteen kuin koronankin vuoksi jälleen villiltä, Regan ei ole luovuttanut seuraavan pyöräkiertueen suhteen. Oikeastaan hän haluaisi kulkea uudestaan koko alkuperäisen reitin.

”Täytän viiden vuoden päästä 80, joten matka pitää saada aikaiseksi ennen sitä. Iso kysymys on matka Syyrian halki. En siis ole siitä peloissani, vaan mietin että miten saamme pyörät ja infrastruktuurin — olemmeko yhteydessä Assadeihin? Tiedän että asiat järjestyisivät heti, mutta

olisiko se oikein? Jotkut miettivät, onko nykytilanteessa ylipäättään asiallista lähteä pyöräilemään Lähi-itään, onko se oikein paikallisia kohtaan. Uskon kuitenkin, että olemme ansainneet kunnioituksemme palaamalla vuodesta toiseen, ja että meidät otettaisiin mieluusti vastaan.”

Regan ei vaikuta murehtijatyypiltä — ja ehkä juuri se on auttanut häntä matkalla pikkukaupungin kotiäidistä tuhansia ihmisiä mobilisoineeksi rauhanaktivistiksi.

”Jos jollakin on villi idea, uskon että ainoa tapa saada se toteen on uskaltaa lähteä toteuttamaan. Esteiden yli pitää hypätä tai kiivetä tai kontata parhaansa mukaan. Virheitä varmasti tulee, ja ne pitää tunnistaa ja niistä pitää oppia. Mutta pitää seurata unelmaa. Kaikki on mahdollista, kunhan vain tekee.”

Inspiraatio: isäni Patrick Bernard Regan

Isäni sanoi aina, että kaikkien tärkeintä on kunnioitus. Sillä ei ole merkitystä, kuka ihminen on tai mistä hän on tullut, jutteletko kuningattaren vai katusii-voajan kanssa. Jos kunnioittaa kaikkia, asiat eivät voi mennä hirveän väärin.

Isäni kertoi minulle palattuani ensimmäiseltä *Follow the Women* -pyöräkiertueelta, että hän sairastaa syöpää. Hän oli odottanut, eikä kertonut ennen matkaa, jottei pilaisi sitä minulta. Kun hän kuoli, hänen viimeiset sanansa minulle olivat, että minun pitää jatkaa työtäni Palestiinan ja rauhan eteen. Että rauha tulee naisten kautta. Se oli pirunmoinen viesti — tyttärilleni hän esimerkiksi toivotti vain hyvää elämää — enkä ole voinut jättää tätä työtä hänenkään takia.”

”Kristitytkin paastoa! Mä en tiennyt!”

Lapset hämmästyvät ja ilahtuvat, kun katsomusta opetetaan yhdistävien kokemusten kautta.

PIDÄN VIERAILIJANA YHTEISEN katsomusaineen oppituntia uskonnoista Etelä-Aasiassa viidennelle luokalle. Esittelen lyhyesti eri maailmanuskontoja, niiden piirteitä ja historiaa, kuten opetussuunnitelmaan kuuluu. Alan kertoa ihmisten arjesta ja yhteisistä piirteistä uskonnollisuudessa ja sen harjoittamisessa Etelä-Aasian uskontojen kontekstissa.

Näytän valokuvia matkoiltani uskonnollisista elementeistä katukuvassa. Kuvissa on hautausauto, Gangesiin johtavia portaikkoja eli *ghateja* Varanasissa, norsupäistä Ganesha-jumalaa kuvaavia tarroja rikshoissa ja ristitarra jeepissä, jumalten kuvia vuorenrinteellä avoimella *puja*-alttarilla. Betonisen pylvään sisään on slummissa koverrettu apinajumala Hanuman, sortuneen rakennuksen paikka on täytetty tiibetiläisillä rukouslipuilla, ja Delhissä on muslimihallitsijoiden ajan rakennuksia. Taksikuskin kojelaudalla on Durga-jumalattaren patsas ja peräpeilistä roikkuu kuivattuja hedelmiä ja kukkia.

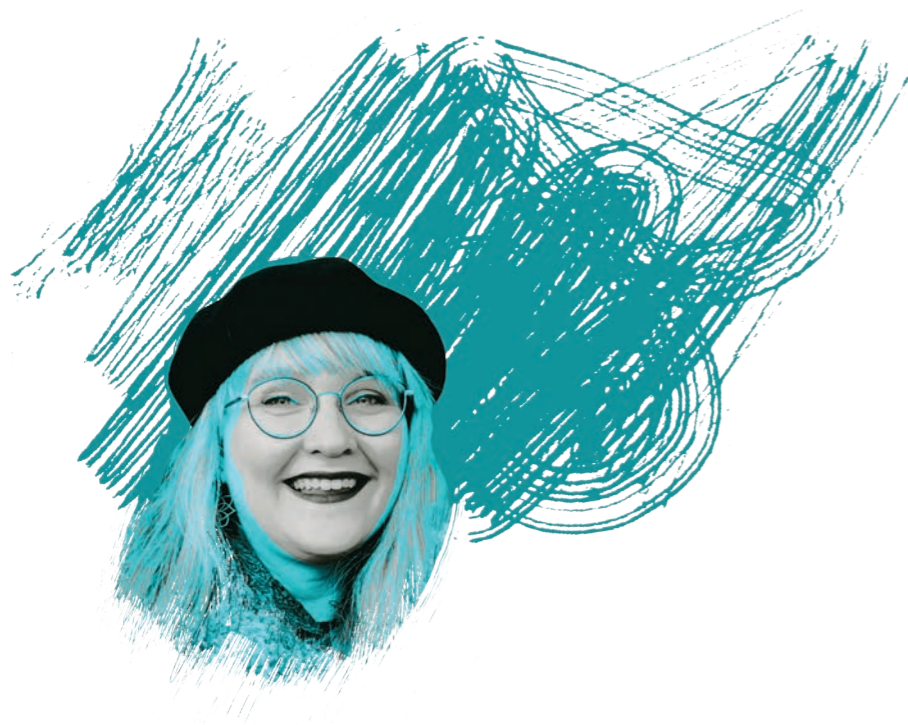
Selitän, miten uskonnollisuus ja ihmisten katsomus näkyy katukuvassa ja arjen toimissa konkreettisesti eri tavalla täällä kuin meillä Suomessa. Kerron

tarinoita uskonnonharjoituksesta kuvien pohjalta mieluummin kuin tyypistetyistä faktalaatikoista, etenkin kun on kyse hindulaisuudesta ja Etelä-Aasian islamista. En halua opettaa heille vain listausten pohjalta syntyviä stereotypioita, vaan yksilöitä yhdistäviä asioita.

Kerron pyhiinvaelluksista, asketismista ja paastoamisesta. Opettaja toteaa, että meilläkin on pääsiäinen tulossa. Mainitsen, että moni teologikavereistani paastoa, ja että paastoon itsekin somesta ja valmisruuista. Luokasta kuuluu kohahdus, lapset hämmästyvät ilahtuneesti. ”Kristitytkin paastoa! Mä en tiennyt”, sanoo eräs muslimioppilas. ”Mä en tiennyt, että hindut paastoa!”, ”Eiks paasto liity pyhiinvaellukseen?”

Syntyy dialogia. Mitä kristityille tarkoittaa paasto? Mitä muslimeille? Entäpä hinduille ja jainalaisille? Minne teemme hiljaisuuden retriittejä tai pyhiinvaelluksia ja miksi? Keitä nämä ihmiset ja paikat ovat? Mikä on meille pyhää yksin ja yhdessä?

Kokemukset eroavat toisistaan – vai eroavatko? Lapset kertovat vanhempiensa ja isovanhempiensa pyhiinvaelluksista

”Dialogi syntyy
tilasta tulla kuulluksi,
kertoa ja kysyä.”

Mekkaan tai siitä surusta, ettei niille ole päästy. Joku kertoo, että kipeänä ei kuulu paastota. Jonkun sukulainen maalaa ikoneita, toisen vaeltaa ilman puhelinta viikon kansallispuistossa joka vuosi. Keskustelussa nousee kokemusten takaa esiin, että näillä ihmisillä on tarve hiljentyä, kuunnella Jumalaa ja itseään, kokea yhdessä ja hakea turvaa tai siunausta joko paastoamalla tai pyhiinvaeltamalla. Paasto onkin yhtäkkiä yhteinen kokemus, jonka jaamme. Faktalaatikossa se on vain yksi rituaalisen uskonnon elementti.

MITÄ LUOKKAHUONEESSA TAPAHTUI, oli se, että meitä yhdisti kokemuksen jakaminen ja kuulluksi tuleminen. Dialogi syntyy tilasta tulla kuulluksi, kertoa ja kysyä. Tila oli turvallinen ja oppilailta oli luottamus, että opettaja kuulee heidän kysymyksensä. He olivat valmiita oppimaan lisää huomattuaan, että heillä oli käsitys, että vain heidän uskonnossaan paastotaan. Ohjasimme keskustelua niin, että kysymyksiä tarpeen tullen korjattiin kunnioittavaan suuntaan ja toimimme kommenttien välittäjinä ja jäsentelijöinä. Ujutin mukaan tietoa Etelä-Aasian ihmisten uskonnonharjoituksesta ja nivoin sen yhdessä käytyyn keskusteluun.

Sosiolinguvistisesta näkökulmasta määrittelimme meille tutuille sanoille sisältöjä sen pohjalta, mitä niistä

tiesimme ja mitä tekoja niihin liittyi. Sisällön määrittely oli tärkeä osa tunnin katsomusdialogia, sillä se toimi välineenä siihen, että olimme kaikki samalla kartalla, oppien yhdessä turvallisessa tilassa. Turvallisen tilan luominen on toisen kirjoituksen paikka, mutta halusin kertoa esimerkin siitä, mitä sen olemassaolo voi synnyttää. Sisällöstä keskusteleminenkin on helpompaa, kun kaikki tietävät, mitä mikäkin sana kätkee taakseen kullekin. Ilman keskustelua sanojen merkityksistä, ne ovat vain sanoja ja ulkoapäin määriteltyjä kuoria. Ilman tilaa kysyä, kuulla ja kertoa ne eivät muutu dialogiksi – teoiksi.

Jasmin Ruokolainen työskentelee avustavana viestintäsuunnittelijana Rauhankasvatusinstituutilla ja pitää vierailuluentoja kouluissa Etelä-Aasian uskonnoista, politiikasta ja mediasta. Hän on järjestöviestintään erikoistunut teologian kandidaatti ja valmistuu pian filosofian maisteriksi hindin ja urdun kielistä. Ruokolaista kiinnostavat erityisesti uskonto, politiikka ja naisten oikeudet Etelä-Aasian mediakentällä ja hän seuraa tarkasti Etelä-Aasian somea ja naisasialiikkeitä.

”Oppilailta oli luottamus, että opettaja kuulee heidän kysymyksensä.”

Inspiraatio: tutkiva journalisti Rana Ayyub

Minua inspiroi tällä hetkellä **Rana Ayyub**, intialainen palkittu tutkiva journalisti ja muslimi. Hän on tehnyt töitä erityisesti tutkivan politiikan journalismin parissa ja kritisoi Intian nykyistä hindunationalistista hallitusta nostaten esiin vallan väärinkäyttöä ja uskonnon käyttöä väkivallan välineenä. Ayyub on kirjoittanut vuoden 2002 Gujaratin mellakoita käsittelevän journalistisen kirjan *Gujarat Files –Anatomy of a Cover up*. Viime aikoina hän on kirjoittanut kolumneja Washington Post -lehteen ([washingtonpost.com/opinions/2021/08/16/india-modi-muslims-journalists-dissent-democracy-rana-ayyub/](https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/08/16/india-modi-muslims-journalists-dissent-democracy-rana-ayyub/)), joissa hän kertoo journalistien uhkailusta ja kansalaisyhteiskunnan tilasta Intiassa. Häntä voi seurata Twitterissä ja Instagramissa, @RanaAyyub.

Yhdenvertaisuuden ihanteen toisteleminen peittää usein alleen sen, että ihanne ei ole todellisuutta

”SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA ELÄÄ todella vahvana käsitys yhdenvertaisuudesta arvona ja ihanteena. Toistelemme hyvässä ja pahassa olevamme yhdenvertaisia. Mutta se usein peittää alleen sen, että ihanne ei ole vielä todellisuutta. Kaikilla ei ole samanlaiset mahdollisuudet osallistua, vaikuttaa ja toimia. Se näkyy meidän nuorisotyössä ja nuorisotoiminnassa sekä kansalaistoiminnassa laajemminkin.

Yhdenvertaisuutta tarkastellessa on hyvä tunnistaa se, että oma katseemme on aina vähän rajoittunut. Tarkastelemme maailmaa omasta näkökulmastamme käsin ja tunnistamme helposti sen, mikä meidät sulkee ulos tai kutsuu sisälle. Mutta tätä tarkastelua on tarpeellista tehdä laajemmin, ja sen sijaan, että lähtee eläytymään toisen näkökulmaan, on hyvä rohkeasti ottaa asioista selvää.

Voi kysyä esimerkiksi vähemmistön edustajilta tai asiantuntijoilta, että mitä näet kun tulet tänne? Minkä takia tämä olisi houkuttelevaa toimintaa, mikä täällä

voisi kiinnostaa? Kysyminen avartaa helposti näkökantaa ja auttaa löytämään ja tunnistamaan niitä asioita, jotka jollekin toiselle ovat esteitä. Ne voivat olla konkreettisia, kuten kynnyks, jonka yli joku ei pääse tilaan. Tai ihminen voi pelätä että häntä haukutaan tai häneen kohdistuu rasismia.

Ajattelen, että nuorisotyössä voisi näkyä se rikkaus, joka suomalaisessa yhteiskunnassa on jo totta.”

Hanna Mithiku on RKI:n johtava nuorisotyön ja kansalaistoiminnan asiantuntija.

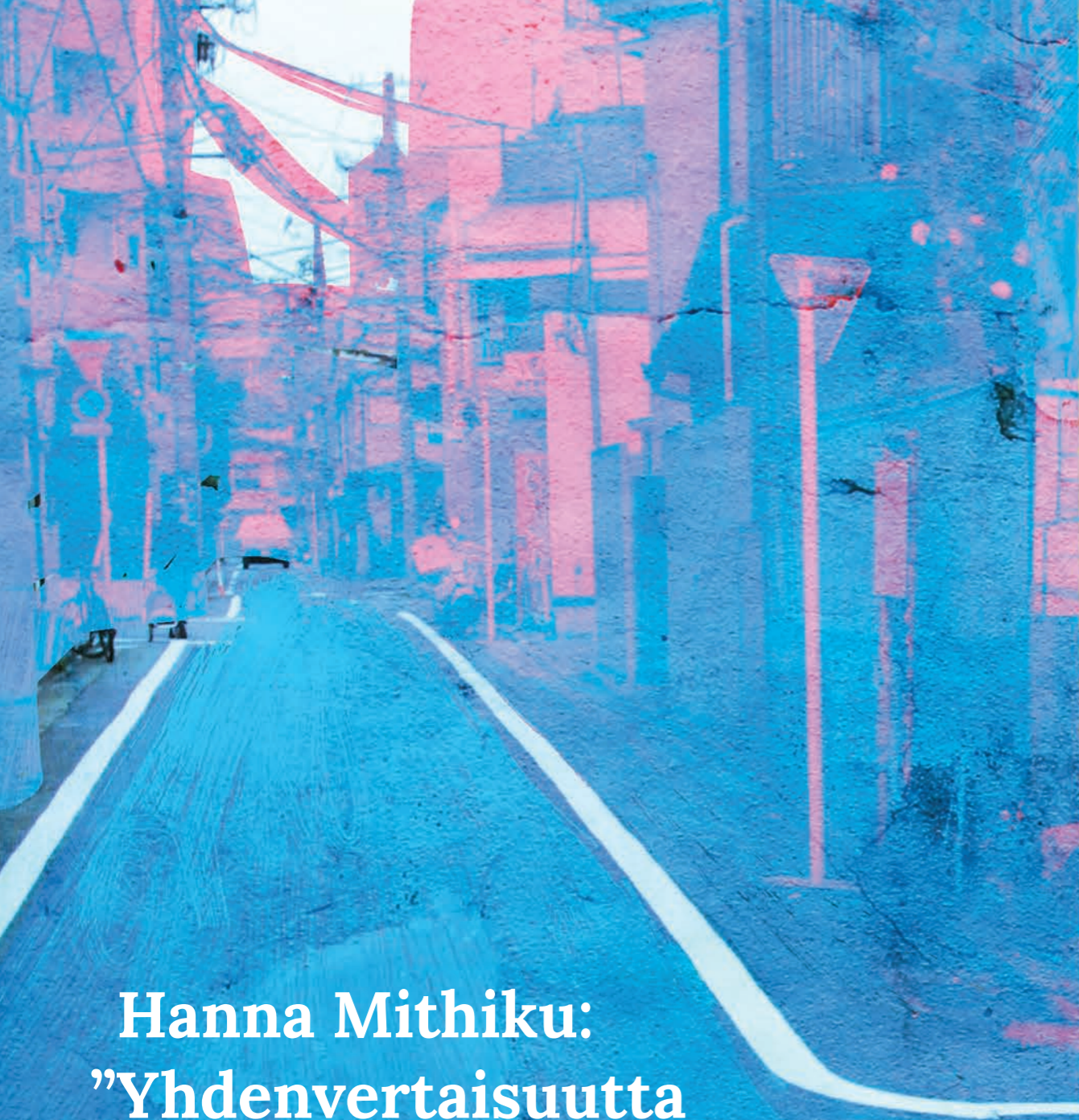
Koko Hanna Mithikun videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

”Ajattelen, että nuorisotyössä voisi näkyä se rikkaus, joka suomalaisessa yhteiskunnassa on jo totta.”

Hanna Mithiku:
”Yhdenvertaisuutta tarkastellessa on hyvä tunnistaa se, että oma katseemme on aina vähän rajoittunut.”

”Lähiyhteisöt voivat parhaimmillaan toimia kasvumultana yhteiselle ja oivaltavalle toiminnalle, josta voivat versoa vähän suuremmatkin vallankumoukset.”

Liittolaisina solidaarisemmassa maailmassa

Jos haluamme muuttaa asioita yhteiskunnassamme, tarvitsemme siihen solidaarisuutta. Voiko sitä syntyä yhdessä omenoita pilkkoen?

OMENAKAUSI OLI PARHAIMMILLAAN. Keittiöön oli rakennettu omenasoselinjasto: yksi pilkkoo ja poistaa karat omenoista, toinen maustaa ja keittää soseen, kolmas purkittaa. Asutamme kuuden vuokra-asukkaan kanssa 1870-luvulla rakennettua puuhuvilaa. Kommuuniksikin tätä voisi kutsua, mutta emme varsinaisesti elä yhteistaloudessa eikä ketään meistä ole valittu tänne asumaan tiettyyn maailmankatsomukseen tai ideologiaan perustuen.

Jaamme kuitenkin usein arkea yhdessä ja osallistumme talon ylläpitämiseen vaadittaviin askareisiin, kuten pellettilämmitysjärjestelmän nuohoukseen, nurmenleikkuuseen ja lumitöihin. Mikään näistä tehtävistä ei onnistuisi meiltä yksin jo yksistään talon ja pihamaan suuren koon vuoksi. Jos joku päättäisi muuttaa pois, etsisimme laajennettuun perheeseemme uuden jäsenen.

Tällainen asumismuoto, jossa toisilleen aluksi vieraat ihmiset jakavat kodin yhteiset tilat ja suorittavat yhteisen päämäärään tähtäviä taloustehtäviä, ei nykyaikana ole kovinkaan yleinen. Individualismin ja ydinperhekeskisyy-

den ajassa tällainen asumistapa saattaa kuulostaa jopa radikaalilta.

Yhteisöasuminen on saanut minut ajattelemaan, mitä tarkoittaa yhteisöllisyys, ja vielä pidemmälle vietyinä yhteinen hyvä tai solidaarisuus tässä koronan ja ilmastonmuutoksen, globalisaation ja suorituskeskeisen tehokkuusajattelun läpäisemässä ajassa – niin yksityisen piirissä kuin laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa.

SOLIDARISUUS EI OLE terminä saatikka ajatuksena pelkästään unohtunut sointu vanhasta maailmasta. Kun Sitra kirjoittaa solidaarisuudesta yhtenä toivon kehityskulkuna, voidaan ehkä jo sanoa, että termin poliittis-ideologinen mielle-yhtymä on haalennut ja siitä on tullut jälleen ajankohtainen yleissana.

Solidaarisuudessa on tavalla tai toisella ollut aina kyse liikkeestä, liikehännästä ja kestävästä muutoksen luomisesta, johon tarvitaan enemmän kuin yksi ihminen. Toimittaja **Chris Maisanon**¹ mukaan yksilökeskeisen ajattelun täytyy taipua sosiologisen mielikuvituksen tasolle,

sillä ainoastaan solidaarisuutta tukemalla ja luomalla rakennetaan luottamusta kollektiiviseen kykyymme muuttaa asioita yhteiskunnassamme.

Yhteisin ponnistuksin aikaansaaman muutoksen esteenä voidaan nähdä se, että eriarvoisuutta synnyttävät ja ylläpitävät rakenteelliset ongelmat käsitetään vain yksilötason haasteina, jolloin valtarakenteet jäävät väkisinkin pimentoon. Silloin ongelmia myös ratkotaan yksilön näkökulmasta esimerkiksi yksilön kulutustottumuksiin keskittymällä, henkilökohtaisilla terapiakäynneillä tai self-help-oppaisiin uppoutumalla.

Esimerkiksi työnhaussa ihminen saattaa turhaan etsiä itsestään syytä hylättyyn haastattelukutsuun silloin, kun kyse onkin ollut rakenteellisesta syrjinnästä; rekrytointi siirtää työhakemuksen nimeen perustuvien ennakkoluulojen perusteella paperipinkan pohjalle. Omenapuu tuottaa mätiä omenia, jos emme muista tarkastella myös sen juuria. Mätä systeemi saa tilaisuuden kukoistaa, jos sivuutamme ongelman laajemman sosiaalisen kontekstin, kirjoittaa aktivisti ja varhaiskasvatustieteen professori **Bill Ayers**.²

Edellä mainitut yksilölähtöiset ongelmanratkaisukeinot tai itsehoitomenetelmät saattavat kuitenkin henkilökohtaisella tasolla olla avain onnistuneeseen aktiiviseen, enkä halua missään tapauksessa vähätellä niitä. Itsestään huolen pitäminen on olennaista toiminnassa, kuten mustan feministikirjailijan **Audre Lorden** kuuluisa sanonta kuuluu: ”Caring for

myself is not self-indulgence, it is self-preservation, and that is an act of political warfare”.³ Henkilökohtainen on silloin totta tosiaan poliittista.

Solidaarisuustyössä päämääränä ei ole pelkkä ’hyvän’ tekeminen. Hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistyö voivat parhaimmassa tapauksessa auttaa tarvitsevaa ja tarjota lisäresursseja niin sanottua yhteistä hyvää luovalle toiminnalle. Toimintoina niissä piilee kuitenkin ylhäältä alaspäin suuntautuvan avunantamisen sudenkuoppa: se antaa aikaansa tai rahaansa, joka nauttii etuoikeutetusta valta-asemasta ja se ottaa, joka kuuluu marginalisoituun ja sorrettiin vähemmistöön. Saajan rooli ei anna tilaa toimijuudelle.

TOIMIJUUTTA ON MYÖS mahdollista kannatella. Toisten hienovarainen tukeminen, kuten journalisti **Laurie Penny** asian ilmaisee, on Pennyn mukaan yksi menestyksekkään (queer)aktiivisuuden salaisuuksista.⁴ Hienovaraisella tukemisella Penny viitanee samaan asiaan kuin kirjailija **Pontus Purokuru** kirjoittaessaan: ”Sorretut auttavat itseään ja kehittävät voimaansa. Muut voivat tukea alistettuja tässä – sitä on solidaarisuus.”⁵

Solidaarisuudessa on siis kyse aktiivisesta toimijuudesta ja siihen sisältyvästä läheisesti emansipaation tai voimaantumisen käsite, jolla tarkoitetaan vapautumista holhouksesta ja eriarvoisuudesta. Aiemmin Rauhankasvatustieteessä koulutus suunniteltiin toimineen **Liban Sheikhin** mukaan erityisesti ”poliittiset

toimijat tarjoilevat voimaantumista ratkaisuna eriarvoisuuteen niin puheissaan kuin erilaisten hankkeiden muodossa.” Sheikh korostaa, että on kuitenkin tärkeä ymmärtää, että kukaan ei voi voimaantua ulkopuolelta ketään toista. Rakenteet voivat sen sijaan tukea voimaantumista. ”Voimaantuminen on mahdollista vain ympäristön muutoksen kautta, ja se tapahtuu, kun ihmisille mahdollistetaan välineet toimia ja kehittää elämänsä toiveidensa mukaiseen suuntaan.”⁶

PUHUMME USEIN LIITTOLAISUUDESTA antirasistisen kasvatustyön, sateenkaarivähemmistöjen oikeuksien puolustamisen ja toimintakyvyltään moninaisten ihmisten kokeman syrjinnän kitkemisen yhteydessä. Hyväksi liittolaiseksi kasvetaan, kun puolustetaan hyökkäyksien tai syrjinnän kohteeksi joutuvaa kansaeläjää tai ryhmää ja ajetaan heidän etujaan.⁷ Hyvä liittolaisuus on lisäksi jatkuvaa toimintaa ja oppimista, kirjoittaa transaktivisti **Valo Vesikauris**.⁸ Kuulostaako tutulta? Onko niin, että liittolaisuus on päivitetty termi sille, mitä joskus kutsuttiin solidaarisuudeksi, niin kuin Purokuru⁹ liittolaisuuden määrittelee?

Ei siis ole yhteistä, muutosta aikaan saavaa toimintaa ilman jatkuvaa oppimista – ja toisaalta ajoittaista mokaamista. Kun tekee töitä esimerkiksi marginalisoituihin ryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden ja yhteisöjen kanssa valkoisena valtaväestöön kuuluvana henkilönä, ei voi välttyä tekemästä virheitä. Yritän itse

suhtautua (enemmän tai vähemmän epätäydelliseen) toimintaani näiden aiheiden parissa nöyrästi, vastuuta kantaen sekä kuunnellen heitä, joilla on suurempi asiantuntijuus ja kokemus aiheesta.

Solidaarisuus itsessään on Rauhankasvatustieteiden tutkimuskeskuksen perusajatukseen sisäänkirjoitettu termi. Jo instituutin varhaisvuosien pääsihteerinä **Helena Kekkonen** vahvisti solidaarisuuden ajatusta instituutissa. Hän työskenteli seitsemänkymmentäluvulla muun muassa Sörnäisten vankilassa vankien kanssa freireläistä pedagogiikkaa soveltaen.

Kasvatustieteen filosofi **Paulo Freiren** sorrettujen pedagogiikan ajatus perustuu siihen, että oppijan oma toimijuus sekä keskinäinen dialogi ovat keskiössä pedagogisissa prosesseissa. Yhteiskunnallinen tiedostaminen oli Freirelle tärkeä kasvatuksen tavoite: yhteiskunnalliset ongelmat voivat antaa motiivin oppimiselle ja ne voidaan yrittää ratkaista oppimisen keinoin.

Kasvatuksella voi parhaimmillaan olla merkittävä rooli sellaisen maailman uudelleenrakentamisessa, jossa ihmisten suhde koko planeettamme hyvinvointiin on solidaarisuutta rakentava ja kokonaisvaltaisesti vastuullinen, luonnon hyvinvointia unohtamatta. Ei ole yhdentekevää, miten esimerkiksi luokkahuoneissa käsitellään sosiaalisesti rakentuneita maailman ilmiöitä ja annetaan tilaa pohtia ja kyseenalaistaa näitä turvallisesti, rakentavasti ja uutta luoden.

Jotta meillä olisi Freiren vaatimaa aitoa dialogia, tarvitsemme turvallisempia,

luovia tiloja keskustelun käymiseen – tiloja, joissa tunnustetaan vallan ja sorron mekanismien toimintalogiikka. Sillä ainoastaan tällä tapaa voimme luoda luottamukseen perustuvaa, kestäväää muutosta yhteiskunnassa emmekä vahvasta vallalla olevaa epätasa-arvoa.

KUN ASTUMME HILJALLEEN koronan jälkeiseen aikaan yhteiskunnassamme, voimme omenatalkoiden lisäksi alkaa avata oman kotimme ovia myös erilaisille yhteisöllisyyttä tukeville toiminnolle – lukupiireille, runoilloille, urbaaneille maanviljelytalkoille. Mutta luoko yhdessä tekeminen solidaarisuutta vai tarvitaanko siihen jotain muutakin? Kaikenkirjavien yhteisprojektien tai hyvänmielen talkoiden voimalla ei välttämättä vielä muuteta mitään.

Toiset mukaan ottava, voimaannuttava, oppiva, organisoitunut ja henkisiä ja fyysisiä voimavaroja vaaliva toimintakulttuuri sekä henkilökohtaiseen kanssakäymiseen perustuvat lähiyhteisöt voivat sen sijaan parhaimmillaan toimia kasvumultana yhteiselle ja oivaltavalle toiminnalle, josta voivat versoa vähän suuremmatkin vallankumoukset. Vaikka toimintasi olisi erityisesti jollekin tietylle ryhmälle suunnattua, on lukuisia eri tapoja tehdä yhteistyötä myös laajempaan rintamanaan ja samalla yhdistää voimia suuremman vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

Kun meillä on yhteisön ja liikkeen tuki sekä avoimeen ja rakentavaan dialogiin perustuva kulttuuri, voimme ulottaa kollektiivisen energiamme kotiemme seinien ulkopuolelle, edistää yhteisin voimin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, vaatia päättäjiltä toimia, jotka pitävät huolta planeetastamme ihmisineen ja vähän kerrallaan uudelleenkirjoittaa yhteiskunnan epätasa-arvoistavat ja ympäristöä tuhoavat lait, säännöt ja normit.

Kysy itseltäsi myös nämä kysymykset:

Kannattaa vielä tarkistaa, ottaako toimintasi (ja aktivismisi) mukaan myös ne ihmiset, joiden elämät ja ominaisuudet eivät suoraan risteä omiesi kanssa. Ketkä kaikki ovat mukana keittämässä omenasosetta? Kysy itseltäsi nämä kirjailija **Suzy Expositon**¹⁰ tärkeät kysymykset:

- Oletko säännöllisesti yhteydessä ihmisiin, joiden sosioekonominen, koulutuksellinen tai etninen tausta poikkeaa omastasi?
- Milloin viimeksi luit kirjan tai artikkelin tai vaikkapa Instagram-julkaisun henkilöltä, jolla on sinusta poikkeava sosioekonominen, koulutuksellinen tai etninen tausta?
- Miten usein annat aikaa tai merkittävää tukea poliittiselle tai sosiaalisille projekteille tai kampanjoille, joilla ei ole mitään suoraa tekemistä omien henkilökohtaisten kokemustesi kanssa?
- Milloin viimeksi pysähdyit vain kuuntelemaan jotakuta, jonka tausta poikkeaa omastasi?
- Jos sinun täytyy ilmaista tunteesi tietystä asiasta, kysy itseltäsi: oletko se ihminen, jonka kuuluu esittää tämä ongelma, vai olisiko olemassa joku, joka on asian kanssa tutumpi ja osaa selittää asian sinua paremmin?

Jenni Leppänen on Rauhankasvatusinstituutin viestintäsuunnittelija, joka on työskennellyt aiemmin nuorten kanssa poliittisessa nuorisojärjestössä. Hän on vannoutunut yhteisöllisen asumisen, taiteen, vapaaehtoistyön ja elämäntavan puolestapuhuja.

Inspiraatio: Rauhankasvattaja, RKI:n pääsihteeri Helena Kekkonen

Inspiroiduin luettuani **Helena Kekkonen** elämäkerran *Rauhan siltaa rakentamassa*. Kekkonen oli yksi Rauhankasvatusinstituutin varhaisista vaikuttajista ja järjestön pääsihteeri vuosina 1986–1990 (*rauhankasvatus.fi/instituutin-historia*). Hän oli erittäin aktiivinen rauhankasvattaja, rohkea esiintyjä ja yhteisen hyvän tekijä, joka omalla esimerkillään uudisti Suomessa ja kansainvälisesti rauhankasvatuksen toiminta-alaa unohtamatta valtarakenteita, jotka ovat läsnä kaikessa kasvatuksessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa.

VIITTEET

- 1 Maisano, C. (2014) *Chicken Soup for the Neoliberal Soul*. Jacobinmag.com. jacobinmag.com/2014/01/chicken-soup-for-the-neoliberal-soul/ (Viitattu 10.9.2021)
- 2 Ayers, B. (2018) *Vaadi mahdotonta! Radikaali manifesti*. Salonen K. (suom.) Rauhankasvattajat, Séba Publishing.
- 3 Lorde, A (1988) teoksessa Ahmed, S. (2017) *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press. p. 237. Suomenos: *Itsestään huolehtiminen ei ole omahyväisyyttä. Se on itsesuojelua, ja tämä on poliittisen sodankäynnin toimenpide*.
- 4 Penny, L. (2016) *Life-Hacks of the Poor and Aimless*. The Baffler. thebaffler.com/war-of-nerves/laurie-penny-self-care. (Viitattu 10.9.2021)
- 5 Purokuru, P. (2018) *Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi*. Helsinki: Kosmos
- 6 Sheikh, L. (2020) Puheenjohtajan kolumni. *Minua ette voimaannuta*. Issuu. issuu.com/libero/docs/libero_3-2020_issuu/s/11271611 (Viitattu 10.9.2021)
- 7 Pirih, T. teoksessa Salleh-Hoddin, A. Pirih, T. Kiiskilä, E-L. (2021) *Kohti syrjimätöntä koulua – oma oppimispäiväkirjani*. Helsinki: Rauhankasvatusinstituutti. s. 154
- 8 Vesikauris, V. (2021) *Liittolaisuus on aktiivisia tekoja ja kuuntelemaan pysähtymistä*. rauhankasvatus.fi/liittolaisuus-on-aktiivisia-tekoja-ja-kuuntelemaan-pysahtymista/ (Viitattu 10.9.2021)
- 9 Purokuru, P. (2018) *Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi*. Helsinki: Kosmos.
- 10 Exposito, S. (2014) *When the Political Gets Too Personal*. Rookie. rookiemag.com/2014/10/the-political-was-personal/ (Viitattu 10.9.2021)

Utopistinen maailma, jossa kaikilla olisi hyvä olla voi tuntua vaikealta saavuttaa, mutta se ei ole mahdotonta

OMIEN ETUOIKEUKSIEN JA ennakkoluulojen tarkasteleminen tuottaa kivuliaita tunteita ja syyllisyyttä. Voi tuntua helpommalta olla huomioimatta joitakin ongelmia. Mutta se ei ole keneltäkään pois, että kaikille ollaan oikeudenmukaisia – tarkoitan kaikille, ei ainoastaan yhdelle osalle väestöstä – ja että kaikki tuntevat että heitä kohdellaan oikeudenmukaisesti, tasavertaisesti, yhdenvertaisesti ja antirasistisesti.

SE ON PALJON tuottavampaa yhteiskunnalle, se on myös paljon tuottavampaa ihmis-kunnalle ja se on positiivista rauhaa, johon pyrimme. Utopistinen maailma, jossa kaikilla olisi hyvä olla voi tuntua vaikealta saavuttaa, mutta se ei ole mahdotonta.

RAUHAN KÄSITE ITSESSÄÄN tarkoittaa sovinnon tilaa, sitä että meillä ei ole sotaa yhteiskunnassa. Tätä usein kutsutaan negatiiviseksi rauhaksi. Sodan mekanismit ovat olemassa, mutta sotaa ei käydä. Laajemmassa merkityksessään rauha tarkoittaa sitä, että pyrimme positiivi-

seen rauhan tilaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että me pureudumme niihin rakenteisiin, jotka aiheuttavat sotia, väkivaltaisuuksia ja vihaa.

POSITIIVINEN RAUHA JA antirasismi liittyvät toisiinsa. Kummatkin haastavat rakenteita ja kummankin tavoitteena on juuri väkivaltaisuuksia, eriarvoisuutta ja epätasa-arvoa tuottavien mekanismien ja rakenteiden haastaminen ja purkaminen. Jotta kaikilla olisi nähty ja kuultu olo ja voisimme elää kaikki oikeasti sovinnossa.

Ulkar Aghayeva työskentelee RKI:llä koulutussuunnittelijana. Koulutukseltaan hän on Filosofian maisteri, pääaineenaan sosiaalinen syrjäytyminen.

Koko Ulkar Aghayevan videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

”Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että me pureudumme niihin rakenteisiin, jotka aiheuttavat sotia, väkivaltaisuuksia ja vihaa.”

The image is a painting of a dining table. The table is a long, dark teal rectangular table with a simple wooden frame. On the table, there is a tablecloth with a complex, abstract pattern of overlapping, colorful shapes that resemble flowers or leaves. The colors are vibrant, including shades of orange, red, yellow, green, and blue. The background is a solid, dark teal color. The overall style is modern and abstract.

Ulkar Aghayeva:
"Ei ole keneltäkään pois,
että kaikille ollaan
oikeudenmukaisia."

”Kasvatuksella on kahtalainen tehtävä kehittää ihmisiä ja kehittää yhteiskuntaa, maailmaa.”

Että voisi elää elämisen arvoisessa maailmassa

Kasvatuksen tarina Suomessa on kertomus optimismista.

RAUHANKASVATUSINSITUUTTI SAI ALKUNSA keväällä 1981. Olin tuolloin kuusivuotias. Voi siis sanoa, että olemme samaa sukupolvea. Toisesta maailmansodasta oli kulunut vain 36 vuotta.

Yhdistys sai aikalaiskuvausten mukaan syntynsä siitä oivalluksesta, että rauhankasvatus oli jo tullut yleisesti tunnetuksi ja aika oli kypsä vakiintuneemmalle toiminnalle. Ajateltiin, että oli perustettava opisto. Siksi yhdistyksen nimeksi tuli **Yrjö Kallisen** Rauhanopiston Kannatusyhdistys, pari vuotta aiemmin kuolleen sosiaalidemokraattisen poliitikon ja rauhanaatteen puolestapuhuja Yrjö Kallisen mukaan. Tuohon aikaan opistoja nimettiin suurmiesten mukaan, eikä aina osattu ihmetellä tarpeeksi, miksi miehet niin itsestään selvästi asetettiin jalustalle. Sellainen oli synnyinympäristömme, minun ja Rauhankasvatusinstituutin: tasa-arvoon pyrkivä, eteenpäin katsova, edistysuskoinen, paljon arvokasta rakentava, mutta nykyinäkökulmasta myös kömpelö. Opistoa ei koskaan syntynyt, mutta luotiin ketterämpi, verkostomaisempi rakenne, jolla vaikuttaa kasvattajiin

heitä kouluttamalla ja heitä tukemalla.

Syntymäaikaamme vaikutti useita edellisten vuosikymmenten ilmiöitä. 1960-luvun nuorisokulttuurinen maisema synnytti tai vahvisti monia sosiaalisia liikkeitä. Yksi niistä oli rauhanliike. Näitä uusia liikkeitä luonnehti hierarkioiden karttaminen, toimiminen puoluepolitiikan ulkopuolella ja taitava median käyttö.

1970-luvulla luotiin suomalainen hyvinvointivaltio. Sen arvostetuinta antia on vuosikymmenen alussa rakenteensa saanut peruskoulujärjestelmä. Myös muuta koulutusjärjestelmää uudistettiin. Suomalainen hyvinvointivaltio loi koulutusyhteiskunnan, ja koulutusyhteiskunta osaltaan rakensi hyvinvointivaltiota.

Kasvatuksen tarina Suomessa on kertomus optimismista, uskosta siihen, että koulutukseen panostamisella huomisen maailma on parempi, turvallisempi ja vauraampi kuin tänään. 1970-luvulla vastikään teollistunut Suomi otti jo askelia kohti palveluyhteiskuntaa, mutta vaatimattomat olot olivat monella vielä tuoreessa muistissa. Vaikka peruskoulu ja kasvatusjärjestelmän uusiminen oli kansallinen

ponnistus, se ei ollut mikään nationalistisiin koteloitunut projekti. 1970-luvulla puhuttiin paljon kansainvälisestä solidarisuudesta ja rauhankasvatuksesta.

1970-luvun opetussuunnitelmien eetosta on luonnehdittu kasvatukseksi globaaliin vastuuseen. Tämä näkökulma ohjasi myös minun kouluvuosieni alkua ja Rauhankasvatusinstituutin alkuvuosia. Vuonna 1983 annettu peruskoululaki kuvasi toisessa pykälässään peruskoulun tehtäväksi oppilaan persoonallisuuden kehittämisen ja työelämän ja ammatinvalinnan kannalta keskeisten taitojen opettamisen, mutta korosti myös, että opetuksen tulee tukea ”kansallisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen yhteistyön ja rauhan edistämisen kannalta tarpeellisia valmiuksia sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.”

Siinä ne ovat yhdessä, suomalainen kulttuuri, rauha ja kunkin yksilöllisyys, julkilausuttuina päämäärinä – ei vastakaisina, vaan saman kasvatustajattelon lähtökohdina. Kasvatus ja rauha, rauha ja kasvatus, nähtiin yhteenkietoutuneina. Sitä ne ovat edelleen.

I Kasvatus ja rauha

Kasvatuksessa vanhempi sukupolvi siirtää nuoremmalle ne keskeiset taidot, tiedot, asenteet ja arvot, joita

se pitää säilyttämisen arvoisena. Mutta ei pelkästään: kasvatukseen kuuluu lisäksi uuden rakentaminen ja kriittisen katseen herättäminen. Täytyy säilyttää ja uudistaa. Uudistaminen ei tietenkään ole vain valinta. Koska maailma muuttuu jatkuvasti, joudutaan jatkuvasti oppimaan uutta ja rakentamaan uusia tapoja suhtautua asioihin. Muuttuneessa tilanteessa törmätään myös konflikteihin, joita pitäisi pystyä ratkomaan rauhanomaisesti, vailla väkivaltaa.

Minulle itselleni paras kuvaus kasvatuksesta on kasvatustieteilijä **Stephen Kemmisin** luonnehdinta, että kasvatus tähtää siihen, että lapset ja nuoret voivat elää hyvin maailmassa, joka on elämisen arvoinen. Kasvatuksella on kahtalainen tehtävä kehittää ihmisiä ja kehittää yhteiskuntia, maailmaa. Kasvatuksen ytimessä on siis osallisuuden tukeminen: että voisi olla jäsen jossakin isommassa kokonaisuudessa, jossa pystyy toimimaan. Rauhankasvattajille elämisen arvoisen maailman tärkein idea on rauha, jonka ytimessä on pyrkimys ja kaipuu oikeudenmukaisuuteen. Ilman näitä kahta asiaa ei ole sellaista yhteiskuntaa, jossa ihan jokainen voisi elää hyvin.

Rauhankasvatukselle keskeinen ajatustapa on jakaa rauha kahteen eri ulottuvuuteen. Ne myös antavat vähän erilaisen näkökulman siihen, mitkä ovat

kasvatuksen tehtävät. Negatiivinen rauha on sodan ja väkivaltaisen konfliktin poissaoloa. Positiivinen rauha pitää sisällään aseellisen konfliktin poissaolon, mutta laajentaa näkökulmaa. Positiivinen rauha edellyttää sellaisten sosiaalisten ja taloudellisten tilanteiden luomista, jotka mahdollistavat ihmisten kukoistuksen. Positiivinen rauha edellyttää, että myös rakenteelliseen väkivaltaan puututaan ja luodaan reilut puitteet, joissa toimia. Positiivinen rauha onkin tarkoittanut ihmisoikeuksien toteutumista.

Rauhankasvattajat ovat eri tavoin miettineet sitä, mihin rauhankasvatus tähtää. Positiivinen rauha edellyttää sitä, että ihmiset voivat elää kunnioittavassa vuorovaikutuksessa keskenään. Suomalainen tutkija **Erik Arnkil** kuvasi vuonna 1983 rauhankasvatuksen tehtäväksi sitä, että ihminen voi olla ihmiskunnan jäsen. Se ei ole hullumpi kuvaus, sillä rauhankasvatuksen näkökulma on väistämättä globaali. Tehtävänä on ymmärtää ihmiskunnan sidokset toisiaan kohtaan ja toimia sekä paikallisesti että maailmanlaajuisesti. Näkökulmana siis on ihmisyyys, jossa toimintaa haittaavat esteet on poistettu ja voidaan toimia yhdessä.

Voi ajatella näin: negatiivinen rauha on pysyvä tavoite, lanka, joka juoksee läpi rauhankasvatuksen historian sen kummemmin muuttumatta. Rauha on

sodan poissaoloa. Sota on kauheaa. Meillä on velvollisuus poistaa yhteisen maailmamme kauheuksia, ja kasvatus on yksi tehokkain keino siihen. Väkivaltaa on vastustettava aktiivisesti sen eri muodoissa, olipa tämä yksilöiden välistä tai rakenteellista. Mutta jotta tämä on mahdollista, tarvitaan positiivista rauhaa eli yhteiskunnan rakentamista sellaiseksi, että se tukee positiivista keskinäisriippuvuutta ja yhteistoimintaa. Nämä pyrkimykset sijoittuvat aina johonkin yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja teknologiseen kehitykseen. Siksi muutokset ajassa heijastuvat myös rauhankasvatuksen toteuttamiseen.

Oma aikamme ei ole tästä poikkeus. Tämän ajan kehityskulut leimaavat myös tapoja toteuttaa rauhankasvatusta.

II Kasvattajat ja muutos

Kaikkeen kasvatukseen rakentuu optimismi siitä, että tulevaisuuden maailma voi olla parempi kuin tämän päivän maailma. Vaikka väärä, nälkä, sorto tai väkivalta edelleen ovat arkea monelle, asiat ovat myös edenneet parempaan suuntaan. Tämä ei olisi ollut mahdollista ilman kasvatusta.

Tulevaisuuden maailmasta puhuminen edellyttää toivon kieltä. Mutta on myös analysoitava sitä, mikä tällä hetkellä kaipa parannusta. Toivon kielen oheen

tarvitaan kritiikin kieltä. Kasvatuksen muutos syntyy näiden kahden kielen yhteissoinnista.

Jotta voimme rakentaa maailman, joka olisi elämisen arvoinen kaikille, tämän päivän rauhankasvatuksessa on sitouduksittava vahvaan antirasismiin. Tähän velvoittaa jo rauhankasvatuksen perintö, joka korostaa jokaisen ihmisen arvokkuutta. Myös kasvatuksellinen ihanne jokaisen mahdollisuudesta ihmisyyteen, kasvuun ja arvokkuuteen ajaa samaa asiaa. Rasismia tulee vastustaa myös siksi, että se on este rauhankasvatuksen tavoitteiden toteutumiselle: ihmisten väliselle positiiviselle keskinäisriippuvuudelle ja väkivallattomalle yhteistoiminnalle.

Yksi suurimmista haasteista on luoda puitteet erilaisuuden arvostamiselle. Tämä on sekä kansainvälinen että kansallinen tehtävä. Vaikka muuttoliikkeessä sinänsä ei ole mitään uutta, muuttoliike globaalista etelästä pohjoiseen on muuttanut sen, miltä maamme näyttää. Se Suomi, johon synnyimme, minä ja Rauhankasvatusinstituutti, esitti itsensä yksikulttuurisena ja unohti usein sisäisen erilaisuuden. Vähemmistöjen asema, vaikkapa saamelaisten, oli jälkikäteen tarkastellen kehno. Tarinaa voitiin ylläpitää niin kauan, kun se ei ollut laajamittaisesti näkyvää. 1990-luvulle tultaessa maahanmuutto lähti kasvuun, ja 2000-luvun

mittaan ilmiöstä on tullut yhä merkittävämpi. Vuonna 2001 Suomessa eli Tilastokeskuksen mukaan 145 000 muualla kuin Suomessa syntynyttä ihmistä. Vuonna 2019 määrä oli 404 000. Heistä yli 100 000 henkeä on muuttanut Aasiasta ja vajaa 40 000 Afrikasta. Tämä on tehnyt rasismista ja kulttuurien välisestä kunnioittavasta kohtaamisesta entistä useampia koskevan kysymyksen. Erityisesti tämä näkyy nuorille.

Myös Euroopan reunalla oleva Suomi on muuttunut muun maailman muassa. Maailmasta on tullut entistä näkyvämmän globaalin keskinäisriippuvaisuuden maailma, jossa ei voi eristäytyä vaikka tahtois. Siksi myös rauhankasvatus on entistä tärkeämpää: juuri tämän keskinäisriippuvuuden kääntäminen myönteiseksi voimavaraksi on ollut rauhankasvatuksen tavoitteita.

Kunnioittavan keskustelun ja rauhanomaisen vuorovaikutuksen oppiminen on ollut osa rauhankasvatuksen perimää. Se on erityisen tärkeää tässä ajassa, jossa digitaaliset kulttuurit, vertaisvetoisuus ja sosiaalinen media ovat osa kasvatuksellista kehystä: tieto leviää sekunneissa, ja kukin saa viestinsä lävitse tuosta vain — harkitsematta tai harkiten. Tutkimuksissa on todettu, että sosiaalinen media voi luoda kaikukammioita, joissa samanhenkiset ihmiset voivat viestiä kaltaistensa

”Rauhan edistäminen voidaan ymmärtää pyrkimyksiksi, uskomuksiksi ja käytännöiksi, jotka auttavat rakentamaan myönteisiä suhteita toisiin ihmisiin, mutta myös ympäristöön.”

kanssa. Digitaalisissa ympäristöissä puhutavat ovat myös muuttuneet.

Se on johtanut myös Suomessa keskusteluun vihapuheesta. Koska sanat ovat tekoja ja rauhankasvatuksen tehtävänä on rakentaa positiivista vuorovaikutusta, on kasvattajilla oltava keinot käsitellä vihapuhetta ja sitä ylläpitäviä ajattelutapoja. Termin sisältö on kuitenkin laventunut tarkoittamaan varsin monenlaisia asioita. Laajimmin sillä voidaan viitata mihin tahansa epäkunnioittavaan ja kiivaaseen viestintään. Itse varaisin termin suppeampaan käyttöön: vihapuhe on viestintää, joka lietsoo tai edistää tai oikeuttaa johonkin ihmisryhmään kohdistuvaa vihaa. Tätä määritelmää käyttää esimerkiksi Euroopan neuvosto. Vihapuhe voi siis olla myös rauhallista ja punnittua, mutta tähdätä silti jotakin ihmisryhmää vastaan. Siksi rauhankasvatuksen tulisi erityisesti kohdistua tähän vihapuheen ulottuvuuteen: rauhaa vastaan voidaan toimia kylmän asiallisesti. Ilmiön yleisyys tekee selväksi, että rauhankasvatuksen keskeiset tavoitteet, positiivisen vuorovaikutuksen ja dialogin rakentaminen, ovat entistä ajankohtaisempia.

Rauhankasvatuksen on pyrittävä toimimaan siten, että kiistojen sijaan luodaan yhteistyötä. Juuri tämän takia koululaitos on rauhankasvattajien

pysyvän mielenkiinnon kohde: koulussa kohdataan koko ikäluokka, koulutus on demokraattisessa hallinnassa ja siellä on mahdollista luoda uudenlaista toimintakulttuuria. Koululaitoksen arvopohja on ollut läpi historiansa varsin yhtäläinen rauhankasvatuksen tavoitteiden kanssa. Koululaitoksen oheen tarvitaan kuitenkin myös vapaa-ajalla tapahtuvan oppimisen tukea, ja siksi myös nuorisotyön on oltava rauhankasvatuksen kenttä.

Edellä olen puhunut rauhasta ihmisten välillä ja rauhankasvatuksen tavoitteiden inhimillisyydestä. Se on osa perintöä, josta on pidettävä kiinni. Mutta näkökulmaa on laajennettava. Rauhan edistäminen voidaan ymmärtää pyrkimyksiksi, uskomuksiksi ja käytännöiksi, jotka auttavat rakentamaan myönteisiä suhteita toisiin ihmisiin, mutta myös ympäristöön. Olen taipuvainen ajattelemaan samoin kuin kasvatusfilosofi **Veli-Matti Värri**. Hänen mukaansa ekososiaalisen sivistyksen rakentaminen on seuraava kasvatuksen iso kertomus. On siis rakennettava ymmärrystä siitä, miten oma toimintamme vaikuttaa ympäristöön, ymmärrettävä sekä yksilön että laajemmin elämäntapamme kiinnittyminen ekologiseen pohjaansa ja rakennettava kohtuullisuuden ja reiluuden hyveitä tukeva elämäntapa, jotta emme ahneuttamme tarviasi

meille annettua planeettaa. Tämä näkökulma pakottaa uutuudellaan kysymään myös kriittisesti, miten olisi uudistettava aiempi kasvatuksen perintö.

Kun lukee tekstejä rauhankasvatuksesta, huomaa aika nopeasti niiden olevan ihmiskeskeisiä. Sellaiseen maailmaan me kasvoimme, minä ja Rauhankasvatusinstituutti, ihmisen maailmaan, jossa suurvaltojen ristiriidat jakoivat maailmaa. Ihmiskeskeisyys on toki ymmärrettävää, sillä läpi historian ihmiset ovat sotineet toisia ihmisiä vastaan. Tämä ymmärrys on keskeistä säilyttää, mutta sitä on laajennettava käsittämään myös ympäristön vaikutus. Luulen, että tässä on avain suurimpaan kasvatukselliseen muutokseen, jonka seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä näemme. Se tulee uskoakseni muuttamaan myös tapoja sanoittaa rauhankasvatusta. Kun Rauhankasvatusinstituutin seuraavia isoja juhlia vietetään, on ekososiaalinen sivistys elimellinen osa – lainatakseni YK:n entisen pääsihteerin **Dag Hammarskjöldin** puhetta - sitä *”lujaa perustaa, jonka turvin voimme yhdistää voimamme ja elää rauhassa keskenämme”*.

III Unelmat ja painajaiset

Olemme saaneet elää neljän vuosikymmenen ajan, minä ja Rauhankasvatusinstituutti, Suomessa vailla sotaa. Väkivallan uhka ei

silti ole poistunut yksilöiden maailmassa.

Rauhankasvatuksen tehtävä on pitää huolta siitä, että rauha säilyy, etteivät konfliktit muutu väkivaltaisiksi ja että ihmisillä on kyky aiempaa paremmin kohdata oman maailmansa ilmiöitä kriittisesti, mutta lämpimästi. Painajaiset on häivyttävä. Tämä on kasvatuksellinen haaste. Onneksi näyttää siltä, että suomalaisnuorten enemmistö jakaa rauhankasvatuksen keskeisiä lähtökohtia. Vuoden 2018 Nuorisobarometrissa 87 prosenttia nuorista oli samaa mieltä väittämästä, että nuorille on opetettava konfliktien ratkaisutaitoja. Eri mieltä oli vain kolme prosenttia. Vuoden 2017 Nuorisobarometrissa nuoret pitivät kaikkein tärkeimpänä taitona tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta sosiaalisia taitoja. Yhdeksän kymmenestä taas piti suvaitsevaisuutta tärkeänä. Rauhankasvatuksen tavoitteet elävät myös tämän ajan nuorten arvoissa ja asenteissa.

Painajaisten hälventäminen on hieno tavoite. Mutta se ei vielä riitä rauhan rakentamiseen. Negatiivisen rauhan ohella tarvitaan positiivista rauhaa. Rauhan säilyttämisen ohella tarvitaan rauhan tekoja ja rauhan rakentamista. Siksi *”rauhankasvatus on yhdessä uneksimista”*, Rauhankasvatusinstituutin entisen puheenjohtajan **Helena Kekkosen** sanoin.

Huomatkaa hänen näkemyksensä, ettei kasvatusta lähde yksilöistä ja hänen kukoistuksestaan, vaan yhteisöstä ja sen rakentavasta voimasta.

Kasvatuksessa on kyse toivon ylläpitämisestä ja toivon horisontin rakentamisesta. Minusta tänä aikana rauhankasvatuksen tulisi unelmoida yhdessä maailmasta ja Suomesta, joka on vapaa rasismista ja syrjinnästä; vihapuheen häviämisestä ja siitä, että löydämme keinot tulla toimeen sekä ihmisten että ympäristön kanssa.

Rauha on päämäärä ja unelma, vastakohta väkivallan painajaiselle. Jotta sitä kohden voidaan päästä, vaaditaan kasvatusta. Siksi on luontevaa, että kasvatusta on rauhanliikkeen keskiössä, mutta aivan yhtä luontevaa on, että rauha on jollakin tapaa kasvattajien huomion keskipisteenä. Väitän, että tämä on edelleen yhtä ajankohtaista kuin neljäkymmentä vuotta sitten – ja tulee olemaan myös seuraavina vuosikymmeninä.

Tomi Kiilakoski on nuorisotutkija ja Rauhankasvatusinstituutin varapuheenjohtaja.

Inspiraatio: kasvatusfilosofi Paulo Freire

Nämä sanat puhuttelivat: *”Enemmän kuin tuhansilla teoilla, jotka on tehty ilman ihmisiin kohdistuvaa luottamusta, todellinen humanisti erottuu muista luottamuksellaan”*. Tämä on sähköistävää ajatus: tärkeintä ei ole menetelmä tai sisältö, vaan usko ihmisiin, jotka ovat samanaikaisesti hauraita ja vahvoja. Sanat ovat **Paulo Freiren** kirjasta *Sorrettujen pedagogiikka*. Luin ne heti valmistuttuani opettajaksi. Kasvatusta ei voi olla ilman toivoa paremmasta eikä vailla luottamusta tulevaisuuteen. Kasvatuksen tehtävä on inhimillistää ihmisiä. Tämä ei onnistu ilman, että myös todellisuus, jossa elämme, muuttuu inhimillisemmäksi. Peilaan säännöllisesti tekemistäni Freiren sanomisiin. Osa hänen ajattelustaan on kestävä, osa aikaan sidottua. Hän ei ole täydellinen. Hän on ihminen, ja siksi luottamuksen arvoinen.

”Rauha on päämäärä ja unelma, vastakohta väkivallan painajaiselle.”

TEKSTISSÄ KÄYTETTY KIRJALLISUUS
Arnkil, Erik (1983) *Rauhanvakaumus ja rauhankasvatus*. Aikuiskasvatus 2/1983, 52–60.
Hammarskjöld, Dag (2018) Puhe ”Yhdistyneiden kansakuntien päivän” konsertissa (24. lokakuuta 1960). Teoksessa *Historian merkittävimmät kirjoitukset sodasta ja rauhasta*. Helsinki: Into, 235–237.
Heinonen, Reijo E. & Kananen, Laura & Rantanen, Laura (2006) *Uudistuva rauhankasvatus – elämän mahdollisuus*. Rauhankasvatusinstituutti.
Johnson, David W. & Johnson, Roger T. (2005) *Essential Components of Peace Education*. Theory into Practice 44(4), 280–292.
Kekkonen, Helena (1993) *Rauhan siltaa rakentamassa*. Helsinki: Kirjapaja.
Kemmis, Stephen & Edwards-Groves, Christine (2018) *Understanding Education*. Singapore: Springer.
Peruskoululaki 476/1983.
Snauweart, Dale (2020) *The peace education imperative: a democratic rationale for peace education as a civic duty*. Journal of peace education. Sumuvuori, Johanna (toim.) *Rauhan ytimessä*. Sadankomitea 50 vuotta. Helsinki: Into.
Väri, Veli-Matti (2018) *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

”Jotta malttaisimme pelastaa maailman, tarvitsemme jaettuja näkemyksiä siitä, mihin haluamme olla menossa.”

Aikamme suurin kysymys

Täällä olevien, tänne tulevien ja vielä syntymättömien vuoksi meidän on opittava kuuntelemaan, sietämään epävarmuutta ja rakentamaan kompromisseja.

KUUNTELIN VIIKKO SITTEEN paneelia, joka käsitteli Syyrian sodan ympäristötuhoja ja sitä, voiko katastrofiratkaisuista oppia jotain. Asiantuntijoiden viesti oli selvä: Syyria on vasta alkusoittoa tulevaisuudelle, jossa jopa miljardi ihmistä lähtee liikkeelle joko ilmastonmuutoksen tai ihmisten aiheuttamien konfliktien vuoksi. Keskustelu käsitteli humanitaarisen kriisin ratkaisuja varsin konkreettisella tasolla, kuten puhtaan veden saamista äkillisesti kymmenille tuhansille ihmisille tilanteessa, jossa vettä lähtökohtaisesti on vähän. Eräs panelisti kuitenkin muotoili aikamme suurimman kysymyksen seuraavasti: Miten opimme rakastamaan lapsia, joita emme vielä tunne?

Jäin miettimään tätä aikamme suurinta kysymystä ja sitä, miten kykenemme luomaan yhteiskuntia, jotka ovat mahdollisimman kestäviä ja sopeutuvia – eivät ainoastaan ekologisesti – vaan myös sosiaalisesti. Myös heille, jotka tulevat syntymään vuosikymmenten päästä ja tilanteissa, joissa yhteiskuntia pitää sopeuttaa vahvasti liikkeessä olevien ihmisten tarpeisiin tai jopa luoda uudestaan.

Keskeinen tekijä tässä on varmaan se, miten hyvin kykenemme yhdessä luomaan ymmärryksen halutusta sosiaalisesta todellisuudesta, nyt ja tulevaisuudessa. Ja toisaalta se, miten kykenemme myös lakkaamatta määrittelemään tätä uusiksi muuttuvassa todellisuudessa – mahdollisimman moniäänisesti.

TÄSSÄ NÄKÖKULMASARJASSA PUHUTAAN valtasuhteiden tunnustamisesta ja tunnistamisesta, omien ennakkoluulojen analysoinnista ja liittolaisuuksien rakentamisesta. Tämä on erinomainen pohja, kun rakennetaan toisia kunnioittavia tiloja, joissa koetetaan hahmottaa, miten oma käsitys todellisuudesta saattaa erota toisen käsityksestä. Tai annetaan tilaa ja tukea hänelle, jonka tila jaetussa todellisuudessa voi olla omaa pienempi tai olematon.

Mutta jotta osaisimme rakastaa lasta, jota emme vielä tunne, eli jotta malttaisimme pelastaa maailman, tarvitsemme myös jaettuja näkemyksiä siitä, mihin haluamme olla menossa. Ja jotta näkemys olisi vahva, sen mielellään pitäisi myös

edustaa mahdollisimman montaa ihmistä ja näkökulmaa.

Yhteisen näkemyksen luominen saattaa myös olla aikamme haastavin kysymys. Yksille mahdollisimman kunnianhimoinen hiilineutralius on ensisijaista, kun taas toisten mielestä haja-asutusalueiden vanhusten on kyettävä lämmittämään kotinsa ja liikkumaan autolla ilman suuria sijoituksia uusiin laitteisiin. Ja näitä eri intressejä pitäisi kyetä sovitteluun yhteisen ajassa, jossa rakastetaan yksinkertaisia, mielellään henkilöityneitä tarinoita siitä, kuinka hyvä voittaa pahan.

Suurin osa todellisuutta, uskaltaisin rohkeasti väittää jopa että kaikki ihmisen elämä todellisuus, ei kuitenkaan istu tähän yksinkertaistettuun dikotomiaan. Todellisuus on epämääräistä. Ihmiset ovat samaan aikaan sekä hyviä että pahoja, ja toisinaan hyvän luomiseksi joudumme ottamaan mukaan ihmisiä, jotka tekevät pahoja tekoja.

Tässä näkökulmasarjassa rauhanaktivisti **Detta Regan** kertoo siitä, kuinka hän tutustui läheisesti Syyrian hallitsijan puolisoon **Asma al-Assadiin** halutessaan tuoda näkyvyyttä Palestiinan ihmiso-

keustilanteelle. Hän tarvitsi al-Assadia, jotta sadat rauhanpyöriijät kykenivät ylittämään Syyrian rajat ja liikkumaan maassa esteettä ja hän oli erittäin onnellinen tavattuaan tärkeän henkilön, joka välitti palestiinalaisten tilanteesta. Joitakin vuosia myöhemmin, Syyrian konfliktin aikana al-Assadin puoliso syyllistyi hirmutekoihin, jotka ovat nyt maailman tietoisuudessa, mutta ei hän toki sitä ennenkään ollut missään määrin demokraattinen hallitsija.

En väitä, että tarvitsimme tai halusimme diktaattorit mukaan hyvien ihmisyyden kieltäminen, tuhoaminen tai riistäminen ovat tuomittavia tekoja, näin olemme yhdessä päättäneet muun muassa kansainvälisissä sopimuksissa. Haluan enemmänkin sanoa, että asiat eivät ole yksiselitteisiä ja etukäteen ei voi tietää, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan. Liittolaisemme saattavat osoittaa hirviöiksi, mutta tämän epävarmuuden kanssa on elettävä.

KUUNTELIN MUUTAMA PÄIVÄ sitten myös Myanmarin hetki sitten pestinsä lopettanutta Suomen suurlähettilästä **Riikka**

Laatua, joka sanoi oppineensa maan konfliktiksi eskaloituneessa tilanteessa sen, että kaikkein tärkeintä on kuunteleminen. Kaikilla on oikeus omaan ääneensä ja tarinaansa. Keskeistä kuuntelussa on se, että ei oletta toisen puolesta.

Kuunteleminen voi olla hankalaa. Se voi olla hidasta. Päästäksesi kuuntelemaan vastapuolen täytyy luottaa sinuun. Kuuntelu altistaa oman ajattelun mahdolliselle haastamiselle. Kuunnella täytyy ensisijaisesti antaa toiselle tilaa ja siinä voi tajuta, että toisen intressit ja prioriteetit ovat täydellisen erilaiset kuin omat.

Ihmisten kuuntelemisessa voi toistua todellisuuden epämääräisyys, jossa ei ole selkeästi oikeaa eikä väärää, ei selvää tarinaa, josta voi olla jotain mieltä. Kuitenkin kuunnella meidän täytyy, jotta ymmärtäisimme mitä toiset ajattelevat, haluavat tai tarvitsevat.

Ja kun olemme kuunnelleet, pääsemme ehkä tilanteeseen, jossa keskustelomme konkreettisesti asioista ja siitä, mihin suuntaan meidän pitäisi yhdessä lähteä menemään. Todennäköisesti moniäänisessä keskustelussa asiat tai ainakin niiden tärkeysjärjestys on konfliktissa keskenään. Kaikki katsovat

asioita omasta näkökulmastaan ja intressit eroavat. Mutta jos onnistumme yhdessä sopimaan pienimmistä yhteisistä nimittäjistä tai suunnasta, jonne haluamme mennä, yksittäisten toimijoiden keskenään taistelevat intressit saattavat tulla helpommin käsiteltäviksi. Ne ovat asioita. Niistä pystytään ehkä rakentamaan kompromissi, joka ei ole oikein tai väärin, mutta ehkä enemmän oikein kuin joku toinen.

Ehkä olemme kaikki valmiit oppimaan tämän rakastaaksemme sitä lasta, jota emme vielä tunne.

Heli Pekkonen on toinen tämän näkökulmasarjan päätoimittajista yhdessä **Kati Pietarisen** kanssa. Hän on myös Rauhankasvatusinstituutin viestintäpäällikkö ja elokuvatekijä, joka on työssään kuunnellut ihmisiä muun muassa eri puolilla Lähi-itää ja koittanut ymmärtää todellisuutta, josta on vaikeaa löytää tarinaa siitä, kuinka hyvä voittaa pahan.

”Rauhankasvattajien kohtaama ongelma on, ettemme voi enää luottaa järkiperäisyyteen rauhaisan yhteiselön edistämiseksi.”

Rauhankasvatuksen seuraavat 40 vuotta

Jotta voimme haastaa yhteiskuntiemme rakenteellisen väkivallan, sen uudet muodot mukaan lukien, meidän on määriteltävä uudelleen käsityksemme rauhasta. Meidän on siirrettävä painopistettämme vanhoista malleista taiteeseen, musiikkiin, meditaatioon, tarinoihin ja runoihin.

MINULLE OLI SUURI kunnia kuulla, että Suomen Rauhankasvatusinstituutti oli käsitellyt kirjaani *Positive Peace in Schools* lukupiirissä. Siksi tartun ilolla tähän Rauhankasvatusinstituutin 40. juhluvuoden haasteeseen ja kerron tässä lyhyessä artikkelissa ajatuksiani rauhankasvatuksen tulevaisuudesta 40 seuraavalle vuodelle.

On sanomattakin selvää, että tarkastelen asioita positiivisen rauhan näkökulmasta. Tämä **Johan Galtungin** kehittämä kaunis konsepti on minusta ajaton. Esiin nousee kaksi kysymystä. Ensinnäkin: kuinka voimme vähentää rakenteellista ja kulttuurista väkivaltaa tulevaisuudessa ja välttää samalla vain suoraan väkivaltaan keskittymisestä seuraavan negatiivisen rauhan? Toiseksi: kuinka voimme tavoitella väkivallan vähentämistä laajempaa, kaikki mukaan ottavaa rauhaa, harmoniaa sekä luonnon ja sisäisen ja ulkoisen rauhan välistä tasapainoa?

Tarkastelen ensimmäistä kysymystä. Rakenteellisen ja kulttuurisen väkivallan muuttuvien muotojen tunnistaminen

vaikuttaa tärkeältä. Uusia muotojakin nousee esille, vaikka vanhempia epäsuoran väkivallan muotoja on yhä (esimerkiksi miehet omistavat tällä hetkellä yli 50 prosenttia enemmän maailman varallisuudesta kuin naiset ja maailman rikkaimmalla prosentilla on kaksi kertaa enemmän varallisuutta kuin melkein 90 prosentilla ihmisistä). Esimerkiksi ilmastonmuutos aiheuttaa eräänlaista hidasta rakenteellista väkivaltaa, joka vaikuttaa negatiivisesti jo miljooniin (planeetan vahingoittunut vesijärjestelmä aiheuttaa tulvia ja kuivuutta). Kulttuurinen väkivalta ylläpitää tätä rakenteellista väkivaltaa niin, ettei ongelmien mitta-kaavaa haluta ymmärtää, niitä ei haluta ratkaista tai muutos halutaan syyttää muiden harteille.

Toinen uusi kulttuurisen väkivallan muoto, jolla on rakenteellisesti väkivaltaisia vaikutuksia, on seurausta *totuudenjälkeisestä* politiikasta. **Lee McIntyre** määritteli sen vuonna 2018 seuraavasti: ”ideologisen ylemmyyden julistus, jolla vastaanottaja yritetään saada uskomaan jotakin todisteista

riippumatta.” Perinteisen median lasku, sosiaalisen median nousu ja valeutisten käyttö poliittisiin tarkoituksiin on luonut ideaaliset olosuhteet tupakointiin, rokotuksiin, evoluutioon ja vaalituloksiin liittyvien faktojen laajamittaiselle kieltämiselle. Tästä uudesta kulttuurisen vallan muodosta poliittisesti ja taloudellisesti hyötyvien on helppo käyttää hyväksi sisäisiä kognitiivisia ennakoasenteitamme. Erityisen huolestuttavaa on ääri-oikeiston nousu Euroopassa ja pakolaisten käyttö tämän ryhmän omien tavoitteiden edistämiseen.

Valitettavasti kulttuurinen väkivalta ei rajoitu vain sosiaaliseen mediaan. Yhtä huolestuttavaa on behaviorismin nousu. Ilmiö tunnetaan myös nimellä *tönäisy-psykologia (nudge psychology)*. Esimerkiksi Britanniassa kaikilla hallinnonaloilla on nykyään behaviorismiin erikoistuneita psykologeja. Vaikka tuuppauspsykologiaa on tähän saakka pidetty lähinnä hyvän-
tahtoisena (kuten terveelliseen syömiseen kannustaminen), hallinnon psykologien jatkuvaan käytösvaikuttamiseen väestötasolla liittyy myös huolenaiheita. Tämä ulottuu aina rauhan, oikeudenmukaisuuden ja demokratian ideoiden ytimeen saakka. Kuten olemme huomanneet globaalin pandemian aikana, on yhä pienempien ihmisryhmien päätettävissä, mikä lasketaan tieteeksi (ja mikä ei).

Käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa pelon taktiikoilla.

Rauhankasvattajien kohtaama ongelma on, ettemme voi enää luottaa järjellisen rauhasan yhteiselon edistämiseksi. Tämä koskee koulutusta niin peruskouluissa kuin ammattiopistoissa, yliopistoissa ja yhteisöissäkin. Jos käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa behaviorismin nokkelilla tekniikoilla, koulutuksen voi olla vaikea kilpailla sen kanssa. Sääntönä voidaan pitää, että ihmiset käyttäytyvät rakenteellisesti väkivaltaisesti, jos heitä kannustetaan siihen tai he pelkäävät, olipa rauhankasvatuksessa sitten opetettu mitä tahansa. Kuinka voimme sitten taistella tätä vastaan ja vastata sekä uusiin että vanhoihin rakenteellisen ja kulttuurisen väkivallan muotoihin mahdollisimman nopeasti?

Sehän se kysymys onkin! Uskon, että rauhankasvatuksen tulevaisuus voi edetä kahdella eri tapaa 40 seuraavan vuoden aikana. Ensinnäkin affektit ja kehollinen tietoisuus voivat olla tärkeitä vastalääkkeitä biopsykologisten tarpeiden vahingoittavalle hyväksikäytölle. Meidän on hyödynnettävä taidetta ja erilaisia metodologioita, kuten *hoiva-etiikkaa* (jossa oppimisen ytimessä on välittävä oppilaan ja opettajan välinen suhde), sekä luontoon perustuvaa oppi-

mista (kuten koulumetsät), jos haluamme tunnistaa oppilaat kehollisesti tietoisiksi. Kehon, mielen, sydämen ja eksistentiaaliset kysymykset huomioon ottava rauhankasvatuksen muoto voi oppia paljon aktivisteilta ja muilta vihreän politiikan tahoilta, jotka suosivat pienen mittakaavan paikallisia ja yhteisöpohjaisia aloitteita.

Rauhalla on esteettisiä ominaisuuksia, joita voidaan arvostaa taiteen, musiikin, tanssin, meditoinnin, tarinoiden ja runojen kautta. Nämä ovat kuitenkin usein saaneet väistyä rauhankasvatuksessa tuttajen kriittisten ja järkiperusteisten opetusmallien tieltä.

Toiseksi *rauhan* käsitysten on ulottava 40 viime vuoden YK-johtoista liberaalia turvallistamisen agendaan laajemmalle, ja tästä seuraavan koulutuksen on otettava huomioon *erilaiset rauhat*. Jos haluamme vieroittaa modernit rauhankasvattajat 1900-luvun suurien emansipaationarratiivien, globaalin rauhan ja kaikille sopivan demokratian yleistämisestä, meidän on otettava huomioon rauhan postmoderneista näkökulmista havaittavat, muuttuvat, liminaaliset puolet.

Tulevien 40 vuoden rauhankasvatuksen varmuus ja yhtenäisyys ei pohjimmiltaan tule olemaan samalla tasolla kuin 40 viime vuoden. Vanhat narratiivit

eivät enää sovellu tarkoitukseensa, mutta uudet narratiivit eivät ole vielä selkeyntyneet. Ehkeivät ne selkeydy koskaan. Rauhankasvattajien on mukauduttava paikallisiin olosuhteisiin mutta seurattava samalla kansainvälisiä realiteetteja ja kyettävä monitasoiseen työskentelyyn.

Rauhankasvattajien työhön tulee kuulumaan rauhan olosuhteiden luominen niin sydämiin, mieliin kuin luokahuoneisiinkin parhaansa mukaan, mutta samalla heidän on kuitenkin tunnistettava oma asemansa ja elämänsä sekä valintojensa vaikutus muihin. Jos tässä onnistutaan, nuoret oppivat rauhankasvattajien esimerkistä ja voivat nousta koulutuskulttuureita 40 viime vuoden ajan endeemisesti hallinneen rakenteellisen väkivallan yläpuolelle.

Hilary Cremin on rauhankasvatuksen tutkimuksen professori Cambridgen yliopistossa. Hänen tutkimuksensa, kirjoituksensa ja opetuksensa keskittyvät rauhankasvatukseen ja konfliktinmuutokseen kouluissa ja yhteisöissä.

”Oppilaiden ohjaaminen sisäistämään opettajien asettamia tavoitteita tarkoittaa samalla heidän oman toimijuutensa kesyttämistä.”

Oppilaiden osallisuus osana monialaista oppimista

Jotta oppilaista voi kasvaa vallitsevia ajattelutapoja kyseenalaistavia ja uutta luovia kansalaisia, heille täytyy antaa tähän mahdollisuus jo kouluaikana.

ON MONTA TAPAA ymmärtää oppilaiden osallisuus. Osallisuus ymmärretään usein aktiivisuutena: oppilaat voivat esimerkiksi liikkua tai puhua enemmän, kun opetuksessa käytetään toiminnallisia menetelmiä tai ryhmätyötä. Globaalikasvatuksen näkökulmasta tämä näkemys osallisuudesta on kuitenkin liian kapea.

Osallisuus voidaan nähdä myös oppilaiden toimijuuden kehittämisenä koulussa ja yhteiskunnassa. Kyse on valmiuksista omien mielipiteiden ilmaisuun ja vaikuttamiseen. Toimijuuteen kuuluu myös tiedon ja yleisesti hyväksytyjen toimintatapojen kyseenalaistamista ja uudistamista.

Ajatus toimijuudesta tuo osallisuuden yhteiskunnallisen ulottuvuuden. Parhaimmillaan koulun tulisi olla demokraattinen yhteisö, jossa oppilaat saavat vaikuttaa arkeen ja toimintatapoihin, harjoitella demokraattista osallistumista ja vaikuttamista sekä kestävien valintojen tekemistä. Toisaalta oppilaiden toimijuus ei rajoitu vain koulun seinien sisäpuolelle,

vaan koulunkäynnin tulee kehittää heidän toimijuuttaan kansalaisina.

OPPILAIDEN OSALLISUUTTA VOIDAAN pyrkiä lisäämään esimerkiksi tehtävillä, jotka luovat ja tuovat näkyviin yhtymäkoh- tia oppilaiden elämän ja käsiteltävien teemojen välille. Opetuksen tulee luoda edellytyksiä oppilaiden omakohtaiselle sitoutumiselle. Omakohtaisesti sitoutunut oppija ymmärtää ja kokee oppisisältöjen liittyvän omiin tarpeisiinsa ja tavoitteisiinsa. Opiskelu on tällöin oppijan tavoitteiden suuntaista ja hänellä on halu oppia lisää opiskeltavasta asiasta.

Omakohtainen sitoutuminen voi il- metä esimerkiksi ihmetyksenä tai omina kysymyksinä, joihin oppilas haluaa löytää vastauksen opiskelun avulla. Omakohtaisista sitoutumista voivat synnyttää ristiriidan kokemukset tai oppilaan kohtaamat asiat, joita hän ei kykene selittämään. Omakohtainen sitoutuminen ei myöskään ole vain asioiden ymmärtämistä ja ulkopuolista tarkastelua,

vaan siihen liittyy usein osallistuminen asioihin tarttumalla ja niihin vaikuttamalla. Omakohtaisuus tulee myös huomioida käsiteltävien ilmiöiden valinnassa.

Myös oppilaiden vastarinta ja opettajan toiminnan kyseenalaistaminen voidaan nähdä toimijuuden ilmaisuina. Näiden toimijuuden ilmaisujen tulkitseminen vain huonoksi käytökseksi saattaa osaltaan johtaa oppilaiden vieraantumiseen koulusta tai sosiaaliseen leimaantumiseen. Vastakkainasettelun sijaan neuvotteleva suhtautuminen oppilaiden toimijuuden hankaliin puoliin voi edistää heidän kasvuaan vastuullisiksi ja toisia huomioonottaviksi.

Jotta oppilaista voi kasvaa vallitsevia ajattelutapoja kyseenalaistavia ja uutta luovia kansalaisia, heille täytyy antaa tähän mahdollisuus jo kouluaikana. Oppilaiden ohjaaminen sisäistämään opettajien asettamia tavoitteita tarkoittaa samalla heidän oman toimijuutensa kesyttämistä.

KRIITTISTÄ AJATTELUA EI kuitenkaan opita vain sillä, että on lupa kritisoida, vaan se vaatii välineitä ja menetelmiä. Kritiikin keinot auttavat näkemään itsestään selvät ja näkymättömät arjen käytännöt, sosiaalisen maailman ilmiöt pysyvien faktojen sijaan historiallisen kehityksen tuloksena ja muutettavissa olevina seikkoina.

Oppilaita voi auttaa jäsentämään teemoja esimerkiksi syy-seuraus-

suhteita esittelevien ajatuskarttojen avulla. Oppilas voi tutkia eri teemoja konkreettisesti ja menemällä teeman synnyttämien kysymysten luo, esimerkiksi tapaamalla henkilö, joka on demokraattisen vaikuttamisen, vastuullisen kuluttamisen tai ilmastoaktivismin toimija tai asiantuntija.

Oppilaita osallistavan toimintakulttuurin synnyttäminen kouluun ei synny hetkessä. Jos oppilaat eivät ole tottuneet ottamaan vastuuta oppimisestaan, vastuuta voidaan siirtää heille vähitellen. Aluksi oppilaat tarvitsevat enemmän sääntöjä ja ohjeistuksia, mutta luottamuksen ja taitojen lisääntyessä oppilaiden vastuuta voidaan lisätä.

USEIN ASETETAAN VASTAKKAIN opettaja- ja oppilaslähtöiset työtavat. Kriitikot esittävät perinteisen opettajälhtöisen opetuksen puuduttavana tiedon kaatamisena passiivisten oppilaiden päähän. Vastaavasti oppilaslähtöisyys voidaan nähdä puuhasteluna, jossa oppilaat jätetään arkikäsitystensä varaan ilman kunnollista opetuksen tietoperustaa. Tällainen vastakkainasettelu on hedelmätön lähtökohta opetukselle.

Oppilaiden näkökulman ja osallisuuden korostaminen ei tarkoita oppiaineiden ja niiden käsitteiden ja ajattelutapojen merkityksen väheksymistä. Päinvastoin oppiaineiden käsitteet ja ajattelutavat ovat tärkeitä välineitä sekä ongelman määrittämisessä että sen ratkaisussa.

Ilmiölähtöinen eli monialainen opetus eroaa kuitenkin oppiainejakoisesta opetuksesta ja myös oppiainelähtöisestä opetuksen eheyttämisestä siten, että oppimiskokonaisuuden rakenne ei nouse suoraan oppiaineen sisältötavoitteista. Sen sijaan keskiössä on valitun oppilaita koskettavan ja yhteiskunnallisesti merkittävän teeman käsittely.

Monialainen opetus ei kuitenkaan välttämättä korvaa oppiainejakoista opetusta, vaan nämä molemmat opetuksen järjestämisen tavat voivat elää rinnakkain koulun arjessa. Monialaisessa opetuksessa näkökulmien rikkaus kannustaa oppilaita kriittiseen ajatteluun. Kun asiantuntijatietaa tarjoaa useampi kuin yksi asiantuntija, jotka voivat olla keskenään erimielisiä, tämä kannustaa oppilaita omaan ajatteluun ja oman kannan muodostamiseen.

Antti Rajala, FT, toimii tutkijatohtorina kasvatustieteiden tiedekunnassa, Oulun yliopistossa. Hän tutkii globaalikasvatusta sekä oppimista, toimijuutta ja oppilaiden aktivismia. Tällä hetkellä hän johtaa Suomen Akatemian tutkimushanketta Konkreettien utopioiden pedagogiikka: Nuorten toimijuus ja ilmastoaktivismi opetuksessa. Rajala toimi Rauhankasvatusinstituutin puheenjohtajana vuosina 2015–2018.

”Kun oivaltaa, miten käsitykset syntyvät ja muuttuvat, kykenee suhtautumaan omiin ja muidenkin käsityksiin joustavammin.”

Keskustelu on mahtava oppimismenetelmä maailmankuvan avartamiseen

Sain tehtäväksi valita yhden oppimismenetelmän, joka edistää mielen avoimuutta.

JOS PITÄISI VALITA vain yksi oppimismenetelmä, valitsisin keskustelun. Tavoitteenani on johdattaa oppijat mielen avoimuuteen ja maailmankuvan avartamiseen – sen ymmärtämiseen, ettei oma ymmärrys maailmasta ole vääjämätön tai virheetön, vaan kokemusten ja aiemmin opitun, asenteiden ja oletusten summa. Kun oivaltaa, miten käsitykset syntyvät ja muuttuvat, kykenee suhtautumaan omiin ja muidenkin käsityksiin joustavammin.

Keskustelu voi olla puhuttua tai kirjoitettua – tai vaikkapa taiteen keinoin toteutettua. Jotta keskustelu onnistuu, keskusteluun osallistujilla tulee olla kyky, tahto ja uskallus sanoittaa omia ajatuksiaan kokemuksiaan ja jakaa niitä muiden kanssa. Joillekin sopii paremmin se, että he saavat kuunnella toisten ihmisten keskustelua ja ajatella sen herättämiä asioita mielessään. Jotkut hyötyvät keskusteluun osallistumisesta tai keskustelun kuuntelemisesta enemmän siitä, että he voivat lukea tekstiä tai katsoa elokuvan, jonka kanssa he voivat itse mielessään tai kirjoittamalla keskustella.

Kasvattajalla on monia keinoja virittää keskustelua ja oivaltamista. Virike voi olla elokuva, teksti, kuva tai kokemus, tai yhdistelmä joistain näistä. Yleensä jokin jaettu kokemus on hyvä lähtökohta. Esimerkiksi osallistavan harjoitteen, saman tekstin lukemisen tai saman elokuvan katsomisen jälkeen voi olla mielekkäämpää keskustella kuin ilman yhteistä kokemusta. Harjoite tai menetelmä itse ei kuitenkaan tuota oppimista, vaan sen toteuttavat oppijat sekä kasvattaja yhdessä.

PARHAAT RAUHANKASVATUKSEN MENETELMÄT ovat monipuolisia, jotta erilaisista lähtökohdista tulevat ihmiset voisivat oppia niiden avulla rauhan rakentamisessa tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita. Hyväkin menetelmä tuottaa vaihtelevia tuloksia, koska oppijoita on monenlaisia. Oppijat ovat erilaisia oppimistavoiltaan ja persoonallisuuksiltaan. Kuten kasvattajat tietävät, samaan oppimistavoitteeseen on monta polkua. Oppija itse vaikuttaa kaikkein eniten oppimisprosessiin. Joitain asioita hän voi jopa tietoisesti ohjata. Aika monia osioita oppimisessa ohjaavat

oppijan tavat, aikaisemmin opitut asiat ja oppimisen strategiat, motivaatio ja oppimisen tavoite.

Hyvä rauhankasvatuksen menetelmä tukee oppijoiden yhteiskunnallista ajattelua ja toimintaa. Menetelmällä ei onneksi voi kuitenkaan ohjata ihmisten mielipiteitä tai tekemistä, muutenhan tehokkaimman menetelmän laatinut taho saisi ohjelmoitua ihmisiä ajamaan omaa agendaansa. Koska opetusmenetelmä toteutuu inhimillisessä maastossa, koulutuksen suunnittelija ei voi tietää, millaisia yhteiskunnallisia ajatuksia tai tekoja menetelmän käyttäminen lopulta synnyttää. Se ei tarkoita, ettei oppimiselle tulisi asettaa tavoitteita.

ONNEKSI TODELLISUUDESSA EI pidä valita vain yhtä opetusmenetelmää, koska kukin menetelmä tuottaa tiettyjä tuloksia yksille ja toisia toisille. Luotankin siihen,

että kasvattajat osaavat valita, kehittää ja käyttää omalle opetusryhmälleen sopivia menetelmiä, joilla oppijat pääsevät tutkimaan oman ajattelunsa muotoutumista.

Menetelmien tunteminen ei kuitenkaan yksin riitä: jotta oppijoiden maailmankuvaa voidaan avartaa, tulee kouluttaa ajattelevia, tuntevia, taitavia ja kuuntelevia kasvattajia. Heille tulee myös rakentaa työympäristö, missä he ehtivät ja jaksavat kuunnella opiskelijoita ja oppia tuntemaan heidät, jotta he voivat kulkea yhdessä pienen tai pidemmänkin matkan yhteistä oppimispolkua.

Elina Lauttamäki on Rauhankasvatusintstituutin koulutussuunnittelija.

”Kasvattajille tulee myös rakentaa työympäristö, missä he ehtivät ja jaksavat kuunnella opiskelijoita.”

Inspiraatio:
rauhankasvattaja,
teatteripedagogi
ja opettaja
Ulla Tarvainen

Rauhankasvatukseen minua inspiroineista henkilöistä tahdon nostaa esille **Ulla Tarvaisen**, jolta olen opinut rauhankasvatuksen sekä draamakasvatuksen perusteet Rauhanliiton rauhankoulussa 2000-luvun alussa. Ulla Tarvainen on teatteripedagogi ja opettaja, joka on ollut mukana perustamassa Rauhankoulua 1990-luvulla.

Globaali vastuu

”Työssämme tutkijoina teemme aina valintoja ja jokainen valinta vaikuttaa lopulta myös tuloksiimme, niiden tulkintaan ja tieteellisiin johtopäätöksiin.”

Tarinoiden kertomisen sietämätön vaikeus

Niin kasvatuksessa, koulutuksessa kuin koulutuksen tutkimuksessa on merkittävää, millaista tarinaa maailmasta kerromme.

KIRJAILIJA CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE puhuu yhdessä kuuluisimmista puheistaan tarinoista ja niihin liittyvästä vallasta. Hänen puheensa *Yhden tarinan vaara* herättää kysymään: minkälaisia tarinoita maailmasta ja sen ihmisistä kerromme; mihin ja kehen kohdistamme katseemme; kuka tarinoita kertoo – kenelle annamme tilan ja äänen? Ovatko tarinat tarinoita monikossa vai toistammeko yhtä tarinaa, ja missä määrin yhdestä tarinasta tuleekin ilmiöitä, asioita ja ihmisiä määrittävä tarina? Adichien mukaan *yhden tarinan* ongelma on se, että niistä muodostuu stereotyyppioita. Hän jatkaa, ettei stereotyyppioiden ongelma ole niinkään se, että ne olisivat epätosia, vaan se, että ne ovat epätäydellisiä ja puutteellisia. Ja että ne tekevät yhdestä tarinasta ainoan tarinan. ”Yhden tarinan seuraus on tämä: Se ryöstää ihmisiltä arvokkuuden. Se tekee ihmisten tasa-arvon tunnustamisen vaikeaksi. Se korostaa, kuinka erilaisia olemme, eikä kuinka samanlaisia olemme”. Kuten Adichie toteaa, kaikessa tässä

on kyse vallasta. Vallasta ja vallankäytöstä, joka liittyy tekemiimme valintoihin.

KIRJOITIMME KOLLEGOITTENI KANSSA kolme vuotta sitten *Kasvatus*-lehteen vastuullisesta koulutustutkimuksesta. Tuolloin tuoreet UNESCO:n ja Maailmanpankin raportit olivat nostaneet esiin koulutusjärjestelmän velvollisuudet ja vastuut sekä oppimisen kriisin globaalina yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttavana ilmiönä. Raportit herättivät keskustelua tutkimuksesta, tutkimustarpeista ja tutkimustulosten laajemmasta käytöstä koulutuksen kehittämisessä, mutta huomattavasti vähemmän keskustelua käytiin (ja käydään) koulutustutkimuksen tavasta tuottaa ja uudelleentuottaa ymmärrystämme maailmasta ja sen ihmisistä sekä tavastamme rakentaa (erilaisia, vaihtoehtoisia ja ristiriitaisiakin) maailmankuvia. Työssämme tutkijoina teemme aina valintoja ja jokainen valinta vaikuttaa lopulta myös tuloksiimme, niiden tulkintaan ja tieteellisiin johtopäätöksiin.

Onkin selvää, että tutkimuksella voidaan suunnata vahvasti lukijoiden katsetta. Valitsemalla mitä tutkimme, miten ja miksi, vaikutamme siihen, minkälaisia tarinoita kerromme ja tarjoamme kuultavaksi. Aivan yhtä selvää on, että myös järjestöjen työllä, esimerkiksi globaalikasvatuksella, voidaan vaikuttaa ymmärrykseen ja tulkintaan maailmasta ja sen ihmisistä. Tästä syystä, osana eettistä ja kriittistä globaalin vastuun kantamista, meidän olisikin kohdistettava peili omaan työhömme ja tarkasteltava omien valintojemme perusteita ja läpinäkyvyyttä.

Edellä mainitussa artikkelissa teimme katsauksen niihin mitä moninaisimpiin tehtäviin ja vastuisiin, joita globaalissa kontekstissa kouluille ja opettajille asetetaan. Useassa katsauksemme artikkelissa tutkimuksen tavoitteena oli ymmärtää kasvatuksen, koulun tai opettajien rooli erilaisissa asioissa. Syntyi kiinnostava lista siitä kaikesta, mihin kasvatuksella ja koulutuksella nähdään olevan vaikutusta ja minkälaisia odotuksia opettajia ja heidän työtään kohtaan ladataan. Opettajien ja opetuksen miellettiin vaikuttavan muun muassa lukemaan oppimiseen, luonnontieteisiin ja insinöörialoihin suuntautumiseen, luokalta toiselle siirtymiseen tai luokalle jäämiseen, koulun päättämiseen, kouluun kiinnittymisen tunteisiin sekä minäkuvan, maailmankuvan ja -ymmärryksen rakentamiseen. Lisäksi opettajilla

nähtiin olevan merkityksellinen rooli katastrofitilanteissa ja niin sanotuissa äärimmäisissä tilanteissa (esimerkiksi luonnonkatastrofeissa ja sodassa), sodan ja konfliktien jälkeisessä jälleenrakentamisessa ja yhteisöllisyyden luomisessa.

Opettajien odotettiin kohtaavan työssään haavoittuvia ja marginaalissa olevia lapsia ja nuoria, esimerkiksi vammaisia oppijoita. Heidän odotettiin tarjoavan psykososiaalista tukea esimerkiksi pakolaisille ja turvapaikanhakijoille sekä käsittelevän mielenterveyskysymyksiä. Tämän lisäksi opettajien odotettiin edistävän työssään seksuaaliterveyttä ja erityisesti HIV-tietoisuutta, sukupuoli-identiteetin rakentamista ja tyttöjen toimijuutta ja voimaantumista sekä käsittelevän seksuaalista väkivaltaa. Opettajilla nähtiin myös keskeinen asema sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämässä ja koulutuspolitiikan käytännön toteuttamisessa. Opettajien roolin opetuksessa ja oppimisessa sekä lasten ja nuorten fyysisessä ja psyykkisessä hyvinvoinnissa koulussa nähtiin olevan ratkaisevan tärkeä. Lisäksi heidän nähtiin olevan keskeisessä asemassa myös oppijan *matkalla* koulun ulkopuolella sekä lukuisissa muissa koulutus-, yhteiskunta-, sosiaali- ja terveystieteellisissä kysymyksissä.

Kuten artikkelissamme totesimme, on erittäin kiinnostavaa pohtia, mistä kumpuaa luvalla sanoen musertava lista

”Osana eettistä ja kriittistä globaalin vastuun kantamista, meidän olisikin kohdistettava peili omaan työhömme ja tarkasteltava omien valintojemme perusteita ja läpinäkyvyyttä.”

kaikesta siitä, mihin opettajien odotetaan työllään suoraan tai epäsuorasti vaikuttavan: naiivista vai vahvasta poliittisesta luottamuksesta kasvatuksen ja koulutusinstituutioiden kaikkivoipaisuuteen vai kenties neoliberalista yksilödiskurssista, joka sysää monimutkaiset yhteiskunnalliset haasteet, vastuut ja velvollisuudet yksittäisille kouluille ja opettajille? Pohdimme myös, missä määrin olemme tutkijoina vahvistamassa näitä vastuun kantamisen rooleja – tietoisesti tai tiedostamattamme.

HUOMAAN MYÖS NYKYISESSÄ työssäni Rauhankasvatusinstituutin johtavana asiantuntijana palaavani samankaltaisiin pohdintoihin. Järjestämme kouluttaa ensisijaisesti kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisia ja tuottaa materiaaleja tukemaan heidän työtään. Mutta minkälaisen globaalikasvatuksen näkökulman tuomme ammattikasvattajille – ja heidän kauttaan lapsille ja nuorille? Onko globaalikasvatuksemme aidosti globaalia ja vahvistaako se globaalin etelän ja pohjoisen välistä kumppanuutta? Palatakseni Adichien ja esimerkiksi tarinoin Afrikasta, minkälaisen narratiivin ja kuvaston kautta me lähestymme kokonaista maanosaa? Käännämmekö katseemme samankaltaisuuksiin erontekojen sijaan? Kerrommeko esimerkiksi tarinoita (kasvavasta) keskiluokasta, joka elää

suhteellisen samannäköistä arkea kuin keskiluokka pohjoisella pallonpuoliskolla, tuommeko esiin kaupungissa elävien nuorten vapaa-aikaa vai keskitymmekö ainoastaan tarinoin aliresusoiduista kouluista ja kaupunkien laitamien jättimäisistä slummeista? (Samaan aikaan emme voi sulkea silmiämme siltä, että nekin ovat realiteetti miljoonille ihmisille, heidän arkensa tarina.) Entä rakennamme, kuten Chimamanda Ngozi Adichie kuvaa, ”mahdollisuutta yhteyteen tasavertaisina ihmisinä”, jopa niin, että me itse kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisina voisimme oppia esimerkiksi tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä kollegoilta Mosambikista ja Nigeriasta? Tarjoammeko samaistumisen kohteita ja annammeko aihetta ylpeyteen omista juurista heille, joiden perhehistoria ulottuu eri mantereille? Missä määrin puolestaan tunnistamme omat kipukohtamme ja yhden tarinan vaarat? Kuinka hyvin esimerkiksi suomalaiseseen tasa-arvon mallioppilas-maabrändiin solahtavat narratiivit perheväkivallasta ja rasismista, joiden kummankin kyseenalaisia eurooppalaisia kärkisijoja pidämme?

PALATAAN LOPUKSI LISTAAN odotuksista ja oletuksista kouluja ja opettajia kohtaan. Kansainvälinen tutkijayhteisö on varoitellut liiallisista ja ylimitoitetuista odo-

tuksista yhtä ammattikuntaa ja toimialaa kohtaan ja heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen – perustellusti, ajattelen. Mutta samaan aikaan tiedämme, että opettajat ovat yksi kriittisimmistä professioista edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnallista kehitystä, sekä oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kaiken tämän huomioiden, on meidän tulevia ja nykyisiä kasvatus- ja koulutusalan ammattilaisia kouluttavana järjestönä tarkasteltava erityisen kriittisten ja herkkien silmälasien läpi omia valintojamme ja tekemäämme työtä. Valintojen merkitys tulee myös muistaa globaalikasvatuksen seuraavien vuosikymmenten tavoitteissa, joita eurooppalainen globaalikasvatusyhteisö parhaillaan laatii.

Mari-Anne Okkolin on tasa-arvokysymyksiin erikoistunut koulutussosiologian ja kansainvälisen koulutustutkimuksen dosentti ja Rauhankasvatusinstituutin johtava asiantuntija. Hän huomaa palaavansa aina samoihin kysymyksiin tiedon ja tiedon luonteen sekä harkittujen ja tarkoituksellisten valintojen merkityksestä – ja sen tuskallisuudesta – kuin mistä aloitti noviisina tohtoriopiskelijana vuonna 2004.

TEKSTISSÄ KÄYTETTY KIRJALLISUUS
Adichie, C. N. 2009. *The danger of a single story*. Puhe TED-konferenssissa. TED Global. ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story. Lainauksen suomennos Ulla Vainio.
Alvunger, D., Sundberg, D., & Wahlström, N. (2017). *Teachers matter – but how?* *Journal of Curriculum Studies*, 49(1), 1–6.
Okkolin, M-A., Koskela, T. & Lehtomäki, E. 2018. *Koulutustutkimus ja vastuullisuus – mission (im)possible? Kasvatus*, 5, 400–414.
Unterhalter, E. (2017). *Global injustice, pedagogy and democratic iterations: Some reflections on why teachers matter*. *Journal of Curriculum Studies*, 49(1), 24–37.
Walker, M., & McLean, M. (2013). *Professional education, capabilities and the public good. The role of universities in promoting human development*. London, UK: Routledge.

”Haluamme kasvattaa kriittisiä subjekteja, jotka pystyvät katsomaan ympäristöään ja antamaan sille takaisin. Toivottavasti prosessista kasvaa tulevia sosiaalisia johtajia ja ihmisiä, joilla on sosiaalinen omatunto.”

Chilen kansankoulut muuttavat yhteiskuntaa

Chilessä on pitkin poikin vapaaehtoisten pyörittämiä kouluja, joissa niin eläkeläiset kuin teinitkin jatkavat kesken jääneitä opintojaan, oppivat uusia taitoja ja keskustelevat kriittisesti yhteiskunnasta.

TEKSTI KATI PIETARINEN

SEITSEMÄNTOISTA VUOTTA. Niin pitkään chileläinen sosiaalityöntekijä **Marlene Soto Godoy** on tehnyt vapaaehtoistyötä *escuela popularissa*, kansankoulussa. Käsitteelle ei ole oikein suomenkielistä vastinetta, lähimmäksi taitaa tulla vapaan sivistystyön perinne. Nykymallisesta suomalaisesta työväenopistosta Latinalaisessa Amerikassa yleisten kansankoulujen todellisuus on kaukana: ne ovat maksuttomia, niitä pyörittävät vapaaehtoiset ja niiden opiskelijat tulevat usein köyhistä ja vaikeista oloista.

Soto Godoy opettaa La Nueva Escuelan koululla, eli Uudella koululla. Se toimii Rencan kaupunginosassa Chilen pääkaupungissa Santiagossa iltaisin, kahdeksasta kymmeneen tai puoli yhteentoista, maanantaista perjantaihin. Nuorimmat opiskelijat ovat 14-vuotiaita, vanhimmat eläkeikäisiä.

”Päädyin mukaan alkuun työkaverini kautta. Opetamme lukemista, erityisesti iäkkäille ihmisille, joista suuri osa on alun perin kotoisin maaseudulta. Heistä osa on saattanut oppia lukemaan, mutta ei ole käyttänyt taitoa, koska elämä on mennyt töissä ja perheestä huolehtiessa.”

Lisäksi koulussa käydään peruskoulun ja lukion oppimäärää: virallisen koulun kesken jättäneet oppilaat jatkavat siitä, minne ovat aikoinaan jääneet. Jotkut tavoittelevat parempia töitä, toiset haluavat kehittää itseään. Opiskelijat todistavat oppimisensa tenttimällä oppimateriaalin virallisessa koulujärjestelmässä, opetusministeriön valvomina.

Eryteisesti Soto Godoy muistaa Doris-nimisen rouvan, joka aloitti koulussa 69-vuotiaana. Hän kävi ensin peruskoulun viimeiset luokat, sitten lukion ja lopulta yliopiston, josta valmistui 74-vuotiaana.

”Sellainen täyttää meidät onnella”, Soto Godoy sanoo.

KUN RENCAN KANSANKOULU aloitti 17 vuotta sitten, enemmistö opiskelijoista oli aikuisia, mutta nyt suurin osa on nuoria, monet alaikäisiä.

”Chileläinen koulujärjestelmä on erittäin rankaisukeskeinen ja sen vuoksi monet vaikeista oloista tulevat jättävät koulun kesken. Kouluissa taululla saattaa olla esimerkiksi lista siitä, miten kukin

oppilas menestyy lukutehtävissä: hyvät vihreällä ja huonot punaisella. Vaikka nuoria ei virallisesti potkittaisi kouluista, heitteillejättö ja stigmatisointi tekevät tehtävänsä.”

La Nueva Escuelan vapaaehtoiset kuulevat nuorista koulupudokkaista yhteisön muiden asukkaiden kautta. Kyse voi olla esimerkiksi teineistä, jotka eivät ole käyneet koulussa vuosiin ja jotka ovat lapsesta lähtien käyttäneet huumeita. Moni on kokenut väkivaltaa ja joutunut elämäänsä kadulla.

”Lähestymme heitä niin, että menemme heidän luokseen juttelemaan. Joskus voi mennä 2–3 kuukautta, että he alkavat luottaa meihin. Ensimmäisen vuoden tarkoituksena on vain opettaa todella rankkoja kokeneille nuorille, että he eivät ole yksin maailmassa. Että on ihmisiä, jotka tukevat heitä, ja että heillä on lupa olla vihaisia tai surullisia tässä yhteiskunnassa, joka on tallonnut heitä. Joskus he tulevat kouluun ihan aineissa, tuemme heitä, keitämme kahvit ja juttelemme. Etsimme paikan, jossa he voivat levätä. Toisena vuonna sitten keskitymme oppimiseen.”

La Nueva Escuelassa pidetään kirjaa poissaoloista, mutta ei perinteisen kurinpidon vuoksi.

”Jos huomaamme, että joku lintsaa, tiedämme että meidän on mentävä vierailulle hänen kotiinsa ja selvitettävä, mitä kuuluu. Onko hän ehkä masentunut? Jos ihmisellä on jokin ongelma, viemme hänelle materiaalit kotiin, niin on helpompi palata kouluun kun hän voi paremmin.

Se on todella rankkaa ja uuvuttavaa työtä, mutta samaan aikaan niin ihanaa!”

Mikään virallinen koulu ei ole valmis tukemaan nuoria tällä tavalla, Soto Godoy sanoo.

Eräs tyttö tuli kansankouluun 14-vuotiaana. Tytöllä oli todella vaikea tausta. Hän oli aloittanut huumeiden käytön 10-vuotiaana. La Nueva Escuelan väki tuki opetuksen lisäksi hänen vieroitustaan ja terapiaansa.

”Hän oli kohdannut asioita, joita kenenkään lapsen ei pitäisi kohdata. Nyt hän on 19-vuotias, hänen elämänsä on muuttunut, hänellä on omat kiinnostuksen kohteet ja hän on saanut vauvan. Vähän aikaa sitten hän soitti minulle ja kertoi, että aina kun tulee houkutus palata vanhoihin tapoihin, hän muistaa käymämme pitkät keskustelut.”

Kasvattajina toimii joukko vapaaehtoisia eri aloilta: joukossa on pari ammattiopettajaa, muut ovat esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä, psykologeja ja eri alojen opiskelijoita. Mukana on myös ihmisiä, jotka ovat aloittaneet itse kansankoulun opiskelijoina, ja jotka ovat jääneet opettamaan.

Keskusporukka on ollut mukana jo lähes kaksi vuosikymmentä ja kasvanut perheeksi. Vapaaehtoistyössä ei ole työaikoja, Soto Godoy sanoo.

”Jos joku nuori soittaa vaikka kahdelta yöllä, että on ongelmissa, nousen ylös ja menen”, hän sanoo.

”Aivan kaikki eivät ole yhtä hulluja kuin minä. Minulla ei ole omia lapsia, joten minulla on paljon lapsia koulun kautta

joka puolella. Onneksi aviomieheni ja perheeni tukevat minua.”

MUODOLLISTEN OPPIAINEIDEN LISÄKSI La Nueva Escuelassa järjestetään työpajoja erilaisista aiheista: niissä opetellaan esimerkiksi it-taitoja, kitaransoittoa, terapiaa, joogaa, tanssia ja maalausta. Kesäloman aikana järjestetään viikon kesäkoulu lapsille. Toimintaan tarvittavat varat tulevat yhteisöltä itseltään: ihmiset tukevat, koska koulussa käyvät omat läheiset.

Kansankoulun päämääränä ei kuitenkaan ole vain tukea vaikeassa tilanteessa olevia aikuisia ja nuoria.

”Tämä ei ole hyväntekeväisyyttä. Tämä ei perustu lähimmäisenrakkauteen tai uskuntoon vaan ihmisten oikeuksiin ja arvokkuuteen”, Soto Godoy sanoo tiukasti.

”Tämä on vallankumouksellinen teko. En tarkoita vallankumousta väkivaltaisessa mielessä, vaan muutoksena. Minä haluan muuttaa tätä yhteiskuntaa, haluan toisenlaisen tulevaisuuden maalleni. Tämä toiminta ei ole neutraalia tai arvo-vapaata, vaan selkeästi vasemmistolaista. Haluamme kasvattaa kriittisiä subjekteja, jotka pystyvät katsomaan ympäristöään ja antamaan sille takaisin. Toivottavasti prosessista kasvaa tulevia sosiaalisia johtajia ja ihmisiä, joilla on sosiaalinen omatunto.”

Kansankoulun taustalla on brasilialaisen kasvatusfilosofi **Paulo Freiren** ajattelu. Hänelle kasvatuksen päämääränä on, että sekä kasvattajat että oppijat tiedostaisivat kriittisesti omaa todellisuuttaan ja osallistuisivat sen muuttamiseen.

”Hänen näkemyksensä on, että koulutuksen tarkoitus on tehdä meidät vapaaiksi. Se on hyvin erilaista kuin perinteisessä koulussa, jossa oppilas vain ottaa tietoa vastaan. Jos lapsi vaikka piirtää puun, jossa on violetit omenat, hänelle sanotaan, että omenat ovat punaisia, ei violetteja. Se tuhoaa luovuuden.”

Kasvattajan rooli on erilainen kuin opettajan, ja keskusteluilla ja ryhmätyöllä on koulussa erittäin keskeinen rooli.

”Emme istu peräkkäisissä riveissä, vaan puolikuun muotoisessa avoimessa kehässä. Kurssia vetävä ei ole auktoriteetti, vaan tilanteen fasilitoija. Opimme toisiltamme. Me kaikki tiedämme jotain: jopa lapsi joka aloittaa koulun tietää jo paljon asioita kotoaan ja yhteisöstään. Entä sitten aikuinen, joka on tehnyt töitä koko elämänsä, kasvattanut perhettä ja selviytynyt köyhyydestä! Miten paljon sellainen ihminen tietää asioita, josta voimme oppia!”

Kun äidinkielen opetuksessa analysoidaan tekstejä, ne käsittelevät yhteisön todellisuutta, esimerkiksi kansan kohtaamaa syrjintää. Myös **Martin Luther Kingin** kuuluisa puhe sekä Chilessä sotilasdiktatuurin syrjäyttämän vasemmistolaisen presidentti **Salvador Allenden** viimeinen puhe ovat lukulistalla.

La Nueva Escuelassa kieli ja esimerkit pohjautuvat arkeen: matematiikkaa opetellaan torilla ja kieli on mahdollisimman helppoa, jotta kaikki ymmärtäisivät.

”Kuten tiedämme, kieli luo todellisuutta”, Marlene Soto Godoy sanoo.

Kansankoulussa myös kunnioitetaan paikallisen yhteisön tapoja toimia, sen sijaan että opettajat vievät sinne omat asenteensa tai näkökulmansa.

Keskeisenä tavoitteena on synnyttää yhteisöjä, jonka jäsenet tukevat toisiaan.

”Olemme tukeneet esimerkiksi yhteisökasvitarhojen syntymistä. Mutta ei niin, että jokainen kasvattaa itselleen omalla pihallaan, vaan että yksi kasvattaa tomaattia ja toinen perunoita, kolmas maissa, neljäs salaattia, ja niin edelleen. Sitten niitä voi vaihtaa keskenään, kuten alun perin on tehty.”

KANSANKOULUJA ON CHILESSÄ pitkin poikin, ja niillä on ollut pitkään keskeinen merkitys yhteiskunnassa.

”Tässä maassa on valtavaa järjestäytymistä kaupunginosien tasolla. Jonkin aikaa olimme pois muodista, nyt taas todella suosittuja. Nuoret hakeutuvat nyt mukaan todella innokkaasti kansankoulujen toimintaan. Se antaa minulle paljon toivoa.”

Suhde virallisen koulujärjestelmän ja kansankoulujen välillä on vaikea, Soto Godoy sanoo.

”Emme saa tukea, vaikka teemme yhteiskunnalle ison työn. Meitä stigmatoidaan, koska olemme vasemmistolaisia. Tenttimisestä tehdään turhan hankalaa. Meille myös sanotaan, että miksi oikein opetatte kun ette ole opettajia.”

Rencassa paikallishallinto on suhtautunut La Nueva Escuelaan vihollisena.

”Toimimme yhdeksän vuoden ajan enti-

sessä koulurakennuksessa, jonka otimme naapuruston luvalla käyttöön sen jälkeen kun se oli ollut tyhjänä. Äärioikeistolainen paikallishallinto ajoi meidät ulos tilasta ja purki rakennuksen puskutraktorilla. Siinä tuhottiin meidän kansankoulu, kirjasto ja kansan terveysklinikka, joka otti vastaan iäkkäitä ja kurjissa oloissa eläviä asukkaita.”

Toisaalta kansankoulujen vapaaehtoisissa kasvattajissa on mukana myös virallisen koulujärjestelmän sisällä opettavia. Freiren ajattelu on tuttu kaikille opettajille opiskeluajoilta, mutta vapaus ei mahdu viralliseen järjestelmään, Soto Godoy luonnehtii.

TILANNE SAATTAA OLLA muttumassa, koska chileläisessä yhteiskunnassa on tapahtunut paljon viimeisen parin vuoden aikana. Lokakuussa 2019 alkoi maata järjestyttynyt jättimielenosoitusten aika: alkuun syynä oli Santiagon metron hinnankorotus, mutta protestit laajenivat koskemaan korkeita elinkustannuksia, korkeita terveydenhuoltomaksuja, matalia eläkkeitä, yksityistämisiä ja epätasa-arvoa. Protesteissa vaadittiin myös uutta perustuslakia: nykyinen on kirjoitettu verisen sotilasdiktatuurin aikana 1970-luvulla. 25. lokakuuta 2020 peräti 1,2 miljoonaa ihmistä marssi Santiagon kaduilla, ja lopulta Chilen parlamentti suostui järjestämään kansanäänestyksen uudesta perustuslaista. Lokakuussa 2020 kaikkiaan 78 prosenttia äänestäjistä kannatti uuden perustuslain kirjoittamista. Tämän vuoden

toukokuussa valittiin 155 uuden perustuslain kirjoittajaa. Vaalit pistivät maan poliittisen kartan uusiksi: enemmistö kaikista valituista oli itsenäisiä edustajia uusilta listoilta.

”Se ei ollut sattumaa, vaan vuosien työn tulos”, Soto Godoy sanoo.

Hän näkee, että myös kansankouluilla on ollut yhteiskunnan järjestäytymisessä ja mielenosoituksissa suuri merkitys.

Paikallisella tasolla hallinnon muutos on vaikuttanut niin, että La Nueva Escuela on saanut valtiolta viideksi vuodeksi käyttöönsä pienen hylätyn maa-alan, jolle he rakentavat parhaillaan uutta koulusalaa. Opetuksen on määrä alkaa siellä maaliskuussa.

17 vuotta on pitkä aika. Soto Godoy pohtiikin, että lähivuosina nuoremmat aktiivit ottavat varmaan päävastuun La Nueva Escuelan pyörittämisestä. Laajemmalla tasolla hän uskoo ja toivoo, että virallinen koulujärjestelmä alkaisi vihdoinkin ottaa enemmän vaikutteita kansankoulujen ajattelusta: kriittisyydestä, dialogista ja yhteisöllisyydestä.

”Myös opettajat vaikuttavat vähitellen ymmärtävän, että tärkeää ei ole vain yhteenlasku tai se että oppii puhumaan hienosti, vaan että miten elämme täällä muiden kanssa. On ihan sama, onko sinulla parempi vai huonompi laskupää kuin naapurilla, tärkeintä tässä maailmassa on pystyä rakentamaan ja olemaan solidaarinen niiden kanssa, jotka elävät vieressäsi.”

Inspiraatio: isäni Alberto Soto Matamal

Eniten minua on inspiroinut isäni, **Alberto Soto Matamal**, joka toimi esimerkkinä yhteiskunnallisesta taistelijasta. Hän näytti minulle pienestä pitäen, miten tärkeää yhteisön hyväksi tehtävä työ on, ja miten merkittävää kansankasvatus on. Olen saanut inspiraatiota opiskelu- ja työurastani ja sen aikana lukemistani teksteistä latinalaisesta Amerikasta, erityisesti **Eduardo Galeanon** ja **Paulo Freiren** teoksista.

”Koen, että tietämättömyydestä tulee erityisen suuri ongelma silloin, kun se sekoittuu ylimielisyyteen.”

Pitäisikö meidän tietää harappa-kulttuurista?

Kaukaisempi ja köyhempi osa maailmaa rajautui kouluaikoinani ulos opetuksesta, mutta tiesin että Suomeen syntyminen oli lottovoitto.

”ET OLE KUULLUT harappa-kulttuurista?”, silloinen poikaystäväni, nykyinen avio- puolisoni kysyi häkeltyneenä. Olimme seurustelleet pari vuotta, ja minusta tuntui, että kävimme jatkuvasti keskusteluja, joissa sain hävetä omaa tietämystäni.

En tosiaan tuntenut nykyisessä Pakistanissa ja Intiassa noin 2600-1800 eaa vallinnutta maailman kolmanneksi vanhinta kaupunkisivilisaatiota. En tiennyt, että harappat rakensivat ruutu- kaavan mukaan suunniteltuja kymmenien tuhansien ihmisten asuttamia kaupunkia, joissa oli viemäriverkosto. En ollut koskaan kuullut Mohenjo-Darosta, Lothalista, Harappasta tai Dholavirasta. Enkä ollut nähnyt kuvia harappa-sivilisaation jälkeensä jättämästä kuuluisasta tanssijatytön pronssipatsaasta: ihanan tympääntyneen näköinen teinityttö nojaa oikeaa kättään lantioonsa, vähän ylipitkät käsivarret täynnä rannerenkaita.

Ennen kuin tapasin puolisoni, en ollut koskaan kuullut edes hänen kotiosavaltioistaan Länsi-Bengalista, vaikka siellä elää peräti 90 miljoonaa ihmistä. Siis 17 Suomen verran! En tietenkään tiennyt

sitäkään, että puolisoni äidinkieli, bengali, on maailman viidenneksi puhutuin kieli. Enkä todellakaan tiennyt, että keskilukukaisia bengalilaisia yhdistää dadaistinen nonsense-runous ja yhteiskunnalliset taide-elokuvat, tai että ensimmäistä bengalinkielistä lapsille suunnattua kirjallisuuslehteä alettiin julkaista vuonna 1913.

HARAPPAT PYSÄYTTIVÄT MINUT miettimään, mitä ihmettä oikein opin koulussa maailmasta, ja mikä oli se maailma, josta opin.

Olen jo hukannut vanhat 1990-luvun koulukirjani, mutta ainakin muistoissani historia tuskin ylsi muinaista Egyptiä etelämmäksi tai Kaksoisvirranmaata idemmäksi. Antiikin jälkeen edes Egyptiin tai Irakiin ei palattu. Imperialismi käsiteltiin yläasteella parissa oppitunnissa, muistan hämmäntävästi kirjoittaneeni listaa sen hyvistä ja huonoista seurauksista.

Maantiedon tunnilla käytiin kyllä Afrikan ja Aasian valtioita läpi, piirsin vihkoon karttoja ja lippuja, mutta näitä nopeita pyrähdyksiä lukuun ottamatta muuten ei koskaan päästy niin kauaksi. Englanninkirjoissa esiteltiin Britanniaa ja

Yhdysvaltoja, ehkä Australiaa ja Kanadaa. Ranskan tunneilla käsiteltiin Ranskaa ja maan yllättäviä nykyisiä siirtomaita. Vietin vuoden budapestiläislukiossa, jossa luimme Unkarin historian lisäksi länsieurooppalaista menneisyyttä ja Yhdysvaltoja.

Muu maailma mainittiin kyllä satunnaisilla kouluvierailuilla. Niillä kerrottiin liikakansoituksesta, lapsikuolemista ja puhtaan veden puutteesta sekä hoettiin, että jos kaikki kiinalaiset saavat jääkaapin, se aiheuttaa ekologisen maailmanlopun.

Myös kuvamme kotimaasta oli suppea. Koska opiskelin elämäntutkimustietoa, meille sentään esiteltiin Suomen vanhat vähemmistöt. Tekstit ovat tainneet olla melko eksotisoivia, mutta olen miettinyt silti monta kertaa vuosien varrella, miten tärkeä sekin pieni tietomäärä oli: yksittäinen kappale ET-kirjassa toi vähemmistö osaksi jaettua todellisuutta, yhteistä maailmaa. Häkellyttävää, että uskonnon-tunneilla istuneet luokkakaverit eivät tätä tietoa saaneet. (Unkarissa peräti kymmenes väestöstä on romaneita, mutta koulussa heitä ei mainittu ollenkaan.)

Surullista kyllä, tilanne ei ole merkittävästi parantunut kouluajojeni jälkeen: vuonna 2016 valmistuneessa väitöskirjassaan **Pia Mikander** tutki länsimaiden ja muiden maiden välisten suhteiden kuvaamista vuoden 2005 ja 2010 välillä julkaistuissa peruskoulun historian, yhteiskuntaopin ja maantiedon oppikirjoissa. Kirjoissa länsimaat esitettiin sekä historiallisesti että nykyaikana ylivertaisina. Länsimaiden harjoittama väkivalta jäi piiloon tai oikeutettiin, ja demokratian ja ihmisoikeuksien kaltaiset arvot esitettiin länsimaisina.

Parin vuoden takaisessa väitöskirjassaan **Eeva Rinne** puolestaan tutki 2000-luvulla painettuja peruskoulun maantiedon, historian ja yhteiskuntaopin

oppikirjoja. ”Oppikirjojen maailmankuva on hyvin länsikeskeinen ja geopoliittisesti arvottava. Kirjojen kerronta keskittyy Eurooppaan ja Anglo-Amerikkaan, ja maailmaa tarkastellaan läntisten arvojen kautta”, Rinne kirjoitti väitöskirjansa tiivistelmässä. Erityisesti Afrikan manner esitettiin lähinnä avun kohteena. Globaali etelä näyttäytyi maaseutuna: Afrikan ja Aasian metropolit sivuutettiin. Vuoden 2016 opetussuunnitelma on muuttanut opetuksen sisältöjä, mutta vain pari päivää sitten silmiini osui Suomen Kuvalehden juttu Editan julkaisemasta lukion historian oppikirjasta, jonka mukaan ”afrikkalaisessa kulttuurissa puhutaan koko ajan” ja ”Laulu ja tanssi ovat tärkeitä tapoja säilyttää perinnettä ja kommunikoida.”

Ja kuten **Maria Aikio** tässä sarjassa kirjoittaa, kouluissamme on tuoreen selvityksen mukaan myös saamelaisista ja saamelaisesta kulttuurista edelleen todella vähän tietoa tarjolla.

KOULUSSA EI TIETENKÄÄN ehdi opettaa kaikkea, koska opetustuntien määrä on rajallinen. Ihmisellä onkin onneksi kokonainen elämä aikaa tutustua maailmaan sen kaikessa suuruudessaan. En vaadi syventävää opetusta Länsi-Bengalista jokaiseen suomalaiseen kouluun. Riittävän kattavaa tietoa tämän maan vähemmistöistä tosin ei voi ohittaa: sen on mahduttava mukaan.

Mutta muuten peräänkuulutan jotain yksinkertaisempaa. Koen, että tietämättömyydestä tulee erityisen suuri ongelma silloin, kun se sekoittuu ylimielisyyteen. Tutkija **Tuuli Kurki** kirjoittaa tässä julkaisussa *maailmanmestaruuksista*: me olemme Suomessa tottuneet ajattelemaan, että meidän koulumme on maailman paras, tai ainakin parhaita.

Suomalaisessa koulujärjestelmässä onkin paljon hienoa. Maailmanennätys-

asenne on kuitenkin myös myrkyllinen: kun ajattelemme saaneemme maailman parasta koulutusta, oletamme helposti myös tietävämmme sen ansiosta kaiken, mikä pitääkin tietää. Jos meille ei maailmanmestari kouluissamme kerrota harappoista, harappat eivät ole tärkeitä. Jos meidän koulukirjoissamme Afrikka on maaseutua, Afrikan suurkaupungit eivät ole tärkeitä. Jos meidän opetuksessamme ei näy intialaista keskiluokkaa, 600 miljoonainen intialainen keskiluokka ei ole tärkeä.

Lisäksi elämme edelleen maailmankuvaa, jonka mukaan on lottovoitto syntyä Suomeen. Sanonta on mahdollisesti peräisin YK:n entiseltä pääsihteeriltä **Dag Hammarskjöldiltä**, joka olisi sanonut Afrikan-kiertueensa jälkeen Pohjois-maihin syntymisen olevan arpajaisvoitto. Vaikka ajatus sanonnan taustalla muistuttaa paljon 2020-luvun keskustelua etuoikeuksista, siinä piilee myös häkellyttävää itseriittoisuutta. Erittäin suuri osa maailman ihmisistä kun syntyy ihan mielellään Suomen ulkopuolelle, myös globaaliin etelään. Ei Surullinen siili ole sen erityisempi otus kuin bengalilaisen lastenrunouden kaksisarvinen, munia muniva Hattimatimtim.

Pelkästään tämän tiedostaminen yhdistettynä rehellisyyteen siitä, miten vähän maailmasta koulussa opimme, olisi hyvä pohja meille kaikille.

Kati Pietarinen on ihmisoikeusaiheisiin, siirtolaisuuteen ja datajournalismiin erikoistunut vapaa toimittaja. Hän on päätoimittanut *40-näkökulmaa rauhaan*-sarjan yhdessä **Heli Pekkosen** kanssa.

Inspiraatio: toimittaja Anna Politkovskaja

Terävä ja humaani venäläis-ukrainalainen toimittaja **Anna Politkovskaja** kirjoitti erityisesti syvällisiä ja kriittisiä reportaaseja Tsetse-nian sodista ja venäläisestä yhteiskunnasta **Putinin** alla, mikä jo itsessään vaati valtavaa rohkeutta ja neuvokkuutta. Olin lukenut hänen tekstejään, kun ensimmäisen vuoden viestinnän opiskelijana syksyllä 2002 näin Politkovskajan pienessä helsinkiläisbaarissa ja menin kiittämään häntä työstään. Politkovskaja ei pysynyt aiheilleen etäisenä, vaan otti myös aktiivisen yhteiskunnallisen roolin. Kun syksyllä 2002 tsetseeni-terroristit kaappasivat Dubrovka-teatterin Moskovassa, Politkovskaja osallistui neuvotteluihin kaapatujen vapauttamisesta. Hän pyrki myös Beslaniin syyskuussa 2004 neuvottelemaan koulun kaapattujen terroristeiden kanssa, mutta myrkytettiin matkalla. Anna Politkovskaja murhattiin kotiovelleen loka-kuussa 2006, eikä murhan tilaajaa koskaan selvitetty.

”Mahdollista on, että pandemiasta kasvaisi monenkeskisen, sääntöperustaisen yhteistyön renessanssi ja uusi alku.”

Keskinäisriippuvuuksien maailma tarvitsee tasa-arvoisia kumppanuuksia

Koronavirus on herättänyt meidät maailman pienuuteen ja yhteistyön tarpeeseen.

ELÄMME POIKKEUKSELLISTA AJANJAKSOA, joka tulee jäämään historiankirjoihin. Koronaviruspandemian erottaa monista muista kriiseistä sen globaali luonne: virus on vaikuttanut jokaiseen maailmankolkkaan ja muuttanut kaikkien ihmisten jokapäiväistä arkea.

Viruksen leviämistä on hillitty rajoituksin, mutta on selvää, että muuntuva virus uhkaa meitä kaikkia niin kauan, kun se saa jatkaa leviämistään jossain päin maailmaa. Tästä syystä Euroopan unioni on pandemian alusta asti ponnistellut monenkeskisen yhteistyön ja kansainvälisen solidaarisuuden puolesta.

Viruksen leviämisen nopeus ja se, miten konkreettisesti se on uhannut kansalaisten henkeä ja terveyttä, on ravistellut meitä – päättäjiä, kansalaisia, tiedotusvälineitä – laajentamaan näkökulmaa ja huomaamaan, miten pieni maailma lopulta on. Koronavirus ei ole ainoa ylitrajainen ilmiö tai kriisi,

jonka ratkaiseminen vaatii kansainvälistä yhteistyötä.

Globaalit toimitusketjut, reaaliaikaiset tietoliikenneyhteydet, liikkumisen helppous, ilmastonmuutos ja maapallon herkkä ekosysteemi tekevät meidät valtavasti keskinäisriippuvaisiksi. Mahdollista on, että pandemiasta kasvaisi monenkeskisen, sääntöperustaisen yhteistyön renessanssi ja uusi alku. Esimerkiksi Yhdysvaltain palaaminen Pariisin ilmastopöytäkirjaan ja muihin yhteisiin pöytäkirjoihin on myönteinen signaali.

Eräänlainen ajattelutavan muutos on käynnissä myös kehityspolitiikan saralla. Olen ensimmäinen kansainvälisten kumppanuuksien EU-komissaari, edeltäjäni ovat olleet kehityskomissaareja. Tehtäväkuvan muutos kertoo yhtäältä siitä, miten kumppanimme tahtovat tulla kohdatuiksi, ja toisaalta siitä, miten meillä on paljon yhteistä voitettavaa. Tai hävittävä, jos emme onnistu

rakentamaan tulevaisuuden talouskasvua sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväälle pohjalle.

EU:N 126 KUMPPANIMAATA ovat moninainen joukko. Mailla on erilaisia kehityshaasteita ja kaikkein hauraimpia ovat ne, joita repivät konfliktit. Rauha on kestävä kehityksen ja osallistavan, inklusiivisen demokratian ennakkoehto.

Eräs yhteinen nimittäjä kumppanimailla kuitenkin on: ne ovat usein väestöllisesti hyvin nuoria. Esimerkiksi sisarmantereellamme Afrikassa, joka on **Ursula von der Leyenin** johtaman komission prioriteetti, yli 60 prosenttia mantereen väestöstä on alle 25-vuotiaita. Samalla kun Eurooppa harmaantuu, Afrikan mantereen väestö kaksinkertaistuu vuoteen 2050 mennessä.

Nuoret tulevat määrittelemään Afrikan yhteiskuntien tulevaisuuden. Siksi nuoret ovat EU:n tärkein kumppani kestävä kehityksen tavoitteiden edistämiseksi. Nuorten yhteiskunnallinen osallisuus ja se, että nuorilla on toivoa, on tärkeää myös vakauden ja rauhan rakentamisen

kannalta. Näistä syistä olenkin valinnut nuoret yhdeksi oman työni painopistealueeksi ja päättänyt panostaa erityisesti koulutukseen. EU tulee kumppanimaissa kasvattamaan koulutuksen rahoitusosuutta seitsemästä prosentista kymmeneen prosenttiin.

Olipa kyse sitten koulutuksesta tai digitalisaatiosta, vihreästä kehityksestä tai demokratian vaalimisesta ja rauhan rakentamisesta, keskinäisriippuvuuk-sien maailma tarvitsee tasa-arvoisia kumppanuuksia.

Jutta Urpilainen on kansainvälisistä kumppanuuksista vastaava EU-komissaari. Hänen tehtäviinsä kuuluu kansainvälistä yhteistyötä ja kehitystä koskevan EU-politiikan valvominen.

”Nuorten yhteiskunnallinen osallisuus ja se, että nuorilla on toivoa, on tärkeää myös vakauden ja rauhan rakentamisen kannalta.”

”Mitä yksittäinen ihminen voi tehdä? Tämä usein esitetty kysymys vie globaalikasvatuksen ytimeen: kyse on meistä osana laajempia kokonaisuuksia.”

Oivalluksia globaalikasvatuksen paikasta monimutkaisessa maailmassa ja yliopiston arjessa

Miten osaamme tarkastella globaaleja haasteita suomalaisessa opettajankoulutuksessa luomatta uhkakuvia ja herättämättä pelkoa?

RAUHANKASVATUSINSTITUUTIN TÄYTTÄESSÄ 40 vuotta seuran huolissani uutisia Afganistanista, Etiopian Tigraysta ja Mosambikin pohjoisosasta. Varsinkin tyttöjen ja naisten aseman heikkeneminen konfliktien keskellä huolettaa. Samaa aikaan keskustelen opiskelijoitteni – tulevien opettajien, tutkijoiden ja muiden kasvatustieteen ammattilaisten – kanssa koulujen ajankohtaisista haasteista meillä Suomessa ja maailmalla.

Rauhankasvatus kiinnostaa, sillä uutiset ja poliittiset kannanotot konflikteista sekä tieto luonnon monimuotoisuuden katoamisen ja ilmastonmuutoksen yhteyksistä tavoittavat meidät.

Opiskelijoitteni kanssa pohdin opiskelijoiden, opettajien ja koulujen keinoja ehkäistä syrjäytymistä, kiusaamista, vihapuhetta, rasismia ja väkivaltaa. Tutkimme myös mahdollisuuksia vähentää uhkakuvien luomaa turvattomuuden tunnetta, ilmastoahdistusta ja pandemian aiheuttamaa stressiä. On tärkeää tunnistaa ja vahvistaa jokaisen mahdollisuuksia vaikuttaa, puuttua eriarvoisuuteen, parantaa ilmapiiriä ja

toimia. Mutta mitä yksittäinen ihminen voi tehdä? Tämä usein esitetty kysymys vie globaalikasvatuksen ytimeen: kyse on meistä osana laajempia kokonaisuuksia.

Koulut, opettajankoulutus ja yliopistot ovat oivallisia oppimisen ja yhteistyön tiloja, jotka tarjoavat tilaisuuksia tarkastella itseään ja meitä kaikkia osana tätä monimutkaista maailmaa. Mikä sitten on globaalikasvatuksen rooli? Asian voi mieltää monesta näkökulmasta. Esimerkiksi kollegani, kasvatustieteen professori **Annette Scheunpflug** pitää globaalikasvatuksen vaativana tehtävänä käsitellä planeettamme monimutkaisia haasteita samalla kunnioittaen eri puolilla maailmaa asuvien ihmisten oikeuksia. Professori **Rauni Räsänen** korostaa globaalikasvatusta eettisenä sitoumuksena ja professori **Vanessa Andreotti** painottaa maailmankuvan laajentamista ja toisten ihmisten näkökulmien ymmärtämistä.

YK:n kasvatustieteiden, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO on määritellyt globaalikasvatuksen tavoitteeksi maailmankansalaisuuden. Kaikkien tulisi omaksua sellaiset arvot ja saada sellaiset tiedot ja

taidot, että osaamme osallistua ja vaikuttaa ympäristöissämme. Näin voimme edistää rauhaa ja kestävä kehitystä sekä muuttaa maailmaa yhdenvertaisemmaksi ja turvallisemmaksi.

Yli 20 vuoden ajan eurooppalaista globaalikasvatusta on jäsenetty viiden toisiinsakytkeytyvän ulottuvuuden kautta. Näitä ovat kehityskasvatus, ihmisoikeuskasvatus, kestävän kehityksen kasvatus, rauhan- ja konfliktinehkäisykasvatus sekä interkulttuurinen kasvatus.

Eurooppalainen globaalikasvatusverkosto *Global Education Network Europe* on nyt käynnistänyt keskustelun määrittämiseksi yhteistyössä UNESCO:n, ministeriöiden, päättäjien, tutkijoiden, opettajien ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Kriittisissä tutkimuksissa on nostettu esiin globaalikasvatuksen ja maailmankansalaisuuden mahdollinen elitismi ja länsimaisen näkökulman kolonialistiset juuret – hyvinvoinnin keskellä meillä on varaa pohtia maailmaa, maailmankansalaisuutta ja kestävä kehitystä. Suurimassa osassa maailman kouluja tähän pohdintaan ei ole tilaa eikä taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia tai kulttuurisia mahdollisuuksia.

ONKO GLOBAALIKASVATUS SILTI tärkeää? Miten se voi edistää oikeudenmukaisuutta? Voimme lisätä kasvatusfilosofi **Paulo Freiren näkemysten mukaisesti toivoa opetuksessa ja maailmassa?**

Suomessa perusopetuksen opetus-suunnitelmassa globaalikasvatus

mainitaan tärkeänä läpileikkaavana periaatteena. Maailmankansalaisuutta pidetään kestävä tulevaisuuden edellytyksenä ja sen vuoksi kaikkeen oppimiseen ja opettamiseen sisällytettävänä asiana.

Tavoitteena on ohjata oppilaita havaitsemaan kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ja yhteiskunnallisia rakenteita sekä arvioimaan oman toiminnan vaikutuksia. Lisäksi halutaan vahvistaa oppilaiden monipuolista identiteettiä ja kasvattaa heitä vastuuseen.

Olemme todenneet opiskelijoiden kanssa, että koululle ja opettajille annetaankin suuri vastuu vastuuseen kasvattamisesta. Myös opettajat kokevat globaalikasvatuksen arjen paineessa vaikeaksi aiheeksi. Kansalaisjärjestöt, kuten Rauhankasvatusinstituutti kantavat merkittävän vastuun opettajien täydennyskoulutuksesta. Onneksi opettajat verkostoituvat ja kehittävät opetusta myös itse.

OLEN MIETTINYT, MITEN osaamme tarkastella globaaleja haasteita suomalaisessa, tutkimusperustaisessa opettajan-koulutuksessa luomatta uhkakuvia ja herättämättä pelkoa. Pyrimme jäsentämään monimutkaista maailmaamme tutkimustiedolla.

Toistaiseksi suomalaisessa globaalikasvatuksen tutkimuksessa on tutkittu lähinnä ympäristökasvatusta ja interkulttuurista kasvatusta, kun taas ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus, anti-rasismi ja konfliktien ehkäisy ovat jääneet

vähemmälle. On vaarana, että myös opetuksessa ja opettajankoulutuksessa painotamme vain joitakin globaalien haasteiden ulottuvuuksia tai että lähestymme niitä pinnallisesti, pelkkinä tietopohjaisina asioina. Silloin saatamme unohtaa toivon synnyttämisen ja arvopohdiskelun, mutta myös sen, että tavoitteena on kaikkien osallistuminen ja vaikuttamiseen tähtäävä toiminta.

Olen mukana kansainvälisessä tutkimusverkostossa, jossa tarkastelemme koulua tutkivana ja itseään kehittävänä yhteisönä. Haluankin nostaa keskusteluun myös opiskelijoiden ja oppilaiden kanssa yhdessä tutkimisen merkityksen myös globaalikasvatukselle. Kriittisen ajattelun ja medialukutaidon lisäksi opimme neuvottelutaitoja. Yhdessä tutkiminen tuo mukanaan myös toivoa ja oivalluksia, joita tarvitaan kipeästi globaalien haasteiden ymmärtämisessä ja ratkomisessa.

Elina Lehtomäki on globaalikasvatuksen professori Oulun yliopistossa. Hän on tarkastellut koulutuksen kehitystä, koulutukseen osallistumista ja oppimisen merkitystä korkeakouluopiskelijoiden ja opettajien näkökulmasta. Yliopistossa hän pyrkii edistämään kestävä kehitystä korostaen kulttuurista ja sosiaalista puolta. Lähes joka päivä Elina innostuu kollegoidensa ja opiskelijoidensa kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

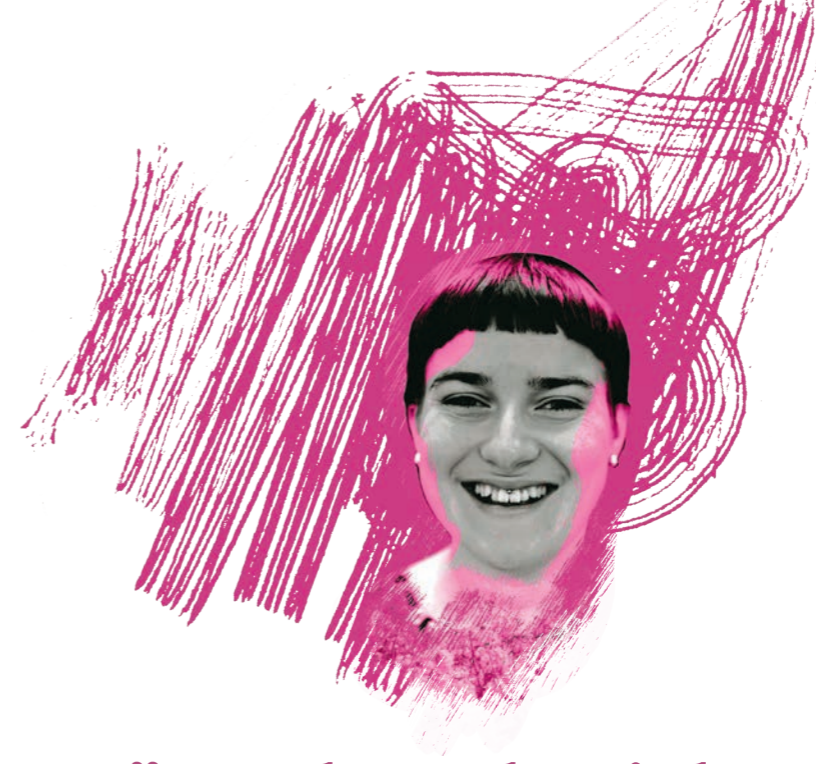

Inspiraatio: Kirjailija Taiye Selasi

Kirjailija **Taiye Selasi** kirjoittaa moninaisesta identiteetistä. Suositussa TED-puheessaan hän kehottaa: *”älä kysy, mistä olen kotoisin, vaan missä olen kotona”*. Kotona – omana itsenä, hyväksyttynä, arvostettuna, turvassa.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Saavutettavuus on paljon muutakin kuin pyörätuoliramppien rakentamista

”UNELMAYHTEISKUNTANI OLISI SELLAISEN yhteiskunta, jossa intersektionaalisuus tai saavutettavuus ei olisi enää mikään juttu. Sitä ei tarvitsisi nostaa esille, koska kaikki olisi selvää. Unelmayhteiskunnassani ihmiset ymmärtäisivät vielä paremmin myös omia etuoikeuksiaan. Koska yhteiskunta ei ole vain vähemmistöjen yhteiskunta, vaan se on erityisesti myös enemmistön ja normiin kuuluvien yhteiskunta.

Mielestäni on todella arvokasta, että sateenkaariyhteisössä puhutaan myös muista vähemmistöistä. Yleensä tiivistän, että intersektionaalisuus on identiteettien moninaisuutta. Ihmisessä risteilee erilaisia identiteetin osia, jolloin ihminen voi kuulua moneen eri vähemmistöön samanaikaisesti.

Saavutettavuus on paljon muutakin kuin pyörätuoliramppien rakentamista: siihen liittyy myös asenteiden saavutet-

tavuus, jossa ihmisillä on vielä aika paljon ymmärtämistä.

Yleensä yhdistän ymmärtämisen puutteen ableismiin, eli vammaisten ja pitkäaikaissairaiden kohtaamaan syrjintään. Sillä tarkoitetaan kaikkia niitä reaktioita, ajattelutapoja, stereotyyppioita ja oletuksia, joita liitetään meihin vammaisiin ihmisiin. Ne voivat liittyä paljon meidän pystyvyyteen: on esimerkiksi paljon ennakkoluuloja liittyen siihen, millaisia töitä me voimme tehdä tai millaisia ihmissuhteita meillä on. Tai ylipäätään koko elämään.”

Julianna Brandt on vammaisaktivisti.

Koko Julianna Brandtin videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

”Unelmayhteiskunnassani ihmiset ymmärtäisivät vielä paremmin myös omia etuoikeuksiaan.”

Inspiraatio:
kirjailija Astrid Lindgren

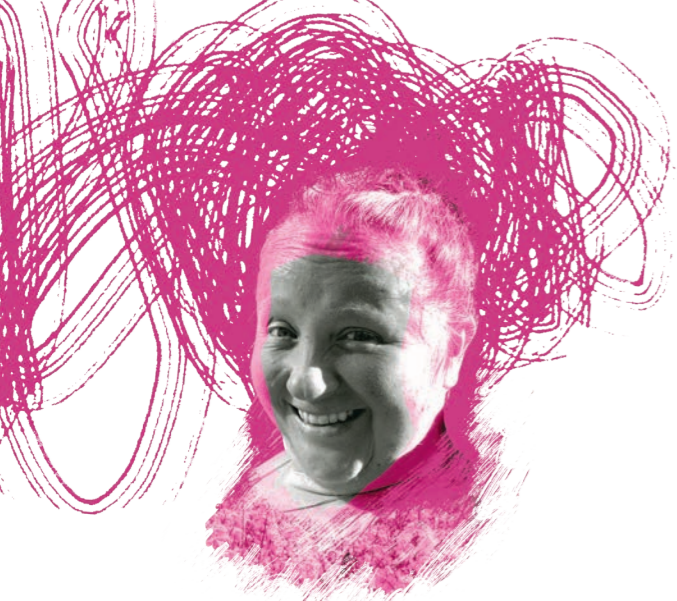
Astrid Lindgren on minulle hyvin tärkeä esikuva, koska hän luo tarinoissaan niin leikkiä kuin turvallisuuttakin. Astridin tarinoihin kasvaneena, ne liikuttavat edelleenkin. Lindgrenin satumaailma on hyvin tärkeä myös aikuisen psyykelleni.

Julianna Brandt:
”Saavutettavuuteen
liittyy myös asenteiden
saavutettavuus, jossa
ihmisillä on vielä aika
paljon ymmärtämistä.”

”Kanssaihmissen asenteet tai ympäristön haasteet saattavat tehdä elämästämme pidemmän päälle estynyttä, mutta rajoitteisen, kyvyttömän, vaikean tai vajaan leimaa meidän ei tarvitse omaksua identiteetiksemme.”

Ota vammaisuus puheeksi

Voimme vahvistaa vammaisten ihmisten oikeutta itsemäärättelyyn kysymällä ihmiseltä itseltään, mitä sanaa hän haluaa vammastaan käytettävän, mitä vammaisuus hänelle merkitsee ja mitä esteitä hän tilanteessa havaitsee.

”VÄHÄNKÄ MEIDÄN OPE on vammanen, kun se antaa niin paljon läksyjä”, tuhahtaa koululainen kaverilleen. Jos puheenparteen on uskomisen, suomalaisissa kouluissa vaikuttaisi olevan varsin paljon vammaisia opettajia. Kyse lienee kuitenkin siitä, että nuoret käyttävät vammainen-sanaa yhteisesti jaettuna ja ymmärrettynä ilmaisuna jostain epämieluisasta, rikkinäisestä tai oudosta. Harvalla on aikomus loukata vammaisia ihmisiä. ”Mutta kyllähän se loukkaa! Vammainen on usein synonyymi idiootille”, pohtii tuntemani kahdeksaluokkalainen. Häntä ihmetyttää, miksi kiroilemisesta seuraa rehtorin puhuttelu tai jälki-istuntoa, mutta vammaiseksi nimittelyyn ei kukaan puutu.

Puuttuminen ei ole aina helppoa. Joskus voi olla vaikeaa erottaa, millainen nimittely on syrjivää ja millainen taas vertaisten kesken jaettua huumoria. Vammainen henkilö voi kutsua vertaistaan rammaksi, rämpyläksi, lihikseksi, näkkäriksi tai cepariksi, tai kehitysvammainen henkilö kaveriaan kehariksi. Mutta kaikki ovat yhtä mieltä siitä, ettei vammattomien ole soveliasta käyttää kenestäkään näitä nimityksiä. Kokemuk-

seni nuoriso- ja järjestötyöstä ovat myös osoittaneet, etteivät vammaiset ihmiset itsekään ole vapaita ennakkoluuloista tai syrjivistä puhetavoista. Homotteluun, vammoitteluun, huoritteluun tai etnisten haukkumasanojen käyttöön pitäisi uskaltaa puuttua, olipa puhuja sitten vammainen tai vammaton.

HUOMAAN KÄYTTÄVÄNI VASTAKKAINASETTELUA vammainen ja vammaton, vaikka tarkemmin ottaen ajattelen toimintakyvyn janaksi, jonka varrella eri tilanteissa ja elämänvaiheissa liikumme. Saadakseni itselleni välttämättömiä palveluja, minun kannattaa hyväksyä termi vaikeavammainen. Monet mieltävätkin minut janan vaikeampaan päähän, sillä harvinaisen niveljäykistymävammani vuoksi tarvitsen läpi elämäni toisten ihmisten apua, kuntoutusta ja liikkumisen apuvälineitä.

Entä jos oma kokemukseni vammaisuudesta onkin helppo tai vaivaton? Sähköpyörätuolini ansiosta pystyn heittäytymään festarihumuun tai lavatanssin pyörteisiin. Henkilökohtaisen avustajani mahdollistamana pääsen liittymään porukoihin. Rakkaimpani suutelemiseen

tai ajattelua vaativan työtilanteen ratkaisemiseen tarvitsen vain omat kykyni!

Minun korvaani vammaisen ihminen on parempi ilmaus kuin liikuntarajoitteinen, toimintaesteinen, vajaakuntoinen tai osatyökykyinen. Rullatuolipotilas tai pyörätuoliin sidottu ovat puolestaan karuja jääniteitä menneisyydestä. Sosiaalitieteilijänä ajattelen, että toimintakykyämme määrittää ennen kaikkea ympäristö, jossa elämme. Kanssaihmissen asenteet tai ympäristön haasteet saattavat tehdä elämästämme pidemmän päälle estynyttä, mutta rajoitteisen, kyvyttömän, vaikean tai vajaan leimaa meidän ei tarvitse omaksua identiteetiksemme.

Ajattelutapaa kutsutaan vammaisuuden sosiaalisiksi malliksi, joka syntyi 1960-luvulla kritiikiksi lääketieteelliselle ja ongelmakeskeiselle vammaisuuden yksilömallille. Sosiaalisen mallin myötä alettiin ymmärtää, että vammaisen ihmisen asemaan vaikuttavat muutkin tekijät kuin kehoon paikantuva elimellinen vamma. Ymmärrettiin kiinnittää huomiota ympäristön esteisiin, jotka rajoittavat osallistumista, sekä kieleen, jolla luomme yhteistä todellisuutta.

KASVATUS- JA KOHTAAMISALOJEN ammattilaiset ovat kärkijoukkoa myös kielen uudistajina ja vaihtoehtoisten identiteettimääreiden tarjoilijoina. Sen sijaan, että lukkiudumme vanhoihin kategorioihin, voimme vahvistaa jokaisen ihmisen oikeutta itsemäärittelyyn. Arjessa tämä voi ilmetä kysymyksinä: Mitä sanaa haluat minun käyttävän siitä, että liikut pyörätuolilla? Mitä vammaisuus sinulle merkitsee? Oletko havainnut jotain esteitä tai hankalia paikkoja toiminnassamme? Haluaisitko kertoa vammastasi muille ihmisille täällä?

Viisautta on myös myöntää, jos ei tiedä. Tietoisuuden lisääminen on yksi

YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteista. Tietoisuutta lisäämällä torjutaan vammaisiin henkilöihin liittyviä, myös sukupuoleen ja ikään perustuvia, stereotypioita, ennakkoluuloja ja haitallisia käytäntöjä kaikilla elämänalueilla. Sopimuksen mukaan tietoisuutta vammaisista ihmisistä ja heidän oikeuksistaan tulisi lisätä koko yhteiskunnassa.

Viisas varhaiskasvattaja voi kutsua päiväkotinsa kokemustoimijan, jolta lapset saavat kysyä mieltään askarruttavista asioista. Kaikille avoimen tapahtuman tuottaja voi ottaa yhteyttä järjestön esteettömyysasiantuntijaan varmistaakseen toimivat käytännöt ja tilat. Pätevä pomo voi tilata esihenkilötiimilleen koulutusta moninaisuusjohtamisesta tai yhdenvertaisuuden suunnittelusta.

Me vammaiset ihmiset voimme myös itse aktivoitua! Voimme kertoa, miten toivomme itseämme kutsuttavan. Voimme tarjota kokemustamme ja osaamistamme erilaisten yhteisöjen hyödyksi. Näin teki tuntemani kahdeksaluokkalainen. Hän otti yhteyttä alakoulunsa opettajaan, ja pyysi päästä kertomaan vammaisuudesta ja yhdenvertaisemmista puhetoivoista koulun oppilaille. Kokemus epäoikeudenmukaisuudesta kanavoitui vaikuttamisen voimaksi.

Millainen on sinun ihmisoikeustekosi vammaisten ihmisten oikeuksien ja arvon kunnioittamiseksi?

Milla Ilonen on toiminut useissa vammais- ja kansalaisjärjestöissä yhdenvertaista osallisuutta, vuorovaikutusta, nuorisotyötä ja palvelujen laatua kehittäen. Hän työskentelee Invalidiliitossa järjestöasiantuntijana ja opiskelee Tampereen yliopistossa sosiaalipsykologiaa.

LÄHTEITÄ

Milla Ilonen: "Että vois olla siellä missä ne muutkin": nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi 2009 issuu.com/allianssiry/docs/allianssimuita-julkaisuja-milla-il
Aija Saari: Miksi vammaisuudesta puhuminen on niin hankalaa, Suomen Paralympiakomitean Näköalapaikalta-blogi paralympia.fi/ajankohtaista/*blogit/5990-miksi-vammaisuudesta-puhuminen-on-niin-hankalaa
Simo Vehmas: Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan, Gaudeamus 2013
Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

Inspiraatio: vammaisaktivisti, poliitikko Kalle Könkkölä

Kunnioitan suuresti **Kalle Könkkölää** (1950–2018) ja hänen mittaamatonta elämäntyötään vammaisliikkeen kantavana voimana, kehitysyhteistyön uranuurtajana ja periksiantamattomana ihmisoikeustaistelijana. Kun Kalle kuoli, ymmärsin entisestään hänen merkityksensä myös ystävänä. Kalle Könkkölän ja **Heini Sarasteen** kirjoittama elämäkerta *Huoneekseni tuli maailma* (WSOY 1996) avaa ovia vammaisten ihmisten kokemuksiin ja yhteiskunnan muutoksiin eri vuosikymmeninä.

”Koska koulu on vallankäyttäjä, joka määrittelee etenkin sen, mikä on tulevaisuudessa mahdollista, sillä on erityinen vastuu vahtia arvoja omien tavoitteittensa ja käytäntöjensä takana.”

Luokaton koulu?

Peruskoulussa luokkayhteiskunta on harvinaisen selvästi näkyvillä, mutta perheiden erilaisten tilanteiden huomioiminen tuomitaan liian poliittiseksi.

ISOÄITINI AINO KAINULAINEN (1925–2005) oli kansalaiskoulun opettaja ja peruskoulussa sitten ala-asteen luokanopettaja. Hänen mielestään opettajan piti *puhua kauniisti ja pukeutua kauniisti*. Noihin aikoihin kauniisti puhuminen tarkoitti huoliteltua yleiskieltä eli esimerkiksi murteesta luopumista ja kauniisti pukeutuminen silitettyjä, istuvia ja peittäviä vaatteita.

Aino-mummo tiedosti edustavansa koulutettua keskiluokkaa. Koulun äänen lausuttunakin yhteiskunnallisena tavoitteena oli kasvattaa keskiluokkaa ja edistää koulutusmyönteisyyttä, ja oppilaiden kasvattaminen keskiluokan käytösnormeihin oli edellytys sosiaaliselle nousulle. Opettajattaren olemus, niin puhe kuin pukeutuminenkin, toimi mallina, jota noudattamalla olisi mahdollistaa saavuttaa samanlainen, arvokas asema.

En usko, että mummoni koskaan kyseenalaisti silloisen koulun ihmiskuvaa, jossa yhteiskuntaluokat olivat arvojärjestyksessä ja ahkeruudella ja sääntöjä noudattamalla oli mahdollisuus nousta ylöspäin. Tietystä näkökulmasta ajatus ei ole ollenkaan vanhentunut, sillä yhä edelleen koulun tehtävä on näyttää

kaikille lapsille, mitä kouluttautumisesta seuraa ja että sitä kannattaa tavoitella. Lapsille täytyy opettaa sellaisia normeja, joita yhteiskunnassa arvostetaan, jotta he pärjäävät elämässään.

Ja kuitenkin samaan aikaan lapset ovat tulevaisuuden yhteiskunnan uudistajia ja rakentajia. Heitä pitäisi kasvattaa arvioimaan kriittisesti kaikkia eriarvoistavia rakenteita; muuten emme yhteiskuntana edisty. Se tarkoittaa myös yhteiskuntaluokkiin liittyvien rakenteiden tunnistamista. Koska koulu on vallankäyttäjä, joka määrittelee etenkin sen, mikä on tulevaisuudessa mahdollista, sillä on erityinen vastuu vahtia arvoja omien tavoitteittensa ja käytäntöjensä takana.

Nimittäin keskiluokka ei ole parempi kuin työväenluokka eikä sitä ole syytä nostaa jalustalle. Keskiluokan arvot ja käytöstavat ovat sosiaalinen normi, mutta moraaliseksi kompassiksi keskiluokasta ei ole. Sosiaalisten normien eettisyys pitää punnita, ei omaksua sellaisenaan.

VALITSIN TÄMÄN TEKSTIN keskiöön kaikesta kasvattamisesta peruskoulun, koska siellä, toisin kuin päiväkodissa saati

kodeissa, on luokkayhteiskunta harvinaisen selvästi näkyvillä. Ylivoimainen enemmistö koulun aikuisista on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja kuuluu siten vahvasti keskiluokkaan. Oppilaat taas tulevat peruskouluun kaikista yhteiskuntaryhmistä, vaikkakin tässä on eroja asuinalueiden välillä, etenkin suurimmissa kaupungeissa, joissa ns. koulushoppailu on koulutetulle väelle helppoa.

PERUSOPETUSLAKI ON RAHAN suhteen yksiselitteinen: opetus on kokonaisuudessa maksutonta ja rahaa ei saa perheiltä pyytää mihinkään. Opetushallituksen ohjeet ovat tarkat ja käytännölliset. Silti käytännöt vaihtelevat tyrmistyttävän paljon. On tuiki tavallista, että ruotsin ryhmän teatterireissulla on *omavastuu* tai liikuntapäivänä voi osallistua lasketteluun, jos maksaa itse hissilipun.

Tästä on mahdotonta saada tilastotietoa, koska virallisesti yksikään koulu ei voi jättää ohjeita noudattamatta. Kun kirjoitin Ylelle kolumnin aiheesta, sain kuulla vyörynä vanhempien kokemuksia siitä, että monessa koulussa raha liikkuu säännöllisesti ja ikään kuin myönnytyksenä sanotaan, että vähävaraiset voivat pyynnöstä saada vapautuksen maksuista. Mitään maksuvapautusta ei laki tunne; koulussa ei yksiselitteisesti saa kerätä rahaa keneltäkään. Peruskoulu on koko-

naan maksuton julkinen palvelu, myös valinnaisaineet, myös retket ja luokkaretket. Eväätkin tarjoaa koulu. Ikävä kyllä maan tapa tuntuu olevan, että valtaosa opettajista pitää pientä rahankeruuta harmittomana ja käteväenä tapana tehdä jotain, mihin muuten ei olisi varaa. On yksittäisten vanhempien aktiivisuudesta kiinni, vaaditaanko koulua tästä tilille.

Kuulun itse kulttuuriseen keskiluokkaan, tulenhan opettajasuvusta, joten minulla on tyyppillistä keskiluokkaista pokkaa avata suuni, jos en jostain koulun käytännöstä pidä. Olen kuitenkin sairauden vuoksi syrjäytynyt työelämästä ja minulla on heikot mahdollisuudet kohentaa asemaani, joten taloudellisesti minua voi kuvata *syrjäytyneeksi*.

Köyhyyteen liittyy usein häpeää, pelkoa tai muita vaikeita tunteita, joita on koulussa vaikeaa tuoda julki. Lapset tai heidän perheensä eivät käytännössä koskaan kerro, että ei ole kahta tai kymmentä euroa tähän hätään. Useamman kymppin reissusta lapsi ei ehkä edes kerro kotona, sillä lapset oppivat nopeasti, millainen hyvä heille kuuluu ja mikä ei. Jos raha on koulun arjessa säännöllisesti läsnä tavalla tai toisella, osattomuus kerätuu, mikä on erityisen traagista siksi, että koulun varsinainen tavoite on tasata taustoista johtuvia eroja eikä lisätä niitä.

Osattomuuden kokemus on paljon euroilla mitattavaa arvoa suurempi.

”Osattomuuden kokemus on paljon euroilla mitattavaa arvoa suurempi. Sillä on kauaskantoiset seuraukset, minkälaisten asioiden ihminen katsoo kuuluvan omien mahdollisuuksiensa piiriin.”

Sillä on kauaskantoiset seuraukset, minkäläisten asioiden ihminen katsoo kuuluvan omien mahdollisuuksiensa piiriin. Tämä koskee yksilöitä ja heidän elämänpolkujaan ja henkilökohtaisia valintoja, mutta se näkyy myös koko yhteiskunnan tasolla. Vahvat ja vaikutusvaltaiset eli keskiluokka ja eliitti käyttävät poliittista valtaa ja äänestävät, kun taas työväenluokkaan ja köyhyyteen liittyvä osattomuus aiheuttaa voimattomuutta ja kokemusta siitä, että vaikutusmahdollisuudet ovat olemattomat.

ILMIÖ ON TUTTU vanhempainyhdistyksistä, joiden tehtävä olisi madaltaa kynnyksiä kotien ja koulun yhteistyöhön, mutta jotka ovat pullollaan keskiluokkaisia, ydinperheiden äitejä. Siksi toiminta näyttää pikemminkin sisäpiiriläisenä kuin kutsuisi myös ne mukaan, jotka kokevat koulun edustaman maailman vieraammaksi itselleen ja oikeasti voisivat tuoda yhteistyöhön uusia näkökulmia.

Ongelmallista on, jos vanhempainyhdistys pitää päätehtävänä rahan keräämistä. Silloin toteutetaan tapahtumia, joihin ei voi osallistua ilman rahaa. Omien lasteni alakoulussa tällaisia olivat Kaamoshapat ja Helmimarkkinat. Ne vaativat paljon työtä ja ovat kauhean hauskoja, mutta niiden suunnittelussa ei oteta mitenkään huomioon sitä, että kun rahaa kerätään myymällä koululaisille herkkuja, leluja tai elämyksiä, vedetään jälleen kerran raja lasten väliin sen mukaan, kenellä on euroja ja kenellä ei. Viatontahan se olisi, jos sellaista tapahtuisi vain kaksi kertaa vuodessa, aina

marras- ja helmikuussa, mutta totuus on, että lasten maailmassa kaikki se, mitä rahalla saa, on yhtä suuressa roolissa kuin aikuisillakin. Siksi meillä aikuisilla, niin vanhemmilla kuin opettajillakin, on erityinen vastuu toimia toisin ja näyttää, että hauskaa voi pitää ilman rahaakin.

Menin vanhempainyhdistykseen toiveikkaana, että siellä voitaisiin käydä vuoropuhelua vanhempien ja koulun välillä yhteistyön hengessä, kenties käsitellä myös asioita, joista olemme erimielisiä tai joihin toivomme muutosta. Läksin muutaman vuoden jälkeen pois pettyneenä. Yläkoulujen vanhempain-toiminta ei ole näyttänyt yhtään innostavammalta: aktiivit mainostavat sitä iloisena rahankeruuna. Arvoista ei kukaan ole koskaan sanonut sanaakaan, vaikka lapsemme käyvät koulua juuri sellaisten arvojen vuoksi, joiden puolesta voisi ilmaista työtä tehdäkin: tasa-arvon, yhteistyön, dialogin, kehittymisen, kasvun, oppimisen ja kulttuurin.

Syy rahan keräämiseen on toki kannatettava: niillä hankitaan palloja ja hyppynaruja välitunneille, teroitetaan koulun luistimet ja maksetaan bussiliput oopperan koululaisnäytökseen. Kaikki nämä lisäävät oppilaiden tasa-arvoa, sillä kaikki pääsevät mukaan. Se on arvokasta, mutta on se myös vähän irvokasta, että tämä tasa-arvoistus toteutetaan niin, että vuoden kuumimpaan seurapiiritapahtumaan Kaamoshippoihin pääsevät vain ne, joilla on varaa lippuun.

NIIN VANHEMPAINTOIMINNASSA KUIN MUUTENKIN koulussa vaikuttaa poliittisuuden

pelko. Kun olen kysynyt, voisiko perheiden erilaiset tilanteet ottaa huomioon, olen joka kerta saanut vastauksen: ”Kuulostaa vähän liian poliittiselta.” Tämä kieli yksilökeskeisesti ajatusmallista, jonka mukaan taloudellisen tasa-arvon edistäminen on vasemmistolaisista.

Tämän näkökulman on aika väistyä, ja ennustankin sille loppua jo lähivuosina. Minun kouluajanani 1980-luvulla koulussa tavoiteltiin kyllä tasa-arvoa mutta ei lotkautettu korvaa syrjinnälle esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai etnisen alkuperän vuoksi. Feminismiä olisi pidetty *vähän liian poliittisena*, suorastaan radikalismina. Aino-mummon kouluajana lukivaikeuksia yritettiin korjata häpeärangastuksilla. Nykyään tiedetään paremmin.

Viimeinen asia, josta mummon kanssa puhuin hänen kuolinvuoteellaan, oli kiltteys. Mummo toivoi itse olleensa kiltti ja että me jälkeijäneet olisimme kilttejä. Mietin myöhemmin, mitä kaikkea kiltteys, tuo hieman jo vanhanaikainen sana, mummolle mahtoi merkitä. Minulle oikeudenmukaisuus on tärkeämpää kuin sopu. Ehkä kiltteys voi tarkoittaa molempia tai kumpaa vain? Tuskin ainakaan nöyristelyä auktoriteettien edessä. Seläistä ei kukaan arvonsa tunteva opettaja edellyttäisi.

Auli Viitala on vapaa kirjoittaja ja paneutunut etenkin taloudelliseen eriarvoisuuteen Suomessa. Viitala on sairauden vuoksi syrjäytynyt työelämästä ja kirjoittaa laidalta.

Inspiraatio:
aseistakieltäytyjä
Arndt Pekurinen ja
rotusorron vastustaja,
Etelä-Afrikan
presidentti Nelson
Mandela

Arndt Pekurisen pasifismi oli yksinkertaista ja järkähämätöntä; häntä ihailen. Nelson Mandela taas kietytti ajatuksen, josta saan voimaa, kun hirvittää: ”*May your choices reflect your hopes not your fears.*” Ohjatkoon valintojani toivo, ei pelko.

”Eikö olekin ihana ajatus, että jossain vaiheessa transsukupuolisuus on aivan tavallinen osa ihmisyyttä, eikä transihmisten tarvitse pelätä sitä, että heidät nähdään ja kohdataan väärin?”

Liittolaisuus on aktiivisia tekoja ja kuuntelemaan pysähtymistä

Ei hätää, on aivan helppoa kohdata transihmisiä kunnioittavasti.

HUOMAAN USEIN OLEVANI tilanteessa, jossa minun pitää rauhoittaa keskustelukumppaniani sanomalla, että ei hätää: transihmisiä kohtaan kunnioittavasti toimiminen on oikeastaan ihan helppoa, eikä meidän kohtaamista tarvitse jännittää. Me emme ole olentoja ulkoavaruudesta, eikä meidän kanssamme vuorovaikuttamista ja työskentelyä varten tarvitse olla sukupuolen moninaisuuden erityisasiantuntija.

Ja mikä parasta – vaikka ei tietäisi transihmisistä juuri nyt oikeastaan mitään, erilaisia liittolaisuuden tapoja on aina mahdollisuus opetella. Hyvä liittolaisuus on jonkinlaisen tietyn muotin sijaan jatkuvaa toimintaa ja uuden oppimista. Oppimisprosessia voi ajatella tietynlaisena polkuna, jolla ei kuitenkaan ole olemassa selkeää loppupäätä. Aina löytyy uusi suunta tai sivuhaara, jonka suuntaan omaa osaamista ja liittolaisuutta voi kehittää. Jostain on kuitenkin aina pakko aloittaa, ja sitä varten haluan esitellä muutaman ensiaskeleen, josta voi lähteä liikkeelle.

MEISTÄ JOKAINEN ON tavallaan kasvatuksensa ja meitä ympäröivän yhteiskunnan normien tuotos. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että maailmankuvamme, nä-

kemyksemme ja toimintamme olisivat muuttumattomassa tilassa. Vanhanaikaiset ajatukset siitä, että sukupuoli olisi vain kaksi, että ihmisen sukupuolen voi päätellä tämän ulkonäöstä tai että on olemassa erikseen miesten ja naisten töitä, ovat yleisiä ja vallassa vielä tänäkin päivänä. Sukupuoli ja sukupuolten erot ovat nivoutuneet vahvasti osaksi myös tapaamme puhua ja käyttää kieltä.

On hyvä lähteä liikkeelle siitä, että opettelee tunnistamaan tällaisia sukupuolinormeja ja -stereotypioita, kyseenalaistaa niiden paikkansapitävyyden ja hylkää omasta ajattelusta ja kielenkäytöstään niistä tarpeettomat. Sukupuolisensitiivinen puhe, jolla ei sukupuolita ketään, kenen sukupuolta ei tiedä, ja toisaalta jolla luo sukupuolen moninaisuudesta uutta normia on asia, jota voi harjoitella jatkuvasti.

KUN HUOMAA TARVITSEVANSÄ lisää tietoa jostakin asiasta sukupuolen moninaisuuteen liittyen, tiedonhaku on nykypäivänä onneksi kohtalaisen helppoa. Tietoa etsiessään on hyvä muistaa lähdekriittisyys, samoin kuin muunkin informaation kanssa; kuka jonkin trans-

ihmisiä koskevan tekstin on kirjoittanut, ja mikä sen tavoite on? Transihmiset itse ovat oman elämänsä ja tarpeidensa parhaita asiantuntijoita, joten esimerkiksi ylhäältä annettu lääketieteellinen tai akateeminen näkökulma ei välttämättä ole aina paras lähde. Myös transvastaisuus ja transihmisiin kohdistuva viha ovat yhä huolestuttavan yleisiä, ja moni taho haluaa tietoisesti levittää transihmisiin liittyviä uhkakuvia.

Koska maailma ja ymmärrys erilaisista vähemmistöistä ovat jatkuvassa liikkeessä, on hyvä pysytellä ajan hermolla. Esimerkiksi sukupuolivähemmistöjä kuvaavat termit ovat vuosien saatossa käyneet läpi huomattavaa muutosta, kun uusia sanoja on otettu käyttöön tai aiemmin käytössä olleiden sanojen konnotaatiot muuttuvat. Se, että hakee arkeensa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tuottamaa tietoa, näkökulmia, taidetta ja muuta mediaa auttaa pysymään menossa mukana. Transihmisten ja -yhteisöjen keskenään käymää keskustelua sivusta seuraamalla voi oppia paljon.

TÄRKEIMPIÄ ASIOITA, MITÄ transihmisten liittolaisena voi tehdä, on pysähtyä

kuuntelemaan ja olla läsnä. Se, että antaa tilaa transihmisten ajatuksille ja tavalle sanoittaa itseään on todella merkittävää maailmassa, jossa transihmiset ovat lähtökohtaisesti näkymättömiä tai asemassa, joissa heillä itsellään ei ole itsemääräämisoikeutta omaa sukupuoltaan koskevissa asioissa. Esimerkiksi translapsille tai -nuorille voi merkitä valtavasti, että he tulevat näkyväksi ja kohdatuksi omana itsenään ympärillään olevien aikuisten toimesta.

Kaikkea sukupuolen moninaisuuteen liittyvää ei tarvitse, eikä cissukupuolisen näkökulmasta edes voi ymmärtää, mutta se ei haittaa. Transihmisten hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta voi parantaa ihan vain sillä, että kohtaa heidät kuin kenen tahansa ihmisen tekemättä heidän sukupuolestaan numeroa.

LIITTOAISUUS ON ENNEN kaikkea tekoja, eikä vain sanoja. Esimerkiksi se, että lisää sateenkaaren kuvan sosiaalisen median profiileihinsa kerran vuodessa Pride-kuukauden aikaan, ei valitettavasti riitä. Yhdenvertaisuustyön transihmisten hyväksi tulee näkyä niin omassa arjessa kuin työympäristössäkään. Myöskään

politiikka ei ole omasta liittolaisuudesta irrotettavissa oleva asia, vaan omaa poliittista toimintaa tai äänestysperiaatteita on ehdottoman tärkeää arvioida sillä perusteella, että tukee tahoja, jotka ovat transihmisten puolella.

Koska cissukupuoliset ihmiset ovat transihmisiin nähden etuoikeutetussa asemassa, on tärkeää, että he käyttävät etuoikeuksiaan transihmisten hyväksi. Jos itse on esimerkiksi oman toimeentulon, ammatin, poliittisen vaikutusvallan tai muun aseman perusteella tilanteessa, että kykenee erilaisiin konkreettisiin, transihmisiä auttaviin tekoihin, niihin on tärkeää tarttua. Syrjintään ja transvihamieliseen kielenkäyttöön puuttuminen on vain yksi, mutta tärkeä osa liittolaisuutta. Omaa asemaa voi hyödyntää esimerkiksi tuomalla transnäkökulman esiin, jos omassa työssä on tekemisissä vaikka palvelumuotoilun, fyysisten ympäristöjen tai muiden rakenteiden kehittämisessä.

JOKAINEN, JOLLA ON motivaatiota ja halua tukea transihmisiä, pystyy siihen. Meidän sukupolvemme tarvitsevat transihmisten kohtaamisessa vielä enemmän tai

vähemmän harjoitusta, mutta mitä paremmin aikuiset nämä asiat osaavat, sitä parempana esimerkkinä he toimivat nuoremmilleen.

Eikö olekin ihana ajatus, että jossain vaiheessa transsukupuolisuus on aivan tavallinen osa ihmisyyttä, eikä transihmisten tarvitse pelätä sitä, että heidät nähdään ja kohdataan väärin? Tällainen tulevaisuus, jossa kaikilla on tilaa olla juuri sellaisia naisia, miehiä, muunsukupuolisia tai sukupuoleettomia kuin ovat, luo turvaa ja tilaa transihmisten lisäksi myös cissukupuolisille. Tällainen tulevaisuus on aivan varmasti mahdollista saavuttaa, ja siihen me transihmiset tarvitsemme teiltä muilta apua.

Valo Vesikauris on helsinkiläinen sosionomiopiskelija, transaktivisti ja sukupuolen moninaisuuden asiantuntija. Valolla on pitkä tausta nuorten, eri yhdenvertaisuusteemojen sekä erityisesti transihmisten ihmisoikeuksien parissa työskentelystä, ja tällä hetkellä hän toimii Trans ry:n hallituksessa.

Emme voi enää kasvattaa sukupolvia, jotka eivät tiedä saamelaisista mitään

”JOTTA PYSTYISI YMMÄRTÄMÄÄN kolonialismia Suomessa, on ymmärrettävä se, että saamelaiset eivät ole suomalaisia, suomalainen kieliryhmä tai suomalainen heimo, vaan ihan oma kansansa. Alkuperäiskansa, kuten Australian aboriginaalit tai Uuden Seelannin maorit tai Pohjois-Amerikan alkuperäiskansat, joita kutsutaan täällä sanalla intiaani. Suomessa riittää ymmärrystä sille, mitä tapahtuu muille alkuperäiskansoille. Se on hienoa ja tärkeää. Mutta tulisi ymmärtää, että tämä kaikki sama tapahtuu myös Suomessa ja Pohjoismaissa. Jos sen ymmärtää, pystyy ylipäätään alkaa ymmärtämään, mitä tarkoittaa kun puhutaan kolonialismista.

Olen pohtinut tätä vuosia ja mielestäni kaikki johtuu siitä, että saamelaisista ei ole Suomessa tietoa. On uskomatonta ja ällistyttävää, että koululaitoksella ei vielääkään ole ajankohtaista, ajanmukaista tai edes oikeaa tietoa saamelaisista. Olen sitä mieltä, että kaikkein tärkein asia olisi saada perustietoa saamelaisista kouluihin. Tulevaisuudessa pitäisi tähdätä siihen, että saamelaiset olisivat mukana opetussuunnitelmassa ja oppikirjoissa,

oli kyse sitten maantiedosta, historiasta tai yhteiskuntaopista.

Mielestäni olisi tärkeää, että suomen koululaitos ymmärtäisi, että tässä on kysymys isoista asioista. Emme voi enää kasvattaa tulevia sukupolvia siten, etteivät he tiedä mitään, sillä tulevat sukupolvet ovat niitä, jotka ovat aikanaan eduskunnassa ja toimittajina ja eri puolilla yhteiskuntaa tekemässä saamelaisten kannalta keskeisiä päätöksiä.”

Suvi West on dokumenttielokuvaohjaaja.

Koko Suvi Westin videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

”Koululaitoksella ei vieläkään ole ajankohtaista, ajanmukaista tai edes oikeaa tietoa saamelaisista.”

Inspiraatio:
ohjaaja Pauliina Feodorff

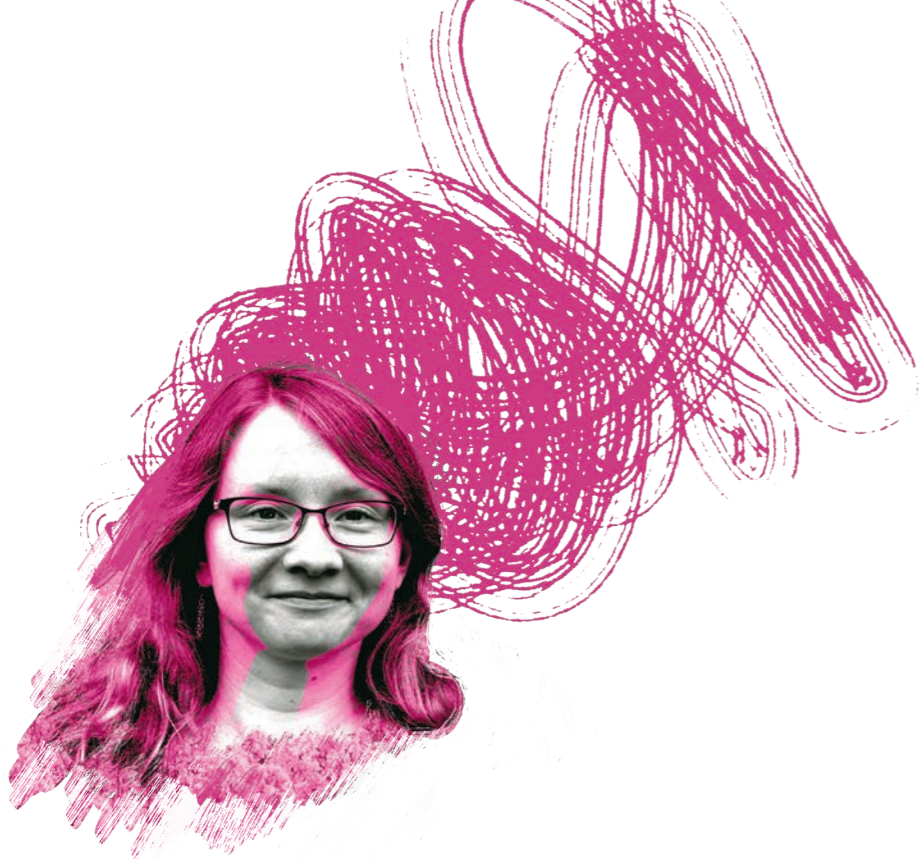
Ohjaaja Pauliina Feodorff on lempiajattelijani. Hänen jokainen ulostulonsa ja teoksensa saa näkemään syviä tasoja yksinkertaisinkin asioissa. Hän kykenee myös analysoimaan ja purkaamaan kollektiivisten kipujen monitahoisia lähtökohtia. Pauliina on myös yksi tienraivaajista, jotka ovat raivanneet tietä meille muille saamelaisille taiteilijoille suomalaisen taidekenttään. Koen välillä yksinäisyyttä suomalaisessa elokuva- ja taidealalla, joten on äärimmäisen tärkeää, että löytyy Pauliinan kaltainen tekijä, kenen kanssa voi peilata omaa asemaa ja roolia elokuvantekijänä. Toinen saamelainen taiteilija tietää miltä tuntuu jatkuva paini ja kaksoiskommunikaatio oman kansan odotusten ja valtaväestön taidekentän vaatimusten välillä.

Suvi West:
”Jotta pystyisi
ymmärtämään
kolonialismia
Suomessa, on
ymmärrettävä se,
että saamelaiset
eivät ole suomalaisia,
suomalainen
kieliryhmä tai
suomalainen
heimo, vaan ihan
oma kansansa.”

”Oppilaille on tarjolla tavattoman vähän tietoa saamelaisista, ja tämä on paitsi menetys heille, myös vahingoksi saamelaisille. Puuttuva tieto on helppo korvata ennakkoluuloilla ja virheellisillä uskomuksilla.”

Koulukirjojen puuttuvat saamelaiset

Koulujen niukka ja virheellinen tieto saamelaisista jättää aukon suomalaisten sivistykseen ja haittaa saamelaisten nuorten kasvua omaan identiteettiin.

SUOMALAISISSA KOULUISSA ON todella niukasti tarjolla tietoa saamelaisista ja saamelaisesta kulttuurista. Tämä todettiin opetus- ja kulttuuriministeriön joulukuussa 2020 julkaisemassa selvityksessä. Sen mukaan peruskoulun oppikirjoissa on vain vähän tietoa saamelaisista, ja toisinaan tieto on jopa virheellistä. Vaikka tulos ei yllätä, oli hätkähdyttävä lukea, miten järkyttävän vähän tietoa kirjoissa oli tarjolla.

Selvityksessä käytiin läpi suomen- ja ruotsinkieliset perusopetuksen oppimateriaalit: niin oppikirjat kuin opettajien materiaalit, yhteensä 547 teosta. Selvityksen mukaan oppikirjoissa saamelaiset mainitaan tyypillisesti vain esihistorian yhteydessä, saamen kielet pelkistetään yhdeksi kieleksi, ja kirjojen kuvitukset toistavat stereotyyppisiä käsityksiä saamelaisista. Oppikirjat on myös kirjoitettu sillä oletuksella, että lukija ei ole saamelainen, mikä jättää saamelaiset oppilaat kokonaan ulkopuolisiksi, kun heidän kulttuuriaan käsitellään koulussa. Räikeimpiä virheitä löytyy kuvituksista, joissa esiintyy muun muassa valtaväestön edustajia pukeutuneina epäaitoihin

saamenpukuihin. Oppilaille on tarjolla tavattoman vähän tietoa saamelaisista, ja tämä on paitsi menetys heille, myös vahingoksi saamelaisille. Puuttuva tieto on helppo korvata ennakkoluuloilla ja virheellisillä uskomuksilla.

MONI SAAMELAINEN PÄÄTTYÄ paikkaamaan perusopetuksen jättämiä aukkoja suomalaisten sivistyksessä: kerromme, paljonko meitä asuu Suomessa, kuinka itse asiassa saamen kieliä on peräti yhdeksän ja suurin osa Suomessa asuvista saamelaisista asuu etelän isoissa kaupungeissa. Ihmiset ovat yleensä vilpittömän kiinnostuneita ja päivittelevät hieman häpeissään, miten tietävätkin niin vähän saamelaisista. Myös saamelaiset lapset ja nuoret voivat joutua tietokirjan rooliin luokissaan: he päätyvät esimerkiksi omasta kulttuuristaan, resurssiksi muille oppilaille ja opettajilleen. Tämä on raskas tehtävä ja asettaa heidät eriarvoiseen asemaan muihin oppilaisiin nähden.

Sen lisäksi, että yksittäinen saamelainen voi joutua toimimaan koko kansansa edustajana keskustelutilan-

teissa, saamelaistiedon puute johtaa saamelaisia syrjivään ja saamelaista kulttuuria vahingoittavaan päätökseen. Päättäjiltä puuttuu tietoa sekä saamelaisesta kulttuurista erityisesti että alkuperäiskansojen asemasta yleisesti. Saamelaisten perinteiset elinkeinot ovat vaarantuneet toistuvasti, kun kaivostointa tai energiantuotanto tarvitsee lisää maata. Näin käy huolimatta siitä, että alkuperäiskansana saamelaisten mahdollisuus harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan on taattu perustuslaissa. Suomessa on pyritty hyötymään saamelaisesta kulttuurista esimerkiksi matkailussa, toisaalta on haluttu sulauttaa saamelaiset suomalaisiin. Asuntolakouluissa pyrittiin vielä 1970-luvulla kasvattamaan saamelaislapsista hyviä suomalaisia kieltämällä heitä puhumasta omaa kieltään, minkä lisäksi omasta perheestä erillään asuminen vieraannutti lapsia kulttuuristaan. Toisaalta aktiivisen vaikuttamistyön ja neuvottelujen tuloksena lainsäädännöllä on saatu turvattua saamelaisten oikeuksia erityisesti 1990-luvulta lähtien, jolloin muun muassa perustettiin saamelaiskäräjät. Jos tästä kaikesta kerrottaisiin oppikirjoissa, tulevaisuuden päättäjillä olisi vankempi tietopohja saamelaisia koskeville päätöksilleen.

OPPIKIRJOJEN PERUSTANA OVAT opetussuunnitelmat, joten on syytä kääntää katse

opetussuunnitelmiin, jos haluamme lisätä tietoa saamelaisista yhteiskunnassamme. Opetussuunnitelmat määrittävät paitsi oppikirjojen sisältöä, myös sitä, mitä opettajat ehtivät käsittelemään oppitunneillaan. Yksittäiselle opettajalle säilytetään suuri vastuu, jos hänen pitää ilman valmiita materiaaleja tai opetussuunnitelman suomaa tukea ja aikaa käsitellä saamelaista kulttuuria oppilaidensa kanssa.

Kävin läpi perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmia saamelaisaiheiden näkökulmasta. Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien yleisissä osissa saamelaiset mainitaan kaksi kertaa. Kerran todetaan, että opetuksen ihmisoikeuskäsitys perustuu ihmisoikeus-sopimukseen sekä lisäksi saamelaisten osalta YK:n alkuperäiskansajulistukseen. Toisessa kohdassa tavoitteeksi kuvataan, että koulu on oppiva yhteisö, joka tuo esille ”saamelaiskulttuurin ja eri vähemmistöjen merkityksen.” Muuten saamelaiset ovat esillä vain saamelaisten opetuksesta kertovissa kappaleissa sekä lukiossa yhdessä valinnaisessa historian moduulissa.

Perusopetuksen arvoperustassa todetaan, että opetus tukee oppilaan kulttuurisen identiteetin rakentumista. Saamelaisista mainitaan erikseen sekä perusopetuksen että lukion opetussuunnitelmissa, että tavoitteena on suoda

heille mahdollisuus kasvaa kulttuuriinsa. Nämä hyvät tavoitteet eivät toteudu, jos saamelaistietoa ei ole edes historian tai yhteiskuntaopin opetussuunnitelmissa, missä se olisi mitä luontevin aihe.

SAAMELAISTIEDON LISÄÄMINEN OPETUKSESSA ON tärkeää, kun halutaan kasvattaa saamelaisia lapsia ja nuoria osaksi saamelaista yhteisöä. Se on myös tärkeää kaikkien saamelaisten kannalta. Tulevaisuudessakin valtaväestön päätökset koskettavat myös saamelaisia, ja jotta päätökset tukisivat saamelaisten rikkaan kulttuurin säilymistä, päättäjien on tarpeen tietää keitä saamelaiset ovat ja millainen yhteinen historia saamelaisilla ja suomalaisilla on.

Maria Aikio toimii koulutus suunnittelijana ja projektikoordinaattorina saamelaisaiheisissa hankkeissa Rauhankasvatusinstituutissa ja Nuorten Akatemialla. Hän on kotoisin Utsjoelta ja asuu Turussa.

Inspiraatio: englannin opettaja Annikki Lauerma

Olen hyvin kiitollinen koulu-aikojeni englannin opettajalle **Annikki Lauermalle**, joka panosti opetuksessaan globaalikasvatukseen. Hän tarjosi meille Suomen pohjoisimman kunnan nuorille mahdollisuuden kansainväliseen toimintaan sekä kotikylässämme että ulkomailla. Hän ikään kuin avasi oven muualle maailmaan ja auttoi hahmottamaan sen, että Utsjoellakin olemme osa Eurooppaa ja koko maailmaa, ja että ystäviä voi saada kaikkialta.

”Nuoret kuvasivat todella tärkeäksi sitä, että koee olevansa tervetullut. Jokainen toki koki tilan eri lailla.”

Yhdenvertaisuuden edistäminen nuorisotyössä on kaikkien tehtävä

Rauhankasvatusinstituutin asiantuntija Anna Litewka-Anttolainen haastatteli satoja oululaisia nuorisotyöntekijöitä ja nuoria siitä, miten nuorisotyöstä tehdään yhdenvertaisempaa.

TEKSTI KATI PIETARINEN

Olet kehittänyt oululaisille nuorisotyöntekijöille yhdenvertaisuuden arviointityökalua. Mitä se tarkoittaa?

Meillä oli tarve pysähtyä arjen kiireen keskellä, keskustella ja pohtia sekä nuorisotyön ammattilaisten että nuorten kanssa, mitä yhdenvertaisuus tarkoittaa ja miten sen eteen tehdyn työn tuloksia voi mitata. Nuorisotyöntekijöiden voi olla vaikea arvioida, miten yhdenvertaisuus liittyy omiin tehtäviin. Nuorisotyöntekijän työ on moniulotteista – siihen kuuluu esimerkiksi liikuntaa, pelaamista, digi-osaamista ja viestintää – ja kaikkiin näihin pitäisi sitoa yhdenvertaisuuskysymykset.

Kehittämämme työkalu sisältää tietoa aiheesta sekä eri työtehtäviin ja tilanteisiin liittyviä väitteitä, joita nuorisotyöntekijät voivat käydä läpi yksin tai tiimissä – esimerkiksi Otamme kaikki nuorten syrjäntäkokemukset vakavasti ja tarjoamme niihin tukea tai Kartoitamme säännöllisesti saavutettavuuden esteitä eri vähemmistöjen näkökulmasta. Jokaisen väitteen kohdalla työntekijöiden

tulee listata, mitä asian eteen tehdään ja miettiä, miten tilannetta voisi parantaa.

Jo se on todella tärkeää, jos ottaa kerrallaan yhden väitteen selvitetäväksi. Voidaan esimerkiksi miettiä porukalla läpi, että mitä pitää tehdä, jotta someen laitettava video on todella kaikille saavutettava?

Teit työkalun kehittämistä varten todella paljon taustatyötä nuorten ja nuorisotyöntekijöiden parissa. Haastattelit 91 nuorisopalvelujen työntekijää ja 80 nuorta, järjestit aiheesta nuorille pop up -työpajoja ja syrjäntäkyselyn. Mitä aiheita nuorisotoiminnassa mukana olevat nuoret toivat esille?

Nuoret kuvasivat todella tärkeäksi sitä, että koee olevansa tervetullut. Jokainen toki koki tilan eri lailla. Mutta keskeistä on, että nuorta kuunnellaan ja että nuori voi vaikuttaa yhteisöön, että hänet otetaan vastaan ennakkoluulottomasti. Että ohjaajat tai muut nuoret eivät syrji, ja että toiminta tukee kaverisuhteiden syntyä. Tapasimme paljon nuoria, jotka

olivat löytäneet oman paikkansa. Yksi sanoi, ettei voisi kuvitella mitä tekisi, jos ei olisi nuokkaria.

Joissakin haastatteluissa tuli kuitenkin esimerkiksi esille sellaista, että nuorisotilan keskeinen toiminta oli pelaaminen, joka oli kuitenkin suunniteltu lähinnä pojille. Siksi erityisesti tytöt mutta myös kaikki uudet tulokkaat jäivät helposti ulkopuolelle.

Pop up -työpajoissa taas näki, miten helposti nuoret jäävät omiin ryhmiinsä, oman etnisen ryhmän tai yhteisen äidin kielen pohjalta. Myös nuorisotyöntekijät toivat esiin tämän haasteen. On ohjaajien tehtävä vaikuttaa niin, että kaverisuhteet voivat syntyä ryhmiin katsomatta. Se ei tapahdu itsestään, vaan ryhmien rajojen rikkominen vaatii tietoisia aktiviteetteja.

Teimme pienempien nuorten kanssa yhdenvertaisuuden kukka -harjoitteen, jossa pohditaan, mitä yhteisiä ominaisuuksia ryhmän eri jäsenillä on. Tämä auttoi nuoria ryhmittymään uudelleen.

Toisessa työpajassa pohdimme, mitä turvallisempi tila tarkoittaa nuorille, mitä tarkoittaa olla oma itsensä ja tulla hyväksytyksi. Keskustelussa tuli esiin, että kiusaamisen ja syrjinnän estäminen on myös nuorten tehtävä. Ryhmädynamiikka muuttu, kun tehtävä on yhteinen ja kun sekä nuoret että ohjaajat tietävät olevansa vastuussa. Kyse ei ole vaan julisteesta nuorisotalon seinällä, että täällä ei kiusata.

Haastattelit myös nuoria, jotka eivät käyneet nuorisotoiminnassa, tai olivat lakanneet käymästä. Mitä he kertoivat?

Kaikille ei ollut selvää, että nuorisotoiminta on tarkoitettu heille, että he saavat

olla mukana. Joillekin kyse on fyysisestä saavutettavuudesta, esimerkiksi vammaiset nuoret eivät välttämättä pääse itse tilaan. Mutta lisäksi pitää miettiä, onko toiminta moninaista? Tarjotaanko monenlaisille nuorille jotain kiinnostavaa?

Esimerkiksi kotoutumisen alkuvaiheessa olevilla maahanmuuttajataustaisilla nuorilla voi olla omia tarpeita. Eräs maahanmuuttajataustainen nuori kertoi siitä, miten vaikealta tuntui edes tulla paikalle ihan yksin – ja kun hän saapui, kukaan ei edes huomannut häntä. Hän kertoi osallistuneensa myös kolmannen sektorin järjestämään maahanmuuttajille suunnattuun toimintaan. Siellä hänet huomattiin, ja hänelle tuli turvallisempi olo, kun hänen kanssaan osattiin kommunikoida.

Tällaisillekin ryhmille on tarvetta, mutta tavoite on, että myös kunnallinen nuorisopalvelu olisi inklusiivinen. Kaikkien pitäisi voida helposti tulla mukaan ja osallistua siihen. Siksi on tärkeää, että osataan huomata myös niitä esteitä, joista ei olla tietoisia.

Olivatko nuorisotyöntekijät kiinnostuneita oman yhdenvertaisuusosaamisen kehittämisestä?

Selvästi haastatteluissa tuli esiin, että kiinnostusta on. Moni sanoi, että kahden tunnin haastattelun jälkeen tietää jo paljon enemmän kuin ennen kuin haastattelu aloitettiin. Yhdenvertaisuusprosessia viedään kysymyksillä eteenpäin. Oli kiinnostava kun ryhmähaastatteluissa ohjaajat keskustelivat keskenään – tilanteessa tuli jo esille paljon oivalluksia ja esimerkkejä, miten on ratkaistu tilanteita.

Yksi työntekijä pohti esimerkiksi sitä, keitä varten he ovat olemassa. ”*Toivon, että me tavoitettaisiin ne kaikki hiljaiset, näkymättömät, ujut ja arat*”, hän sanoi.

Onko työkalussa jotain erityisen oululaista, vai toimiiko se muuallakin?

Se on toteutettu yhteistyössä Oulun nuorisopalvelujen kanssa, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston rahoituksella, mutta sen on tarkoitus toimia missä tahansa. Sen avulla voi kartoittaa paikallisia olosuhteita ja haasteita.

Anna Litewka-Anttolainen työskentelee Rauhankasvatusinstituutin asiantuntijana vastuualueinaan yhdenvertaisen nuorisotyön kehittäminen. Hän on koulutettu moninaisuusagentti, joka on erikoistunut yhdenvertaisen kulttuurin, kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuurienvälisen vuoropuhelun sekä antirasistisen ja inklusiivisen kulttuuritoiminnan edistämiseen. Aiemmin Litewka-Anttolainen on vuosia toiminut mediakasvatuskouluttajana ja elokuva-kulttuurin opettamisen ja edistämisen ohjelmakoordinaattorina lasten, nuorten ja opettajien parissa.

Inspiraatio: Kirjailija, feministi ja aktivisti Olga Tokarczuk

Haluaisin tuoda esiin puolalaisen kirjailijan, joka on saanut kirjallisuuden Nobelin-palkinnon: **Olga Tokarczuk**. Hän on myös feministi ja aktivisti. Hän on perustanut säätiön, jonka tavoitteena on kulttuurin edistämisen lisäksi yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien tukeminen. Pysäyttävässä Nobel-palkintopuheessaan Tokarczuk sanoi, että kun ”*kun tarina muuttuu, maailma muuttuu*”. Tokarczuk puhui myös hellyydestä, joka tarkoittaa hänelle taidetta personoida ja jakaa tunteita, eli jatkuvaa yhtäläisyyksien löytämistä. Tätä hellyyttä tarvitsemme nyt erittäin paljon myös kasvatus- ja nuorisotyössä.

Serbian kouluissa tarvitaan aktivisteja

Serbiassa opettajat tunteksivat yhdenvertaisuuskoulutuksiin, mutta eivät uskalla kertoa asiasta kollegoilleen.

TEKSTI KATI PIETARINEN

”KYSYimme aina koulutusten alussa saman kysymyksen: kuinka monen kollegat tietävät, missä he ovat. Noin 25 opettajasta ja koulujen henkilökuntaan kuuluvasta kurssilaisesta aina vain yksi tai kaksi nosti kätensä”, kuvailee serbialainen lgbt-aktivisti **Jelena Vasiljević**.

Vasiljević työskentelee Balkanin ja Turkin lgbt-järjestöjen kattojärjestössä ERA-LGBTI:ssä, jossa hänen työtään on jäsenjärjestöjen aktivistien tukeminen. Koko alueella lgbt-aiheista kouluttaminen koulujen sisällä on mahdotonta.

”Serbiassa enemmistössä kouluista tarvitaan vanhempien lupa seksin tai seksuaalisuuden käsittelyyn. Edistyskellisintä on Sloveniassa ja Kroatiassa, joissa aiheista vähän puhutaan.”

Ilmapiirin vuoksi järjestöt keskittyvät opettajien kohtaamiseen koulurakennusten ja -aikojen ulkopuolella. Aiemmin Vasiljević toimi serbialaisessa lesbojärjestö Labriksessa, jonka koulutuksiin oli peloista huolimatta tunkua: 20 kurssi-paikalle tulijoita olisi ollut jopa yli 70. Tunneilla puhuttiin stereotyyppioista ja homofobiasta, oikeusjärjestelmästä ja

yhteiskunnasta. Lisäksi käsiteltiin roolipelin kautta sitä, miten positiivinen ja negatiivinen palaute vaikuttaa kaapista tulemiseen. Koulutuksen lopuksi järjestettiin elävä kirjasto, jossa osallistujat saivat lainata seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvan ihmisen eli elävän kirjan ja kysyä heiltä suoraan kysymyksiä.

”Se oli aina kaikkein vaikuttavinta, se muutti ihmisten asennetta eniten. Useimmat eivät olleet koskaan tavanneet kaapista tullutta ihmistä, joka kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Kohtaaminen auttoi heitä ymmärtämään, ettei ole hätää, homous ei tartu”, Vasiljević sanoo.

Lisäksi järjestö kampanjoi vuosia syrjivien tekstien poistamiseksi lukion psykologian, biologian ja sosiologian oppikirjoista. Niissä luki esimerkiksi, että homoseksuaalisuus on sairaus. Lopulta oppikirjojen tekstit muutettiin.

SERBIALAINEN TODELLISUUS ON ristiriitainen. Maan tilannetta seuraavat tahot ovat viime vuosina korostaneet Serbian olevan vaarassa luisua demokratiasta autokratian suuntaan. Raporteissa kuvataan kansalais-

Ilmapiirin vuoksi järjestöt keskittyvät opettajien kohtaamiseen koulurakennusten ja -aikojen ulkopuolella.

yhteiskunnan tilan kapenemista, median sensuuria, korruptiota, sekä vallan kahmimista johtavalle puolueelle.

Erityisesti lgbt-vähemmistön tila on vaikea. Pride-marssien järjestäminen vaati vuosien juridisen taistelun, ja marsseihin ja vähemmistön tiloihin on kohdistunut väkivaltaisia hyökkäyksiä myös viime vuosina. EU:n perusoikeusviraston selvityksessä vain viidesosa Serbian lgbt-yhteisöön kuuluvista kertoi olevansa identiteetistään avoin – kun EU-maiden keskiarvo on lähes puolet. Lähes puolet vastanneista kertoi kokeneensa syrjintää jollain elämän alalla ja yli 40 prosenttia oli herjattu edeltävän vuoden aikana.

Samaan aikaan maata on johtanut vuodesta 2016 Euroopan ensimmäinen julkilesbo pääministeri, **Ana Brnabić**. Hän elää naispuolisen puolisonsa kanssa, joka synnytti parin lapsen pääministerikauden aikana.

Vasiljević kuvailee tilannetta pinkki-pesuksi: Serbia haluaa välittää itsestään kuvan liberaalina, vähemmistöjä kunnioittavana yhteiskuntana, joka on valmis EU:n jäseneksi. Mutta myös pääministeriltä puuttuvat keskeiset ihmisoikeudet.

”Samaa sukupuolta olevien liittoja ei tunnusteta, eikä toisella äidillä ole virallista suhdetta lapseensa. Se hyvä tilanteessa on, että nyt pienimmässäkään kylässä jokainen on kuullut sanan lesbo. Mutta ei se ole parantanut yhteisön tilannetta.”

Tuoreen tutkimuksen mukaan korona-aika on Serbiassa heikentänyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien

asemaa entisestään, koska yliopistojen lähiopetuksen salku on pakottanut monet vähemmistöihin kuuluvat nuoret takaisin homofobisten perheidensä luokse.

”Usein lgbt-vähemmistöön kuuluvat myös ajautuvat epävarmoihin töihin harmaaseen talouteen, koska he kärsivät koulussa niin pahasta kiusaamisesta ja syrjinnästä, etteivät pysty keskittymään opintoihin. Nyt moni on menettänyt nämä työnsä ja joutunut palaamaan vanhempiensa kotiin. Perheväkivalta on lisääntynyt roimasti, samoin viharikokset.”

Nuorten asenteita lgbt-aiheisiin päästiin tutkimaan ensimmäistä kertaa vuonna 2017. Labriksen lukioissa teettämässä kyselyssä yli puolet vastanneista piti homoseksuaalisuutta sairautena ja 40 prosenttia ajatteli, ettei heille pitäisi suoda samoja oikeuksia kuin heteroille.

Numerot kuulostavat kovilta, mutta Jelena Vasiljević näkee niissä edistystä.

”Joitain vuosia aiemmin tuo mielipide oli varmaan 90 prosentilla. Olen todella optimistinen, mitä tulee lgbt-vähemmistöön. Yhä useampi tulee kaapista työpaikoilla ja perheissä ja meillä on tukijoita. Asiat muuttuvat parempaan suuntaan.”

KOSKA LABRIKSEN VÄELLÄ ei ollut mahdollisuutta kysyä asenteista suoraan koulu-
laisilta, järjestössä keksittiin tehdä yhteistyötä juutalaisjärjestö Haverin kanssa. Järjestö toimii 23 serbialaisessa kaupungissa, joissa sen vapaaehtoiset kiertävät kouluissa kertomassa koulu-
laisille ja opettajille juutalaisesta

Vasiljević kuvailee tilannetta pinkki-pesuksi: Serbia haluaa välittää itsestään kuvan vähemmistöjä kunnioittavana yhteiskuntana, joka on valmis EU:n jäseneksi. Mutta myös pääministeriltä puuttuvat keskeiset ihmisoikeudet.

kulttuurista, historiasta ja holokaustista, joka tappoi 1940-luvulla 86 prosenttia maan pienestä juutalaisyhteisöstä.

On rehtoreita, jotka kieltäytyvät yhteistyöstä, mutta yleensä järjestö otetaan hyvin vastaan, koska opettajilta puuttuu asiantuntemusta aiheesta.

”Pitkään holokaustia ei ollut opetus-suunnitelmassa”, kertoo järjestön johtaja **Sonja Viličić**.

”Nyt se on mukana, mutta aihe opiskellaan lukion viimeisen vuoden lopussa ja riippuu todella paljon opettajasta, miten paljon he panostavat aiheeseen. Meillä on ideoita työpajoista, käymme myös retkillä tutustumassa juutalais-yhteisölle merkityksellisiin paikkoihin: niin kärsimyksen sijoihin kuin esimerkiksi synagoogiin.”

Oppilaat rakastavat työpajoja, Viličić sanoo.

”Koska olemme ulkopuolisia, lapset ovat avoimempia kanssamme. He puhuvat ennakkoluuloista ja kertovat kokemastaan syrjinnästä. Koska käytämme epäformaalin opetuksen menetelmiä, lapset ovat innossaan. Heidän osallistumisensa on keskiössä ja se on heistä jännittävää. Oppimisen paikka on erityisesti se, kun opiskelija haastaa sanomamme. Meiltä saatetaan kysyä vaikka, että miksi emme puhu serbiuhreista.”

Opetus ei käsittele vain historiaa.

”Puhumme myös siitä, millaista syrjintää on tänään Serbiassa: soviniismia, romanivähemmistön kaltoinkohtelua,

ulkomaalaisvihaa, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamaa syrjintää.”

TOISIN KUIN SUOMESSA, Serbiassa rauha ei ole nuorille itsestäänselvyys. Parikymppiset muistavat Balkanin sodat itse, nuoremilla on vahva kosketus aiheeseen perheidensä kautta. Aina viime vuoteen asti sodat eivät olleet mukana opetus-suunnitelmissa - opettajat ottivat aiheen mukaan oman valintansa mukaan.

”Vuosien aikana monet opettajat ovat pyytäneet meitä työskentelemään myös tämän aiheen parissa ja käyttämään samaa menetelmää kuin holokaustin opetuksessa, mutta emme ole uskaltaneet. Aihe oli erittäin henkilökohtainen, ja pelkäsimme myös, että koulut sulkevat meiltä ovensa”, Viličić kertoo.

Viime vuonna aihe otettiin mukaan opetussuunnitelmaan, mutta kukaan ei valvo, mitä sodista opetetaan.

”Jos opettaja haluaa korostaa vain sitä, että serbit olivat uhreja ja ladata tunnit täyteen nationalismia, heillä on siihen vapaat kädet. Päätimme siksi, että lähdemme suunnittelemaan yhdessä opettajien kanssa sisältöä aiheesta: haluamme kertoa erilaisia näkökulmia aiheeseen niin, ettemme syyllistä tai korosta uhriutta, vaan yksilöllisiä ihmiskohtaloita.”

Uusi askel pelottaa.

”Nyt olemme kuitenkin siihen valmiita, meihin on opettajien joukossa tarpeeksi luottamusta”, Viličić sanoo.

Toisin kuin Suomessa, Serbiassa rauha ei ole nuorille itsestäänselvyys.

Jelenan inspiraatio: Sodanvastainen lesbo- ja feministiaktivisti Lepa Mladjenovic

Lepa on serbialaisen LGBT-aktivismiin ja feminismiin kantava voima. Tapasin hänet aktivistivuosiensa alussa. Hän tuli kaapista lesbona jo 80-90-luvun Serbiassa, ja on ollut vuosikymmeniä mukana tukemassa LGBT-yhteisöä ja väkivaltaa kokeneita naisia. Hän oli myös Balkanin sotien aikaan sodanvastainen aktivisti.

Sonjan inspiraatio: Jews of color -järjestön johtaja Iliana Kaufman

Yhdysvaltalainen Iliana Kaufman on omistanut elämänsä taisteluun juutalais-yhteisön sisäistä rasismia vastaan. Hän työskentelee erittäin vaikeiden aiheiden parissa, mutta hän ei provosoi vaan kutsuu ihmisiä keskusteluun juutalais-yhteisön valkoisuudesta. Hän johtaa Jews of color -järjestöä, joka kouluttaa rodullistettuja juutalaisia, jotta he päätyisivät yhteisön sisällä johtoasemiin.”

Antirasismi

Syrjinnästä vapaassa maailmassa jokaisen ihmisen potentiaalin olisi mahdollista täyttyä

”OLEN JOSKUS MIETTINYT, miltä mahtaisi näyttää sellainen maailma, jossa jokainen ihminen saisi olla oma itsensä emmekä syrjisi toinen toistamme. Ehkä suurin muutos olisi se, että me vähemmistöjen edustajat emme joutuisi niin paljon koko ajan keskustelemaan tai prosessoimaan asioita, vaan pystyisimme keskittymään omaan elämäämme sataprosenttisesti.

Ajattelen, että maailma ilman syrjintää olisi sellainen, jossa jokaisen ihmisen potentiaalin olisi mahdollista täyttyä. Uskon, että sellainen maailma olisi aika ihana maailma. Siinä moni ihminen olisi vapaampi tietyistä normeista ja säännöistä.

Kun olen seurannut yhteiskunnallista keskustelua Suomessa, rasistinen liikehdintä on mennyt monella tavalla valitettavaan suuntaan. Sen vuoksi on todella tärkeää, että on olemassa instituutioita, jotka tekevät antirasistista työtä koko sydämellä, jotta erilaisilla ihmisillä olisi mahdollisuuksia yhteiskunnassa ja jotta voimme luoda sellaista maailmaa, jossa syrjintää ei olisi.

Olen myös huolissani siitä, kuinka esimerkiksi rodullistetut saavat vastaansa

sosiaalisessa mediassa paljon suoranaista rasistista huutelua ja vihapuhetta. Tämä johtaa usein valitettavasti siihen, etteivät ihmiset välttämättä uskalla osallistua keskusteluun. Silloin kun ihminen ei uskalla edes osallistua keskusteluun, rasistisessa teossa on onnistuttu todella pahasti. Ihmiset kokevat ulkopuolisuuden tunnetta ja sellaista pelkoa, etteivät uskalla lähteä mukaan.

Pahimmillaan tämä näkyy myös politiikassa siinä, minkä näköisiä ihmisiä meillä on mukana. Tiedän monia, jotka eivät ole uskaltaneet lähteä ehdokkaaksi siksi, että he pelkäävät, minkälaista kohtelua he saisivat osakseen ulkonäkönsä vuoksi.”

Bella Forsgrén on kansanedustaja ja Rauhankasvatusinstituutin puheenjohtaja.

Koko Bella Forsgrénin videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

”Ihmiset kokevat ulkopuolisuuden tunnetta ja sellaista pelkoa, etteivät uskalla lähteä mukaan.”

**Bella Forsgrén:
"Maailma ilman
syrjintää olisi
aika ihana
maailma. Siinä
moni ihminen
olisi vapaampi
tietyistä
normeista
ja säännöistä."**

”Suomen kansallisissa koulutuspolitiikan asiakirjoissa tulisi puolustaa vahvasti antirasistista kasvatusta ja olla aiheessa edelläkävijä. Jos näin ei ole, rasismi Suomessa vain pahentuu.”

Antirasistinen kasvatusta Suomessa?

Antirasistinen kasvatusta Suomessa ei voi olla ainoastaan kansalaisjärjestöjen ja muutamien ”hyvän” opettajan vastuulla: sen tulisi sisältyä koulutuspolitiikkaan ja opettajankoulutuslaitosten ohjelmiin.

VUONNA 2012 LÄHDIN matkalle etsimään vastausta kysymykseen *mitä on antirasistinen kasvatusta Suomessa?* Tavoitteenani oli selvittää, kuinka kasvatusta toteutetaan, missä sitä toteutetaan, kuka sitä toteuttaa, ja jos kasvatusta ei ole, niin miksei.

Matka alkoi tutkimalla erästä suomalaista yhdistystä (KYTKKE), joka tarjosi rasisminvastaisia työpajoja kouluissa ympäri Suomea. Tohtorinopintojeni aikana tajusin, että minulla oli potentiaalia laajentaa tutkimustani myös KYTKKE-yhdistyksen ulkopuoliseen antirasistiseen kasvatukseen. Tämän seurauksena tutkin myös, kuinka maahanmuuttajataustaisten lasten äidit opettivat lapsilleen rasismitapausten käsittelyä ja niihin reagoimista. Tutkin rasisminvastaisen mobiilisovellusten tehokkuutta antirasistisessa kasvatuksessa, rasistisia stereotyyppioita lastenkirjoissa ja muihin aineisiin tarkoitettujen oppikirjojen käyttöä rasismiongelmiin käsittelyssä kouluissa.

Yksi tohtorinopintojeni tärkeimmistä löydöistä oli, että antirasistisen kasvatuksen kehittäminen on enimmäkseen sysätty kansalaisjärjestöille ja yksittäisten

hyvien opettajien harteille kouluissa. Havaitsin, että eri kansalaisjärjestöt tarjoavat erilaista antirasistista koulutusta ympäri Suomea. Vaikka rahoituksen puuttuminen rajoittaa usein näiden järjestöjen työtä, ne tekevät minusta upeaa työtä tällä saralla. Toisaalta tämä rajoitus paljastaa Suomen koulutuspolitiikan ja muiden hallinnon päättäjiin sitoutumattomuuden ja osallisuuden ongelmaan. Suomen kansallisissa koulutuspolitiikan asiakirjoissa tulisi puolustaa vahvasti antirasistista kasvatusta ja olla aiheessa edelläkävijä. Jos näin ei ole, rasismi Suomessa vain pahentuu. Kansalaisjärjestöjen rahoittaminen tämän työn tekemiseen ei riitä.

Lisäksi suomalaisten yliopistojen on sisällytettävä antirasistinen kasvatusta opettajankoulutusohjelmiinsa. Emme voi odottaa, että opettajista tulee antirasisteja tai että he kehittävät antirasistista pedagogiaa, ellei heille tarjota riittävää antirasistista koulutusta ja tukea. Kunhan tämä muuttuu, antirasistinen kasvatusta Suomessa näyttää jo paljon paremmalta. Jotta antirasismi otettaisiin osaksi yliopistojen pedagogiikkaa ja erityisesti

yliopistojen opettajakoulutusohjelmien pedagogiikkaa Suomessa, yliopistotasolla on tunnistettava, että rasismi haittaa merkittävästi niitä yhtenäisyyden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tavoitteita, joista Suomen valtio on niin ylpeä.

Antirasistisella kasvatuksella tarkoitetaan kaikkia koulutusmuotoja (opetus ja oppiminen), joissa keskitytään etniseen tasa-arvoon – ideaan, ettei yksikään etninen alkuperä ole toista parempi. Elämme tällä hetkellä vahvasti rodullistetussa maailmassa, jossa etnisten alkuperien hierarkia on suunniteltu palvelemaan valkoisen ylivallan etua.

Suomessa useat monikulttuuriset ryhmät (kansalaisjärjestöt, aktivistiryhmät jne.) järjestävät erilaista antirasistista toimintaa. Tämä toiminta on usein piilotettu monikulttuurisuuden lipun tai nimen alle. Ongelmana tässä kuitenkin on, ettemme voi ratkaista sellaista ongelmaa, jota emme voi kutsua sen oikealla nimellä. Antirasismi on voimakas sana, koska se vahvistaa rasismin olemassaolon tunnistamista ja luo tilan, jossa rasismi voidaan haastaa. Täten antirasistisen sisällyttäminen nimiin on tärkeää suomalaiselle kontekstille olennaisten antirasististen menetelmien luomiseksi. Sana *antirasistinen* luo muita ohjelmista ja keskusteluista poiketen tilan, jossa keskitytään nimenomaan

rasismikeskusteluun. Suomessa ei voi olla antirasismia ilman sanaa *antirasistinen*.

Miksi antirasismi on tärkeää Suomessa? Suomi on maa, joka ylpeilee tasa-arvolla, reilulla ja oikeudenmukaisuudella. Kuitenkin, kuten sosiologian (Black Studies) professori **Kehinde Andrews** kirjoittaa uudessa kirjassaan *The New Age of Empire: How Racism and Colonialism Still Rule the World: "maailma voi olla vain niin tasa-arvoinen [reilu ja oikeudenmukainen] kuin tieto, jolle se on rakennettu"*. Tämä tarkoittaa, että antirasistisen kasvatuksen kautta Suomi ja suomalaiset voivat sekä tarkastella näitä perustavanlaatuisia käsitteitä uudelleen että oppia niistä lisää. Mitä tasa-arvo, reiluus ja oikeudenmukaisuus oikeasti tarkoittavat Suomessa nykyään rasismin näkökulmasta?

Aminkeng A Alemanji tutkii etniseen alkuperään, rasismiin, antirasismiin ja antirasistiseen kasvatukseen liittyviä ongelmia Suomessa. Hän on keskittynyt tutkimuksissaan erilaisten antirasistisen kasvatuksen strategioiden kehittämiseen kouluissa ja niiden ulkopuolella. Hän johtaa tällä hetkellä Åbo Akademin Social Exclusion -maisteriohjelmaa.

”Antirasismi on voimakas sana, koska se vahvistaa rasismin olemassaolon tunnistamista ja luo tilan, jossa rasismi voidaan haastaa.”

Inspiraatio: omat lapseni

Lapseni ovat aina olleet suurin inspiiraationi lähde. Aloin tutkia etniseen alkuperään liittyviä aiheita, rasismia ja antirasistista kasvatusta isänä, joka haluaa tehdä lastensa elämästä ja kokemuksista Suomessa parempia kuin omistaan. Heidän vuokseen jatkan taistelua vastustuksesta huolimatta.

Antirasistisen yhdenvertaisuuden toteutuminen kouluissa on jokaisen lapsen oikeus

”LAPSEN OIKEUKSIEN JULISTUKSEN mukaan lapsilla on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja myöskin oikeus omaan identiteettiin, kieleen ja kulttuuriin. Siksi on tärkeää, että jokainen opettaja ja kasvattaja toimii antirasistisesti ja edistää yhdenvertaisuutta. Voitaisiin myös puhua antirasistisesta yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä.

Mikä olisi opettajalle sitten konkreettinen keino edistää antirasimiamia ja toimia yhdenvertaisesti? Voi vaikka aloittaa kouluympäristön tarkastelusta: keitä siellä näkyy ja minkälaisissa rooleissa? Löytyykö sieltä kaikille esikuvia? Miten me tarkastelemme maailmaa oppimateriaalien avulla? Keskustelemmeko me siitä, minkälaista kuvaa maailmasta luodaan, ja kenen näkökulmasta tai kenen tarinaa kerromme?

Mielestäni yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat vahvasti kasvatusalan ihmisten oman arvomaailman ytimessä. Monesti me itse haluamme kohdella kaikkia yhdenvertaisesti. Ajattelemme, että ihmiset ovat yhdenvertaisia, ja näemme

meidän yhteiskuntamme pääasiallisesti yhdenvertaisena.

Jos meihin itseemme ei kohdistu minkäänlaista syrjintää, tai se ei tule lähelle omaa elämää, syrjintää voi olla tosi vaikeaa tunnistaa. Voi olla vaikeaa ymmärtää, että on olemassa ihmisiä, jotka eivät ajattele samalla tavalla kaikista, vaan jotka arvottavat ihmisiä eri tavalla heidän ominaisuuksiensa perusteella. Silloin meidän on hyvä pohtia, miten omat lähtökohtamme vaikuttavat siihen, millä tavalla maailma näyttää itsellemme ja millä tavalla se näyttää jollekin toiselle.”

Mari Koivistoinen työskentelee RKI:llä koulutussuunnittelijana. Koulutukseltaan hän on luokan- ja englannin aineenopettaja sekä opinto- ja uraohjaaja.

Koko Mari Koivistoinen videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/40nakokulmaa

---

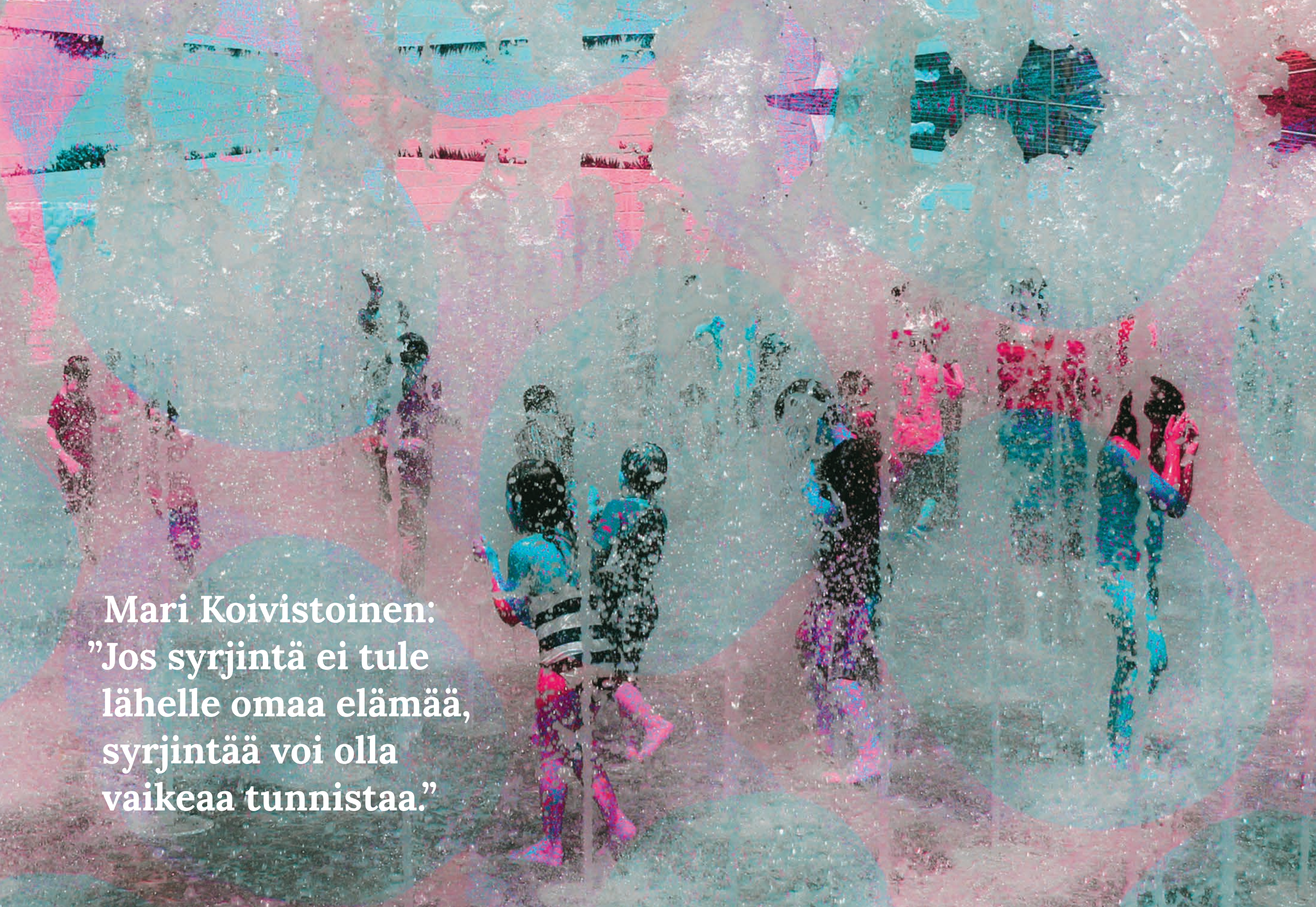
”Keskustelemmeko me siitä, minkälaista kuvaa maailmasta luodaan, ja kenen näkökulmasta tai kenen tarinaa kerromme?”

Inspiraatio

Minua inspiroivat ihmiset, jotka havainnoivat maailmaa ja muuttavat sitä omien tekojensa kautta yhdenvertaisemmaksi. Myös oman työni opettajana ja koulutussuunnittelijana koen inspiroivaksi, sillä siinä yhdistyvät useat sellaiset asiat, jotka myös inspiroivat minua, kuten erilisten ihmisten ja ajatusten kohtaaminen ja kuuleminen, tieto, oppiminen sekä mahdollisuus vaikuttaa ja auttaa tunnistamaan omia vahvuuksiaan, jotka ovat parhaimmillaan yksilöä kannatteleva voimavara. Musiikki on edellä mainittujen lisäksi yksi merkittävä asia, joka minua on inspiroinut läpi elämäni.

A group of children in colorful costumes are dancing in a room with a red and white striped floor. The children are wearing various costumes, including one with a black and white striped top and red boots, and another with a blue and black patterned top and red boots. The room has a red and white striped floor and a white wall with a window. The children are in the foreground, and the background shows other children and a window with a view of the outdoors.

Mari Koivistoinen:
"Jos syrjintä ei tule
lähelle omaa elämää,
syrjintää voi olla
vaikeaa tunnistaa."

”Rasismi on ennen kaikkea meidän ongelmamme, jotka hyödyimme niistä samoista rakenteista, jotka aiheuttavat toisille kipua ja ulossulkemista.”

Mitä antirasismi tarkoittaa varhaiskasvatuksessa?

Päiväkodeissa riittää tekemistä, jotta kaikilla lapsilla olisi hyvä olla.

TYÖSKENTELIN AIEMMIN OPETTAJANA kansainvälisessä päiväkodissa, jossa valkoisten lasten joukossa oli vain yksi musta lapsi. Eräänä päivänä tämä pieni ihminen tuli luokseni itkien, kun pari muuta lasta oli kutsunut häntä rumaksi. Toimin kuten varmasti moni muukin kasvattaja vastaavassa tilanteessa: otin lapsen syliini ja lohdutin. Sitten pidin muille lapsille napakan puhuttelun siitä, kuinka muiden ulkonäöstä sanotaan vain kivoja asioita eikä ketään saa haukkua rumaksi. Minulle jäi tilanteesta kuitenkin epävarma ja epämielinen olo, enkä oikein osannut nimetä, mistä se johtui. Kyllähän muutkin lapset haukkuiivat välillä toisiaan, miksi tämä tilanne olisi erilainen?

Vasta myöhemmin, perehdyttyäni enemmän antirasistiseen kasvatusteeseen, havahtuin siihen, että tilanne tosiaan oli erilainen. Koska kyseessä oli juuri tähän lapseen kohdistuva solvaus, oli tilanteessa läsnä myös rasistinen aspekti. Tapausta ei voinut käsitellä vain yksittäisenä lasten välisenä konfliktina, vaan piti ymmärtää myös ne tilanteen ulkopuolelta vaikuttavat seikat, jotka olivat sen mahdollistaneet.

Myöhemmin olenkin miettinyt, mitä kaikkea muuta olisimmekaan voineet tehdä. Itse tilanteessa olisin voinut esimerkiksi painottaa kyseiselle lapselle, että hän toimi aivan oikein kertoessaan tapauksesta aikuiselle ja korostaa, että toivon hänen tekevän niin jatkossakin. Vaikka otinkin tilanteesta lapsen kokemuksen tosissani, olisin voinut korostaa, että hän ei missään nimessä ole ruma ja mieltä yhdessä hänen kanssaan, mikä kaikki hänessä onkaan ihanaa ja kaunista.

Myös sen jälkeen olisi ollut paljon tehtävää. En ollut koskaan pohtinut, millaisia stereotyyppiä olen omaksunut elämäni aikana tai tarkastellut sitä, miten osin myös tiedostamattomat stereotyyppit vaikuttavat toimintaani opettajana. Emme olleet koskaan tiimin kanssa havainnoineet, leikkivätkö kaikki lapset keskenään, emme olleet keskustelleet rasismista ja sen tunnistamisesta saatikka siitä, kuinka kasvattajatiiminä puutummme kiusaamiseen. Emme olleet kirjanneet suunnitelmiamme normikriittisiä tavoitteita, eli sitä, miten kohtelemme lapsia ja heidän perheitään haitallisista stereotyyppioista vapaalla tavalla. Emme olleet pohtineet,

kuinka takaamme turvallisen tilan ja oppimisympäristön kaikille lapsille. Meillä ei ollut yhdenvertaisuussuunnitelmaa – kuten ei monessa muussakaan päiväkodissa, sillä ne ovat toistaiseksi pakollisia vain peruskoulun ja esiopetuksen puolella. Kaikki päiväkotimme nuket, barbiet ja julisteet edustivat valkoisia lapsia, kuten myös suurin osa kirjojen hahmoista.

TÄMÄ OLI ENSIMMÄISIÄ kertoja, kun itse havahduin rasismien olemassaoloon varhaiskasvatuksessa, ja tajusin ettei kyse ole vain suorista väkivallanteoista tai tahallisista solvauksista, vaan myös rakenteista, syrjinnästä ja ulossulkemisesta. Työssäni kouluttajana Rauhankasvatusinstituutin antirasistisen koulutuksen hankkeissa olen päässyt syventymään teemaan ja ymmärryksen rasismista ja antirasismista on kasvanut. Viimeistään kirjoittaessani gradua suomalaisten varhaiskasvatusten opettajien kokemuksista antirasismista, antirasismien ydinsanoma on kirkastunut: rasismi ei ole vain niiden ihmisten ongelma, jotka rodullistetaan ei-valkoisiksi ja jotka sen myötä kohtaavat rasismia.

Rasismi on ennen kaikkea meidän ongelmamme, jotka hyödyimme niistä samoista rakenteista, jotka aiheuttavat toisille kipua ja ulossulkemista. Meidän, joiden ei ole välttämätöntä nähdä valkoista normia sillä sovimme siihen normiin: lelut, elokuvien henkilöt ja kirjojen hahmot näyttävät meiltä ja lapsiltamme. Emme siksi hahmota, että on etuoikeus

kokea olevansa kyseenalaistamaton osa yhteiskuntaa tai tulevansa nähdyksi.

Ei kalakaan havahdu veteen, jossa se ui.

Varhaiskasvattajana tämän kaiken tiedostaminen on erityisen tärkeää. Varhaiskasvatuksessa rakennetaan pohja kaikelle oppimiselle ja sosialisatiolle, kuten myös mahdollisuuksille tasa-arvoon tai epätasa-arvoon. Kuten eräs graduni haastateltavista totesi: varhaiskasvatuksessa on tuhannen taalan paikka tehdä antirasistista työtä. Gradusani haastattelin kuutta Helsingissä työskentelevää varhaiskasvatuksen opettajaa, jotka ovat syksyllä 2020 osallistuneet Helsingin kaupungin tilaamiin ja Rauhankasvatusinstituutin järjestämiin antirasismi-koulutuksiin. Vaikka haastatteluissa tulikin esiin surullisen paljon esimerkkejä havaituista rasisistisista asenteista, rakenteista ja puheesta varhaiskasvatuksessa, sain haastatteluista myös toivoa. Moni opettaja oli pohtinut tarkasti rooliaan antirasistisena opettajana ja koki olevansa antirasistisella polulla: he olivat askel askeleelta rohkeampia, aktiivisempia ja itsereflektioivampia. He hyödynsivät sekä pedagogissa valinnoissaan että perheiden kohtaamisessa oppimaansa ja pyrkivät kohtelemaan perheitä yksilöinä eivätkä rodullistavien ja stereotyyppisten silmälasien läpi. (Rodullistamisella tarkoitetaan prosessia, jossa valtaa käyttävät ovat liittäneet historian saatossa ihmisiin ennakkoluuloja heidän oletettujen tai ulkoisten piirteidensä, esimerkiksi uskonnon tai ihonvärin perusteella.

Tämän seurauksena ihmiset rodullistetaan esimerkiksi ”valkoisiin” tai ”mustiin,” vaikka näitä ryhmiä ei ole biologisesti olemassa. Sanaa siis käytetään alleviivaamaan tämän prosessin rakennettua luonnetta, ja rodullistamisen prosessi on rasismien edellytys.)

TYÖ VARHAISKASVATUKSESSA TEHDÄÄN kuitenkin aina tiimeissä, eikä yksi antirasistiseen työtapaan pyrkivä kasvattaja yksin pysty muuttamaan toimintakulttuuria, vaan siihen vaaditaan resursseja ja koko työyhteisön sitoutumista. Ja vaikka tietty itsetutkiskelu antirasistisena kasvattajana on tarpeen, ei syyllisyyden, häpeän tai kieltämisen tunteisiin kiinni jääminen vie työtä eteenpäin. Kasvattajan ja opettajan työssä parasta ja pahinta on se, ettei työssään koskaan tule täysin valmiiksi. Aivan sama periaate pätee myös antirasistisena kasvattajana toimimiseen: aina voi olla parempi, aina voi oppia, aina voi kehittyä. Tee parhaasi, kunnes tiedät paremmin, kuten yhdysvaltalainen kirjailija, runoilija ja kansalaisoikeusaktivisti **Maya Angelou** kirjoitti.

Saara Loukola on varhaiskasvatuksen opettaja, sukupuolentutkimuksen maisteri ja Rauhankasvatusinstituutin kouluttaja.

Inspiraatio: aktivisti ja kirjailija Koko Hubara

Ihailen ihmisiä, jotka onnistuvat kirjoittaessaan avaamaan uusia maailmoja ja oivalluksia, ja tuomaan lukijan iholle sellaisia tunteita, jotka ovat joko kirpaisevan tuttuja tai sitten kuvattu niin hyvin, että ne voi ymmärtää, vaikkei niitä olisi koskaan omakohtaisesti kokenut. Aktivisti ja kirjailija **Koko Hubaran** uusi kirja *Bechi* on samaan aikaan lumoava ja raadollinen. Hubara on kirjoillaan, teksteillään ja podcasteillaan avannut suomalaista kenttää keskustelulle rasismistä sellaisella voimalla ja taidolla, etten voi kuin ihailen seurata. Myös Hubaran perustamasta periksiantamattomasta ja rohkeasta *Ruskeat Tytöt* -mediasta opin joka kerta uutta.

Jokaisen tuntemani opintojaan jatkaneen romanin taustalla on peruskoulun opettaja, joka on tukenut ja kannustanut

”ROMANILAPSIA OLISI HYVÄ kohdata ihan samalla lailla kuin muitakin luokalla olevia lapsia. Vaatia yhtä paljon kuin muiltakin lapsilta, ja jos opiskeluissa on tuen tarvetta, antaa ja tarjota tukea. Monen romanilapsen annetaan ikävä kyllä vieläkin alisuorittaa koulussa ja opiskeluissa. Esimerkiksi poissaoloja voidaan perustella sillä, että se kuuluu heidän kulttuuriinsa tai että he ovat vain tuollaisia, etteivät ole niin täsmällisesti tunneilla. Tämähän ei pidä paikkaansa. Se on asia, johon kouluhenkilökunnan täytyy ehdottomasti puuttua. Pitää vaatia yhtä paljon kuin muiltakin oppilailta.

Kun olen puhunut ystäväieni kanssa, jotka ovat romaneita ja kysynyt että miksi juuri he ovat saaneet ammattitutkinnon tai jatkaneet opiskeluita siitä vielä pidemmälle, jokaisella on poikkeuksetta ollut sama tekijä taustalla: peruskoulun opettaja, joka on kannustanut ja tukenut.

Opettajalta tullut kannustaminen ja tukeminen on ollut yksilön kohtaamista. Siinä on huomioitu romanioppilas ja hänen tarpeensa ja haasteensa opiskelussa ja tuettu niissä. Esimerkiksi tsempattu oppilasta koulutehtävissä, läksyissä ja tenteissä. Oppilaan kanssa on myös käyty opintopolkua yhdessä läpi: mitä tulevaisuudessa voisi tehdä ja mitä sitä varten tarvitsee opiskella.”

Leif Hagert on Suomen romanineuvoston ja romaninuorten puheenjohtaja.

Koko Leif Hagertin videonäkökulma katsottavissa osoitteessa: rauhankasvatus.fi/4Onakokulmaa

”Romanilapsia olisi hyvä kohdata ihan samalla lailla kuin muitakin lapsia.”

Inspiraatio:
Ihmisoikeusaktivisti
Malcolm X

”The future belongs to those who prepare for it today”, eli tulevaisuus kuuluu heille, jotka valmistautuvat siihen tänään. Ihailin jo nuorena afroamerikkalaisten ihmisoikeusaktivistien tekemää työtä, ja heidän aktivisminsa on suunnannäyttäjä minun aktivisilleni tänään.”

Leif Hagert:
”Opettajalta tullut
kannustaminen ja
tukeminen on ollut
yksilön kohtaamista.”

”Syrjintään puuttumisen lisäksi tulee myös antaa tilaa ja kuunnella vähemmistöjä, joita asia koskettaa sekä antaa heidän johtaa muutosta.”

Rauhantyyntä tulee olla antirasistista

Antirasismi lähtee syrjimättömyydestä, mutta ei pääty siihen.

ILMASTOKRIISIN JA GLOBAALIN pandemian luoman turvattomuuden aikakaudella tarvitaan ymmärrystä rauhasta ja rauhantyyntä yhteiskunnallisesta tärkeydestä. Erityisesti tilausta on kriittiselle käsitykselle kansalaisaktivismiin, ekstremismiin ja rauhan kaltaisista teemoista sekä siitä, kenen näkökulmasta ja keiden ehdoilla julkista keskustelua käydään.

Rauhan määritelmistä itseäni on tehnyt vaikutuksen rauhanliikkeen ymmärrys negatiivisesta ja positiivisesta rauhantyyntä. Negatiivisella rauhantyyntä tarkoitetaan konfliktien purkamista ja hallintaa: sellaista toimintaa, jolla väkivallan konflikti rauhoitetaan, konfliktien syitä puretaan ja ympäristön rauhanomaisuutta vahvistetaan. Positiivisella rauhantyyntä puolestaan tarkoitetaan rauhan pitkäjänteisten edellytysten, kuten hyvinvoinnin ja yhteiselämän mielekkyyden vahvistamista. Se voi tarkoittaa vaikkapa ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisen valvontaa, eriarvoisuuden vähentämistä, syrjinnän vastaista kasvatustyötä sekä kaikenikäisten tunne- ja viestintätaitojen kehittämistä.

Rauhantyyntä vaatii myös Suomessa tekoja, joilla puretaan niin yksilötasolla ilmeneviä ennakkoluuloja kuin myös rakenteellisia epäkohtia. Tälle kentälle sijoittuvat myös rasisminvastainen ja feministinen toiminta sekä esimerkiksi ympäristöaktivismi, joilla muutosta kohti tasa-arvoisempaa ja kestävämpää yhteiskuntaa edistetään.

Seuraavassa avaan sitä, mitä rasisminvastaisuus tarkoittaa ja mikä sen merkitys yhteiskuntarauhan edistämiseksi on. Lunaan rasismien määritelmän yhdenvertaisuusvaltuutetun, eli merkittävimmän syrjintään puuttuvan viranomaisen sivuilta: ”Rasismi on systeemi, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät rodullistettuja yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Se on osa sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä, joissa kaikki ovat osana. Rasismien laajuuden ja vakavuuden hahmottavat parhaiten henkilöt, joihin rasismi kohdistuu.”

Rasismi eli etninen syrjintä on, kuten kaikki muukin syrjintä, laissa kielletty. Oikeutta elää ilman syrjintää

turvaavat myös useat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Monelle ihmiselle syrjintäkokemukset ovat kuitenkin arkipäivää Suomessa. Rasismin yleisyydestä kertovat myös lukuisat tutkimukset. Syrjivä kohtelu voi ilmetä huuteluna ja häirintänä, vähemmistöihin kohdistuvana väkivaltana julkisessa tilassa tai rakenteellisella tasolla arjen epätasa-arvona tai syrjintänä instituutioiden toimesta.

Antirasismi on työtä, joka vähentää etnistä syrjintää ja syrjivien käytäntöjen vaikutuksia. Yhteiskunta voi puuttua etniseen syrjintään monilla keinoilla. Tärkeä esimerkki antirasismista on sosiaalisen inklusion tukeminen, eli sen eteen tehtävä työ, että kaikilla olisi tasavertainen pääsy esimerkiksi työmarkkinoille, koulutuspalveluihin sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin. Haavoittuvassa asemassa olevien siirtolaisryhmien ja paperittomien osalta tärkeää olisi myös uudistaa suomalaista siirtolaispolitiikkaa humanimmaksi sekä mahdollistaa lailliset reitit Pohjoismaihin pääsemiseen sekä täällä elämiseen ja työskentelemiseen.

Antirasistinen työ eroaa pelkästä moninaisuus- ja monikulttuurisuuspuheesta siten, että se aktiivisesti muuttaa yhteiskunnan rakenteita tasavertaisemmaksi vähemmistöille. Antirasistinen toiminta vahvistaa yhteiskuntarauhan edellytyksiä takaamalla turvallisen kasvuympäristön sekä yhtäläiset oikeudet yhteiskunnan tukeen ja jäsenyyteen kaikille Suomessa asuville. Yksinkertaisimmillaan antirasist-

tinen toiminta voi olla suomalaisuuden kuvaston määrittelyä moninaisemmaksi sekä ihonväriin liittyvien sosiaalisten normien haastamista.

Yhteiskunnan epäkohtia korjaava antirasistinen työ ulottuu niin historiallisten vähemmistöjen eli romanien ja saamelaisten oikeuksiin kuin myös siirtolaisryhmiin ja useampaan sukupolveen uussuomalaisia. Antirasismi lähtee syrjimättömyydestä, mutta ei pääty siihen. Syrjintään puuttumisen lisäksi tulee myös antaa tilaa ja kuunnella vähemmistöjä, joita asia koskettaa sekä antaa heidän johtaa muutosta.

Antirasismia ohjaavat samat periaatteet, jotka ovat kaikessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä läsnä. Näitä periaatteita ovat: 1) syrjimättömyys, 2) niiden yhteisöjen kuuleminen, joita asia koskettaa sekä 3) teot, joilla tasa-arvoa aktiivisesti edistetään. Emme elä eriarvoisuudesta vapaassa yhteiskunnassa ja rasisminvastainen työ edellyttää konkreettisia askeleita asian muuttamiseksi. Pohjimmiltaan antirasismien avulla pyritään varmistamaan, että kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti, oikeudentuntoa ja yhtäläisiä ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Se, jos mikä, on työtä yhteiskuntarauhan ja hyvinvoivien yhteisöjen eteen.

Liban Sheikh on kansalaisaktivisti ja opiskelija Tampereelta.

”Antirasismien avulla pyritään varmistamaan, että kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti, oikeudentuntoa ja yhtäläisiä ihmisoikeuksia kunnioittaen.”

**Inspiraatio:
kansalaisaktivisti
Kwame Ture**

Olisin voinut mainita lukuisia esimerkkejä inspiroivasta ihmisestä - mutta haluan nyt mainita harvemmin esille tuodun **Kwame Turen** (syntymänimeltään Stokely Carmichael). Ture on Yhdysvalloissa vaikuttanut kansalaisaktiivi sekä eräs mustan opiskelija- ja nuorisoliikkeen historiallisista keulakuvista. Turen tekstit vallasta, väkivallattomuudesta, eriarvoisuudesta ja antirasistisen kamppalun globaalista luonteesta tarjoavat yhä uudestaan oivalluksia ja luovat inspiraatiota myös nykyajan kamppailuille tasa-arvoisemman maailman eteen.

”Valkoiset suomalaiset, myös me, jotka työskentelemme koulutuksen kentällä, emme välttämättä ymmärrä harjoittavamme ja ylläpitävämme rasismia.”

Rasismi koulussa *déjà-vu*?

Tietyt tilanteet ja teemat näyttävät toistuvan vuodesta toiseen, kun tutkitaan rasismia koulutuksessa.

Déjà-vu (myös déjà vu [dezavy]; ranskaa, suomeksi ’jo nähty’) eli entiselämys tarkoittaa hämmentävää ja vahvaa tuttuuden tunnetta jossakin tilanteessa. Henkilö tuntee varmasti kokeneensa nykyisen tilanteen jo aiemminkin, vaikka usein tietääkin sen mahdottomaksi.

SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA ELÄÄ edelleen vahvana virheellinen historiallinen harhaluulo, että Suomi olisi ollut ulkopuolinen muun Euroopan harjoittamasta kolonialismista ja siten myös rasismien historiasta. Tämä virheellinen uskomus ulkopuolisuudesta ja poikkeuksellisuudesta aiheuttaa tahallista tietämättömyyttä Suomen osallisuudesta kolonialismiin sekä harjoittamaamme asuttajakolonialismiin. Lisäksi tämä harhaluulo saa meidät ajattelemaan itsemme viattomiksi, kun puhutaan rasismista, siitähän huolimatta, että Suomen on todistettu olevan vuosi toisensa jälkeen yksi Euroopan rasisimmista maista. Sen sijaan, että myöntäisimme osallisuutemme kolonialismiin, rasismiin ja valkoisen ylivalan ylläpitämiseen, korostamme mieluummin poikkeuksellisuuttamme ”maailmanmestaruussamme” demokratiassa, tasa-arvossa,

onnellisuudessa ja tietenkin koulumenestyksessä.

Tutkimukset ovat kuitenkin tuoneet jo vuosikymmeniä esille niitä moninaisia tapoja, joilla rasismi on läsnä ei-valkoisiksi rodullistettujen lasten, nuorten, aikuisten ja vanhusten arjessa ja miten rasismi toimii koulujärjestelmämme rakenteissa ja käytännöissä; koulutuspolitiikassa, koulujen ja oppilaitosten arjessa, luokkahuoneissa ja koulun epävirallisissa tiloissa.

Tutkimuksissa on nostettu esiin myös se, kuinka valkoisten näyttää olevan vaikea ymmärtää, että rasismi eroaa muista ennakkoluuloista ja syrjinnästä. Koska se perustuu historialliseen sorron järjestelmään, rasismien seurauksena valkoisilla ihmisillä on valtaa toteuttaa ihonväriin eli rotuun perustuvaa syrjintää yhteiskunnan instituutioissa, mukaan lukien koulutusjärjestelmässämme. Tämän tietämättömyyden seurauksena valkoiset suomalaiset, myös me, jotka työskentelemme koulutuksen kentällä, emme välttämättä ymmärrä harjoittavamme ja ylläpitävämme rasismia. Rasismi ei pelkäästään eriarvoista ihmisiä ei-valkoisen ihonvärin takia, vaan se myös – tai jopa ennen kaikkea – etuoikeuttaa valkoisia heidän valkoisuutensa vuoksi. Koulutuk-

sen kentällä tämä näyttäytyy esimerkiksi siten, että sekä koulutuspolitiikalla että koulujen arjen käytännöllä on suoraan tai epäsuorasti, tiedostaen tai tiedostamatta, tahallaan tai tahattomasti seurauksia, jotka hyödyttävät valkoisia oppilaita ja asettavat ei-valkoiset oppilaat eriarvoiseen asemaan.

Tuon seuraavaksi esiin kolme teemaa rasismien *déjà vusta* eli toistuvista tilanteista ja teemoista, jotka ylläpitävät rakenteellista rasismia koulutuksen kentällä. Nämä tilanteet ja teemat perustuvat omiin tutkimuksiini ja tulkintoihini, mutta tulevat esiin myös muissa tutkimuksissa.

ENSIMMÄINEN RASISMIA KOULUTUKSEN kentällä ylläpitävä teema on rasismien olemassaolon kieltäminen ja ainokaisuuden näkymättömyys valkoiselle väestölle. Haastattelimme keväällä 2021 yhdessä **Venla Järvensivun** kanssa peruskoulussa ja toisella asteella työskenteleviä kuraattoreita ja koulupsykologeja. He kertoivat opettajien herkästi ajattelevan, että jos luokassa tai koulussa ei ole maahanmuuttajaoppilaita, ei luokassa tai koulussa voi olla rasismiakaan. Tällaisissa kouluissa ainokaisuus eli ainoana ei-valkoisena, mustana tai ruskeana oppilaana (tai työntekijänä) oleminen näyttäytyy erityisen haavoittavalta, sillä kun rasismien olemassaolo kielletään, ei siihen myöskään puututa.

Koulun tiloissa identiteetti, joka ei kiinnity normatiiviseen valkoisuuteen, voi merkitä haavoittuvuuden lisäksi ulkopuolisuutta. Seuraavat sitaatit ovat vuonna 2006 tekemistäni haastatteluista maahanmuuttajiksi nimettyjen oppilaiden kanssa eräässä pääkaupunkiseudun peruskoulun yläkoulussa. Haastatteluotteissa oppilaat

puhuvat ainokaisuudesta, sen tuottamasta yksinäisyydestä ja pelottavuudesta sekä vertaisuuden merkityksestä.

”Nelosella mä olin mamuluokalla, siel oli kaikkii arabei ja tosi kivaa. Sit kutosella mä olin ihan hiljaa ja yksinäinen. Mä olin ainoo musta sillä luokalla. Seiskalle tuli sit onneks Maryam.

Kun mä olin kuudennella, se oli ensimmäinen kerta, kun mä opiskelin suomalaisten kanssa. Se oli niin hirveetä, niin pelottavaa! Mä en osannu puhua mitään, vaikka mä tiesin kaikki vastaukset. Mä en uskaltanu viitata ja vastata. (...) Mä olin siellä lähes niinku näkymätön, et ei kukaan varmaan muista mitään musta.”

Ei-valkoisuus ei kuitenkaan merkitse pelkästään ulkopuolisuutta, vaan myös yhteisöllisyyttä muiden mustien ja ruskeiden oppilaiden kesken, joka auttaa myös puolustautumaan rasismien edessä. Vuonna 2006 tutkimuskoulun ei-valkoiset nuoret vahvistivat kollektiivista mustaa identiteettiään muun muassa populaarikulttuurin ja hiphopin kautta. Artistit Beyoncé ja Alicia Keys toimivat kulttuurisena pääomana positiivisen mustan identiteetin rakentamisessa erityisesti nuorille naisille, joiden juuret olivat Somaliassa. Kollektiivisuuden, heidän omien sanojensa mukaan *sisäpiirin*, avulla yksittäisten oppilaiden oli myös helpompi selviytyä, kertoa ja tuoda julki rasismikokemuksia.

Opettajien silmissä kollektiivinen identiteetti näyttäytyi ja näyttäytyi edelleen lähinnä kielteisessä valossa, ihmettelynä ja kysymyksenä siitä, miksi ei-valkoiset oppilaat hakeutuvat vain toistensa

seuraan. Heidän keskinäinen tiiviys nähdään ongelmallisena, jopa uhkaavana. Tukemisen ja solidaarisuuden sijaan *itsensä kaltaisten* kesken ryhmäytymistä kuvataan jengiytymisenä, jota pyritään ehkäisemään ja purkamaan esimerkiksi luokka- ja ryhmäjoain. Kuulemani mukaan kouluissa vallitsee tänäkin päivänä käytäntöjä, joilla *”estetään kaikkien somalitaustaisten poikien sijoittaminen samalla luokalle jengiytymisen tai käytöksen takia”*. Eräs haastattelemamme kuraattori kuvasi tätä ainokaisuuteen pakottamista väkivaltaisena tekona, jolla voi olla vaikutusta myös oppilaiden mielenterveydelle.

Kouluissa ryhmäytyminen toteutuu pääasiassa opettajien ja opetuksen ehdoilla, kun taas nuorisotyössä ryhmäytyminen tapahtuu usein nuorten ehdoilla tai heidän aloitteestaan. Keväällä 2021 haastattelemanuorisyöntekijät kertovat pelkästään ei-valkoisille, POC-nuorille (POC, person of colour) kohdennettujen toimintojen lisäntyneestä kysynnästä nimenomaan turvallisina tiloina, joissa lähtökohtana on vertaistuen tarjoaminen *meiltä meille*. Kysymys kuuluukin, voitaisiinko kollektiivisen identiteetin tukeminen nähdä vertaistukena myös koulussa jengiytymisen sijaan?

TOINEN TEEMA, JOKA näyttää toistuvan koulujemme arjessa vuodesta toiseen on muslimityttöjen pukeutumisen ja ulkonäön valvominen ja kontrollointi. Muslimityttöjen ja -naisten pukeutumiseen ja erityisesti heidän huivin käyttöönsä kohdistunut systemaattinen muslimivastainen rasismi eli islamofobia

on jatkuvasti läsnä ympäri Eurooppaa. Ranska on erityisen tunnettu muslimivastaisesta politiikastaan koulutuksen kentällä, kuten huivikiellosta valtion kouluissa ja yliopistoissa sekä äideillä koulun luokkaretkillä. Kasvot peittävän huivin käyttökielto julkisissa tiloissa on voimassa Ranskan lisäksi Belgiassa, Hollannissa, Itävallassa, Saksassa, Sveitsissä ja Tanskassa.

Pukeutumisen ja ulkonäön kontrollointi ei vaadi ääneen puhumista: siihen riittävät pelkät ajatukset ja puheet suljetujen ovien takana, kuten opettajanhuoneessa. Ääneen sanomaton voi kuitenkin vahingoittaa samalla tavoin, ellei enemmänkin, kuin ääneen sanottu, sillä ääneen sanomatonta ei usein tunnusteta rasismiksi ja siten se voi toistua (opettajien) toiminnassa huomaamattomasti.

Tutkimusaineistossani on esimerkkejä kolmelta vuosikymmeneltä siitä, kuinka muslimityttöjen pukeutumisen ja ulkonäön kontrolloinnissa on kyse yhtäältä *liian peittävän* vaatetuksen halveksunnasta ja toisaalta niiden tyttöjen juhlistamisesta, jotka pukeutuvat *länsimaalaisemmin* tai *suomalaisemmin*. Toisaalta esimerkkejä on myös *liian paljastavan* pukeutumisen halveksunnasta. Tyttöjen näkökulmasta tilanne näyttää toivottomalta, sillä pukeutuivat he sitten niin tai näin tekevät he sen joka tapauksessa jollakin tapaa *väärin* valkoisen katseen alla suhteessa valkoisuuden määrittelemään hyväksyttävään tyttöyteen. Valkoisten opettajien tulkitsema *liiallisuus* suuntaan tai toiseen johtaa ihmettelyyn, jopa halveksuntaan, jossa valkoiset opettajat ajattelevat tietävänsä tyttöjä paremmin miten heidän tulisi pukeutua.

Opettajien paremmin tietäminen näyttäytyy aineistossani myös valkoisena pelastajuutena eli valkoisten opettajien haluna (ja heidän mukaan jopa velvollisuutena) pelastaa ja vapauttaa huivia käyttävät muslimityöt. Seuraavassa esimerkissä syksyllä 2019 havainnoimasani opettajien täydennyskoulutuksessa koulutukseen osallistunut opettaja kertoo luokkansa oppilaasta seuraavasti:

”Ennen huivin käyttämistä hän oli kuin Aladdinin prinsessa Jasmine. Suosittu ja aina huomion keskipisteenä näytelmissä ja leikeissä. Kun hän alkoi käyttää huivia, muut lapset jättivät hänet leikkien ulkopuolelle, mikä masensi häntä ja vaikutti selvästi hänen mielenterveyteensä.

Sen sijaan, että esimerkin opettaja olisi lähtenyt purkamaan luokkansa muiden oppilaiden muslimivastaista käytöstä, keskittyi hän hämmästelemään miksi ”Jasminen” perhe – opettajan tulkinnan mukaan – pakotti tytön käyttämään huivia, vaikka se opettajan silmissä aiheutti tälle ulkopuolisuutta ja haasteita mielenterveydelle. Ajatus huivia käyttävästä muslimityöstä avuttomana ja äänettömänä uhrina sekä tarve riisua (tai jopa repiä) heidän huivinsa, on esi-

merkki (uus)kolonialistisesta, rasistisesta ja muslimivastaisesta käytännöstä, joka elää myös koulujemme arjessa. Tutkimusaineistossani on esimerkkejä myös siitä, miten musliminaisten ulkonäön kontrollointi voi kohdistua myös koulun henkilöstöön.

Työkaverini uteli toistuvasti, käyttäkö tyttäreni jo huivia ja hänen ilmeestään loisti silmiinpistävä tyytyväisyys, kun kerroin, ettei hän käyttänyt vielä. Toinen työkaverini totesi minulle kerran muka vitsinä, että *”repisit ton huivin irti ja olisit vapaa nainen!”*

KOLMAS KOULUTUKSEN KENTÄLLÄ toistuva rakenteellisen rasismien ilmentymä on ei-valkoisten oppilaiden ohjaaminen hoiva-alalle. Hoiva-alasta ja erityisesti lähihoitajan työstä puhutaan *”maahanmuuttajille ja S2-oppilaille sopivana”* alana ikään kuin luonnostaan ja huolimatta heidän omista intresseistään. Vuoden 2006 tutkimusaineistossani hoiva-ala mainittiin sopivana alana erityisesti tytöille, joiden juuret olivat Somaliassa. 2010-luvun alussa ammatillisessa koulutuksessa tuottamassani aineistossa hoivatyöstä puhuttiin puolestaan kaikille maahanmuuttajille sopivana, iästä ja sukupuolesta riippumatta.

Tuoreimmissa, keväällä 2021 tekemissäni haastatteluissa nuorisotyöntekijät kertoivat rodullistettujen nuorten lähihoitajaksi ohjaamisen olevan edelleen läsnä koulutuksessa ja opinto-ohjauksessa. Nuorisotyöntekijät kritisoivat kovinkin sanankääntein tätä rasistista ja sovinnista käytäntöä:

”Sit on näitä nuoria, jotka on ohjattu vastoin heidän omaa tahtoaan semmoselle opiskelulinjalle mikä ei oo heidän juttu ollenkaan. Terveisin lähihoitaja! Kaikki maahanmuuton taustaset, S2-nuoret, laitetaan lähihoitajaks jossei mitään muuta keksitä. Se on, siin on, ihan järjetömästi rasismia, sovinnismia, ja vaikka mitä. Et se, ei nähdä heidän potentiaalia, kykyjä, eli he väkisin rimpuilee semmosen kans, mikä ei heitä kiinnosta, ja mitä he ei jaksais tehdä loppuun.”

Myös lähihoitajaksi ohjaamiskeskusteluun kietoutuu rasismien olemassaolon kieltäminen kieltämällä ja vähättelemällä tämän rodullistavan ohjauskäytännön olemassaoloa ja sen yleisyyttä. Rodullistavaa ohjausta on kuvattu marginaaliseksi tai menneisyyden käytännöksi ja tutkimuksia, joissa aiheesta puhutaan on kyseenalaistettu erityisesti koulu-

tuksen kentällä toimivien keskuudessa. ”Meidän koulun opettajat eivät ainakaan ole rasisteja”, kuten eräässä saamassani palautteessa todettiin.

Rasismien olemassaolon ja rodullistavien käytäntöjen kieltämisessä on lopulta kyse valkoisesta herkkähipiäisyydestä eli siitä kuinka valkoiset kokevat rasismiin liittyvät keskustelut epämiellyttävinä ja syytteenä. Tämän epämiellyttävyyden seurauksena valkoiset siirtyvät herkästi puolustuskannalle, mikä estää meitä kuulemasta ja ymmärtämästä mitä meille yritetään rasismista kertoa. Kuuntelemisen sijaan loukkaannumme, vihasumme ja asetumme puolustuskannalle, saatamme muuttua jopa aggressiivisiksi. Keskustelun keskiöön nostetaan valkoisten etuoikeuksiemme ja hyvyytemme puolustaminen sen sijaan, että keskiössä olisivat ne, jotka joutuvat rasismia kokemaan.

KUN PUHUTAAN RAKENTEELISESTA rasismista, on tärkeää pitää mielessä, ettei rakenteellinenkaan rasismi vain ”tapahdu”, vaan koulutuspolitiikkaa ja koulutuksen käytäntöjä luovat, kehittävät ja toteuttavat ihmiset, jotka näissä instituutioissa työskentelevät ja siten myös ylläpitävät rasismia. Institutionalisoitunutta, koulun

arkeen vakiintunutta ja normalisoitunutta rasismia voi olla vaikea tunnistaa ja nähdä varsinkin valkoisen katseen läpi. Rasismin institutionaaliset muodot ovat nimittäin avointa, tahallista, tietoista ja näkyvää rasismia hienovaraisempia ja siksi niitä on vaikeampi tunnistaa ja myös todistaa. Arkeen ja toimintatapoihin normalisoituneena rasismi myös pyrkii säilyttämään olemassaolonsa.

Rasismia ei siis esiinny koulussa sattumalta, vaan kaikki me koulutuksen parissa työskentelevät olemme osallisia koulutuksen kentällä tapahtuvaan rasismiin, erityisesti sen institutionaalisiin muotoihin. Osallisuutemme tarkoittaa kuitenkin myös sitä, että meillä on samanaikaisesti mahdollisuus haastaa, purkaa ja muuttaa rasistisia käytäntöjä, jotteivät nämä rasismin *déjà vu* -ilmiöt enää toistuisi.

Tuuli Kurki työskentelee tutkijatohtorina CEREN-tutkimuskeskuksessa Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanissa. Hän on keskittynyt tutkimuksissaan rasismin, maahanmuuton ja kotouttamisen kysymyksiin koulutuksen kentällä. Käynnissä olevassa tutkimushankkeessaan *Rasismi, mielen terveys ja POC-nuoret* hän pureutuu rasismiin ja valkoisuuteen mielen terveystyössä Suomessa ja Britanniassa.

Inspiraatio: professori Heidi Safia Mirza

Professori **Mirza** ura-uurtavat tutkimukset sukupuolen, rodun, uskonnon ja kulttuurin risteämistä ovat auttaneet tarkastelemaan näitä kysymyksiä Suomen kontekstissa. Hän on tutkinut korkeakoulutuksen rodullistavia ja dekolonisoivia prosesseja sekä sitä, miten koulutus tuottaa eriarvoisuutta ja millaisia kokemuksia nuorilla mustilla ja aasialaisilla naisilla on koulusta. Mirza'n teos *Young, Female and Black* vuodelta 1992 on edelleen monin tavoin ajankohtainen. Se pureutuu sukupuolittaviin ja rodullistaviin käytäntöihin koulutuksessa. Mirza'n uudempi, yhdessä **Jason Ardayn** kanssa toimittama teos *Dismantling Race in Higher Education. Racism, Whiteness and Decolonising the Academy* käsittelee puolestaan rasismia korkeakoulutuksessa, mikä on ajankohtainen aihe myös Suomessa.

TEKSTISSÄ KÄYTETTY KIRJALLISUUS

Abdulkarim, Maryan (2021) *Esipuhe*. Teoksessa Eddo-Lodge, Reni. *Miksi en enää puhu valkoisille rasismista*. Helsinki: Gummerus.

Alemanji, Aminkeng Atabong (2016) *Is there such a thing...? : A study of antiracism education in Finland*. Väitöskirja, Opettajankoulutuslaitos, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2560-6

FRA: European Union Agency for Fundamental Rights (2018) *EU-MIDIS II Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Being Black in the EU*. Vienna: FRA. fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf

Keskinen, Suvi & Tuori, Salla & Irni, Kuura & Mulinari, Diana (2009) *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. London: Ashgate.

Kurki, Tuuli (2021) *Valkoisen etuoikeuden tunnistaminen on avain valkoisen ylivallan purkamiseksi*. Kirja-arvio: Layla F. Saad (2020) *Me and White Supremacy: how to recognise your privilege, combat racism and change the world*. London: Quercus Editions Ltd.

Sukupuolentutkimus, 2021:2, 63-67.
Kurki, Tuuli & Brunila, Kristiina (tulossa) *Colonial imaginaries and psy-expertise on migrant and refugee mental health in education*. Teoksessa Julie McLeod & Kate O'Connor (toim.) *Temporality and place in educational research: Looking beyond local/global binaries*. London: Routledge.

Kurki, Tuuli (2019) *Immigrantness as (mis)fortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education*. Väitöskirja, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4713-4

Kurki, Tuuli (2008) *Maahanmuuttajiksi nimetyt. Etnografinen tutkimus eroista ja toimijuudesta peruskoulun päätyessä*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Lahelma, Elina (2019) *Koulutus ja sukupuoli -tutkimuksen vuosikymmenet Suomessa: valtiofeminismistä intersektionaaliseen analyysiin*. Kasvatus, 4/2019, 364-370.

Mills, Wade Charles (2007) "White Ignorance." Teoksessa Sullivan, Shannon & Tuana, Nancy (toim.) *Race and Epistemologies of Ignorance*. New York: University of New York, 13-38.

Pulma, Pani (2006) *Suljetut ovet. Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan. Historiallisia tutkimuksia 230*. Helsinki: SKS.

Ranta, Kukka & Kanninen Jaana (2019) *Vastatuuleen: saamen kansan pakkosuomalaistamisesta*. Helsinki: Kustantamo S&S.

Saad, Layla F. (2020) *Me and White Supremacy: how to recognise your privilege, combat racism and change the world*. London: Quercus Editions Ltd.

Wekker, Gloria (2016) *White Innocence: paradoxes of colonialism and race*. Durham NC: Duke University Press.

YVV: Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) *Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä*. Helsinki: YVV.

På svenska

”Vi finlandssvenska transpersoner finns och det går hur bra som helst, trots att jag kanske inte helt liknar de flesta andra ankorna i ankdammen.”

Finlandssvensk och trans är inte en omöjlig kombination

JAG VÄXTE UPP i en liten by som i och för sig officiellt var tvåspråkig, men det påverkade inte min svenskspråkiga vardag då alla tjänster var tillgängliga på eget modersmål och det var mer konstigt att höra finska talas “på byn”. Finskspråkiga och svenskspråkiga hölls till viss del isär i olika delar av daghemmet och senare i olika skolor. Jag var ett nördigt barn som gillade skolan och lärde mig språk snabbt, men när jag tänker tillbaka var min vardag helt svenskspråkig ända tills jag som 15-åring flyttade bort hemifrån.

Jag vet egentligen inte hur mycket det handlar om svenskspråkigheten, hur mycket det handlar om 90-talet och hur mycket det handlar om att vi befann oss på en liten ort på landsbygden, men “trans” var inte ett ord som fanns i mitt ordförråd överhuvudtaget. Jag hade sett “män som klädde sig i klänning och var jättevackra” under familjesemestrar i Spanien och Thailand, där drag show-reklamerna var spridda längs med krogarnas väggar, och mimande Tina Turner -kopior med hög klack i storlek 47 underhöll turister i alla åldrar. Jag

uppfattar att språket spelade en viss roll, eftersom det på finska pratades om “transsukupuolinen”, medan vi på svenska hade “transsexuell”. Som en kvicktänkt unge förstod jag ju ganska snabbt när vi gick förbi gatorna med röda lyktor till mer familjevänliga områden att en del av de där ståtliga sminkade personerna hade något att göra med just sex.

När sedan min tonårsdagbok började fyllas med meningar som “jag är så misslyckad som kvinna” och “jag vet inte hur jag ska göra för att känna mig mer som en kvinna” var det kanske naturligt att det inte ringde klockor. Det handlade inte om sex eller sexuell läggning. Jag förstod inte ens att det handlade om kön egentligen. Vad var nu kön i den åldern - något som togs för givet. Jag hade aldrig hört om en enda “riktig” människa som skulle ha korrigerat sitt kön. Det var något som gjordes i södern, av “showgirls”.

Jag kämpade med frågan i flera år och började så småningom hitta ord för den krossande känslan som fick mig att både hata och skada min kropp systematiskt. Könsdysfori, alltså känslan av att något

är fel och det där något har att göra med hur andra uppfattar ditt kön i jämförelse med hur du upplever dig själv. Det tog mig väldigt länge att förstå min egen upplevelse som icke-binär, det som på finska kallas muunsukupuolinen. Det känns svårt för en del att förstå - vi är ju vana vid tanken att det finns pojkar som växer upp till män och flickor som växer upp till kvinnor.

Jag har försökt förklara det så enkelt som möjligt. Ofta brukar jag presentera en motfråga i stil med "Hur vet du att du är en man/kvinna?". Om personen i fråga svarar att de vet det på grund av hur de ser ut mellan benen, hänvisar till bröst eller behåring eller annat så som smink brukar jag fråga om de alltså skulle vara okej med att någon skulle operera bort kroppsdelar eller sminka dem. Om könet sitter i utseendet, skulle man inte då kunna ändra sitt kön endast genom att ändra utseendet? Eller är till exempel en kvinna som genomgått en mastektomi mindre kvinna? Är man "mer kvinna" med större bröst än med mindre? Eller om man har en liten snopp, är man då mindre man? Var går gränsen?

Då kanske personen hänvisar till genetik och anatomi: Jag har äggceller eller jag har spermier! Vi är "honor" och "hanar" på basen av våra könsceller! Då brukar jag konstatera att det ju är kul; det innebär ju att du hela tiden blir mindre kvinna då åren går och äggcellerna

minskar - för att inte tala om hur många män som har försämrade spermiekvalitet. Är faktiskt ofrivilligt barnlösa mindre man och mindre kvinna? Nej, det tycker inte de flesta.

Vi kommer ofta till samma slutsats: Hur vet du att du är en man/kvinna? "Jag bara vet. Jag känner det". Och där har vi den där magiska överenskommelsen: De flesta "bara vet" vad de är. Jag har samma situation: Jag saknar helt och hållet känslan av tillhörighet till både mans- och kvinnokategorin. På samma gång har jag ändå något slags känsla av att jag nog har ett kön som jag kan uttrycka och leka med. Jag är inte könlös och jag bemöter inte världen utan kön (det finns en del som saknar den där känslan helt och hållet, och de kallas agender). Det hjälps liksom inte, jag har försökt passa in i de där andra kategorierna och det tog nästan livet av mig. Det går inte att ändra med hjälp av konverteringsterapi, trots att en psykolog erbjudit att "eheyttää" (ung. "bota") mig.

På samma sätt har jag även jobbat med att hitta tillbaka till min finlandssvenska identitet, som så länge verkade vara i direkt kontrast till mitt icke-binära kön. Finlandssvenska fina flickor ska ju ha seglarjacka och ljusa jeans och diskreta pärlörhängen. Finlandssvenska fina pojkar ska ju växa upp till ståtliga män med starka ansiktsdrag, tillgång till segelbåt och vara lite mer modemedvetna än

finska män, men ändå inte så mycket att de är "feminina". Det handlar inte ens om språk, utan i högsta grad om klass. Min piercade näsa och icke-konventionella, könsstörande stil passar inte in i denna modell, även om min skärgårdssvenska så småningom skulle bli mer släpig och högsvensk genom åren i Åbo. Det är klart att inte alla finlandssvenskar, men så fungerar ju inte stereotyper.

Det är ju en självklarhet att det inte går att avsäga sig sitt kulturarv; antingen godkänner du det eller lever utan. På samma sätt finns det ingen forskning i världen som säger att det skulle gå att medvetet ändra på könsidentiteten - och varför skulle jag ens vilja det, jag mår ju superbra nu när jag får leva min sanning varje dag som den jag är. Vi finlandssvenska transpersoner finns och det går hur bra som helst, trots att jag kanske inte helt liknar de flesta andra ankorna i ankdammen. Våga vara dig själv trogen först.

Panda Eriksson är en finlandssvensk icke-binär Åbobo med en passion för jämställdhet, katter och körmusik. Hen arbetar med genusvetenskap, sjukvård och sexualrådgivning.

Förebild: författare och konstnär Tove Jansson

Min inspiration är Tove Jansson som skapade en av de mest passande men ändå radikala beskrivningarna någonsin av det finlandssvenska samhället i form av Muminvärlden. Om vi bara kunde ha ens lite av den empati, värme och nyfikenhet gentemot omvärlden som Muminmamman påvisar skulle världen vara en mycket bättre plats.

”Jag hoppas att du är fri att vara exakt så svår som du är, och att du har människor som står ut med dig ändå.”

Ett brev med fredligt content till en ung minoritetsmänska

JAG VET Egentligen inte vem du är. Du ska tillhöra en minoritet bortom finlands-svenskheten, det är så jag har fått det här uppdraget. Det är det du och jag ska ha gemensamt. Att vi tillhör nån minoritet förutom Finlands mest uppmärksammade. Om det är sant, och du har utländskt påbrå och uppskattar faktum att du har det så har vi egentligen inget gemensamt. Möjligtvis kön, ifall du är en pojke.

Jag är en pojke. Jag är en rätt gammal pojke vid det här laget. Närmare bestämt 35 år. Jag är så gammal att de egenskaper som gjorde mig intressant som yngre – till exempel att jag verkade rent ut sagt förakta människor i min omgivning – numera blivit en börda. Sånt händer. Med tiden blir allting tyngre att bära.

Jag har ont i käken nästan hela tiden. Jag spänner mig. Jag har alltid gjort det. Jag kan inte påstå att det egentligen beror på min roll som stickling (rent genetiskt är jag till hälften importerad från Sri Lanka, en liten tårformad ö i Indiska oceanen), men vad vet jag. Det kan vara att jag spänner mig för att jag levt med Goda människor som förväntat

sig att jag också ska vara God. I det här fallet människor som förväntat sig att jag ska ställa upp för importerade släktingar som tolk samtidigt som jag förklarar för de inhemska ortsborna (de som har rötter som sträcker sig ända ner i Saarijärvis moar) vad fan mamma egentligen säger. Självklart medan samma ortsbör berömmar mammas svenska.

Personligen tror jag att mina problem är mer komplicerade än så, och misstänker att dina också är det. Problem har ingen åldersgräns.

Men, till mitt egentliga ärende. Att förespråka fred och allt annat trevligt. Världen behöver fred, förutom när det är krig. Och det är oftast krig nånstans. Det är en konstig sak för mig att försöka förklara nåt jag aldrig upplevt, förutom på tv. Nu talar jag om krig. Jag har aldrig genomlevt ett krig. Om du har det hoppas jag att du får hjälp. Om dina föräldrar har det hoppas jag de hittar en psykolog som kan deras språk. Du kanske till och med har rötter i Sri Lanka och därav har erfarenhet av krig, med det skulle tyvärr inte betyda att vi har nåt gemensamt.

Rötter är ingen garanti på förståelse. Det är definitivt ingen förutsättning för ett gemensamt sinne för humor. Det här är mitt sinne för humor. Som du säkert märker är jag en sprudlande individ.

Fred är lättare för mig att beskriva.

Det här är fred: Jag har mer minnen av dåliga tv-serier än jag har av nåt annat. Det är alltid gult sensommarsken i rummet och en deprimerande lätthet ligger över min mammas knypplade gardiner. De är rosenvattenfärgade. Jag ser på Knighttrider, eller Teenage Mutant Ninja Turtles. Senare ser jag om och om igen på Monty Python and the Holy Grail. Jag vet ingenting om Sri Lanka, men jag kan We are the knight who say Ni-sketchen utantill. Eki eki eki eki ptang och så vidare.

Det är synd att ingen vill höra mig tala om det. Alla har fullt upp med faktum att jag skars ur en brun mage som spädbarn. Det tycks vara så världen är när rasism ska motverkas med antirasism. För att få leva måste man gå med på att förminskas till en färg och gråta lite på scen. Jag ser ingen riktig utveckling. När jag var liten var folk överraskade över att jag åt spagetti med köttfärssås, numera är folk fortfarande överraskade över att jag åt spagetti med köttfärssås. "Tänk vad intressant", kunde dom och kan dom utbrista fortsättningsvis. Det nämndes

till och med i lokaltidningen, det hade så mycket nyhetsvärde.

Skillnaden är att människor numera direkt börjar stamma fram "Jag vet inte vad jag ska säga, vad ska jag säga? Vad ska jag kalla dig? Är det rasifierad eller POC?" Spelar det nån roll, om det ändå är förbluffande att ett barn uppvext med finska skolluncher och finska butikskedjor med främst vita, finska vänner äter finsk mat? Jag skojar, självklart spelar det roll. Det är viktigt att använda rätt termer, det är det minsta man kan göra. Ordagrant. Det finns ingen lösning som kräver mindre tid och energi och därmed är mer kostnadseffektiv. Du kan tänka själv, vad är lättare att åstadkomma: En psykolog (eller bankpersonal, eller lärare, läkare, polis) som förstår vilka värderingar och traditioner och historiskt trams dina föräldrar högst antagligen haft med sig i bagaget från fjärranlandistan och som därmed påverkar dig varje dag, eller en psykolog (fyll i samma orddiarré som ovan) som "respekterar olika kulturer" och använder "rätt" term för att inte såra dina känslor men inte kan tänka längre än "motherfucker's eating malet-köttsås!"?

Numera är jag författare. Jag har ingen Youtube-kanal. Jag rekommenderar att du söker på "Johannes Anyuru 2017" på Spotify. Det är ett sommarprat, ungefär

en timme långt. Det är en sammanfattning av rädslan inför en allt mer islamofobisk värld i sviterna av terrordådet på Drottninggatan i centrala Stockholm 2017. Jag rekommenderar inte att du blir författare, inte för att du inte kan. Jag vet som sagt inget om dig förutom att du ska vara dubbelminoritet, och en ung mänska. Och att du högst antagligen är för fred och andra trevliga saker. Du kan vara en begåvad skribent, du kan ha höga vitsord eller låga vitsord (jag hade medelmåttiga vitsord). Jag rekommenderar inte att du blir författare främst för att det är ett tungt jobb utan motstånd. Ord väger ingenting, det är det som är så tröstlöst med dem. Med det sagt kan det vara otroligt tröstande att läsa.

Jag rekommenderar att du läser White Teeth av Zadie Smith. Eller, om du vill ha nåt kortare, Calvin and Hobbes av Bill Watterson. Jag retas inte, det är ärligt talat bra litteratur som säger mycket om människor. Inte särskilt mycket om minoriteter, förutom förstås den pyttelilla minoriteten "pojkar som hallucinerar att deras leksakstiger, och enbart deras leksakstiger, lever och väntar på dem varje dag då de kommer från skolan". Personligen trodde jag att allting hemma hos mig levde. Min spegelbild var värst, vilken lömsk och skrämmande och framförallt förrädisk spegelbild jag trodde att

jag hade. Den log åt mig varje gång jag tittade ner i lavoaren för att spotta ut tandkrämen och skölja av tandborsten före läggdags.

Det är också fred.

Det är svårt att överträffa fred vad gäller variation i tillvaron. Det är egentligen inte fråga om rätt eller fel eller gott eller ont i en moralisk mening, sånt kan finnas i krig.

Fred är det enda tillståndet där ordet "eller" kan förekomma. Det är alternativ, inte nödvändigtvis trevliga såna, men alternativ är alltid bättre än tvång. Till och med flera dåliga dagar är bättre än att le för att man är tvungen.

Jag hoppas att du är fri att vara exakt så svår som du är, och att du har människor som står ut med dig ändå.

Det är egentligen helt frikopplat från politiska tillstånd som krig och fred. Det är helt enkelt en förhoppning.

Adrian Perera har gett ut tre böcker. Han är alltid lika övertygad att han inte kommer att kunna skriva en till.

”Vi fortfarande har långt kvar till att rasifierade finlandssvenska barn och unga ska ha tillgång till en trygg och jämlik uppväxt.”

Antirasistisk uppfostran i praktiken

DE NORDISKA LÄNDERNA har länge värnat om självbilden som enastående när det gäller social policy – de är välfärdsstater, de mest demokratiska, de mest jämlika och så vidare. Till detta hör också en självbild om att vi i Norden är färgblinda och därmed icke-rasistiska. Den självbilden är rotad i en illusion – om än en välbehållen sådan – om att de nordiska länderna är fria från kolonialismens och den transatlantiska slavhandelns historiska arv. Men i verkligheten är ju varken Finlands historia eller samtidigt fri från rasism. Inte heller den finländska skolan, som onekligen är den mest hyllade symbolen för den finländska exceptionalismen världen över, är fri från rasismens skugga.

Enligt den europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI), som år 2019 utgav sin femte rapport om Finland, håller rasismen och hatretoriken i Finland på att öka. Detta inte minst då etablerade partier som Sannfinländarna med jämna mellanrum gör rasistiska utspel mot invandrare och rasifierade minoriteter. Ifjol gjordes även fler DO-anmälningar än någonsin förut, varav ursprung var den vanligaste diskrimineringsgrunden. Diskrimineringsombudsmannen publicerade 2020 en utredning som visade att diskriminering mot

finländare med afrikansk bakgrund är ett vardagligt fenomen¹. Av de personer som deltog i utredningen uppgav hela 67 procent att de upplevt rasism inom skolvärlden, och 60 procent att de gjort det i arbetslivet. Nästan 50 procent av de intervjuade uppgav att de upplever rasistiska incidenter minst en gång i månaden, och 20 procent uppgav att de blivit utsatta för etnisk-/rasprofilering av poliser eller väktare.

ICKE-VITA BARN OCH unga utsätts för rasism genom alla utbildningsstadier, både i skolan och på fritiden, från både vuxna och andra barn och unga. I den ovannämnda DO-utredningen uppgav drygt en femtedel av respondenterna att de upplevt diskriminering redan före skolåldern inom småbarnspedagogiken. Förutom den öppet aggressiva rasismen i form av rasistiska skällsord, trakasserier och våld uttrycks rasismen ofta på en rad mindre uppenbara sätt. I barnens sociala relationer uttrycks den bland annat genom isolering och exkludering från vissa utrymmen och sammanhang, genom exotifiering och objektifiering (vilket ofta bortförklaras som ’nyfikenhet’), samt genom mobbning och mikroaggressioner. I relationer till lärare, fritidsledare och andra vuxna i deras liv uttrycks den både

på tydligt negativa sätt såsom genom rasistiskt språk och dåligt bemötande, men även på mera subtila sätt som hur barn och unga uppfattas, skildras och behandlas. Icke-vita barn och unga stämplas snabbare som ”problembarn”, förknippas oftare med negativa stereotyper, och behandlas som att de inte är lika intelligenta, kunniga eller inte tillhör. DO utredningen från 2020 fann också att det inom utbildningens strukturer sker ett slags rasifierande styrning som leder till en differentiering av ungas livsvägar och därmed deras samhälleliga ställning. Rasismen påverkar alltså inte bara barn och ungas välmående utan även deras livschanser.

Ytterligare ett problem är bristen på kompetens att hantera rasismen. Ofta får barn och unga deras upplevelser avfärdade av välmenande vuxna som inte tror på deras erfarenheter för att de inte själva har bevittnat eller upplevt dem. Uppstår det sociala problem är det inte sällsynt att den som utsatts för rasism är den som stämplas som bråkstaken och som sist och slutligen blir bestraffad. Även de sätt på vilka man försöker skydda den utsatta, såsom att hänvisa den till terapeut eller isolera den från skadande sammanhang, kan ha negativa konsekvenser. Att det allt för ofta är den

utsatta som insatser riktas mot i stället för den som utövat rasism tyder på en förvrängd problemformulering enligt vilken de som utsatts för rasism är de som får bära ansvaret för att ”lösa” rasismen. Detta lär barn och unga i tidig ålder att internalisera rasismen. Att lära sig att ens erfarenheter av utsatthet kommer att avfärdas, bortförklaras eller osynliggöras kan utlösa det forskare kallar för minoritetsstress, vilket i sin tur kan leda till sämre hälsa både fysiskt och psykiskt.

RASIFIERADE FINLANDSSVENSKAR LEVER dessutom som dubbelminoriteter i Finland. Att det finns mycket färre av oss i Svenskfinland jämfört med det finska majoritetssamhället betyder att vi mer sannolikt finner oss som ”den enda” i rummet. Att Svenskfinland också är geografiskt utspritt betyder att vi har färre chanser att umgås och skapa en gemenskap med andra som liknar oss själva. Att gå miste om denna kollektiva identifiering har tvingat många av oss att kämpa med vår identitet och självbild, samt ökat våra erfarenheter av minoritetsstress. För mig ledde denna stress, i samband med rasismen jag upplevde, till att jag slutligen valde att byta till en internationell finsk skola med en engelskspråkig linje. Äntligen var jag inte den enda rasifierade

i mina klassrum. Jag trodde att den nya omgivningen äntligen skulle ge mig den tillhörighetskänslan jag saknat, men där bemöttes jag av en annan smäll – plötsligt var jag den enda finlandssvenska eleven i skolan.

När jag har föreläst om rasism har jag ibland fått höra att ”det här med rasism är inte ett problem för oss i Svenskfinland eftersom vi har så få med utländsk bakgrund”. Men att vi är (relativt) få i Svenskfinland är inte en ursäkt för att inte agera mot rasism. Tvärtom – att vi är få betyder att vi ibland är mera utsatta och mindre stöttade. Det betyder att finlandssvenska institutioner och pedagoger har ännu mindre erfarenhet av att arbeta med rasism jämfört med de som arbetar inom det finska majoritetssamhället. Det i sin tur betyder att vi fortfarande har långt kvar till att rasifierade finlandssvenska barn och unga ska ha tillgång till en trygg och jämlik uppväxt.

ALLA SOM ARBETAR med barn och unga har ett ansvar att göra sitt bästa för att skydda dem från skada, men pedagoger bär dessutom ansvaret att uppfostra nya generationer. Därför är det viktigt att pedagoger utvecklar ett antirasistiskt arbetssätt som inte bara utgår ifrån att reagera på rasistiska händelser. Det krävs

ett aktivt skapande av en antirasistisk kultur och en pedagogik som inte bara uppfostrar barn att vara ”färgblinda” utan ger dem verktyg för att förstå, identifiera och motarbeta rasism i sin omgivning. Men för att lyckas med det behövs det engagemang för att utbilda, agera och framför allt att våga förändra den institutionella praxis som visar sig reproducera ojämlikhet. Här är några tips på aktiva åtgärder:

1) Utbildning. För att kunna arbeta antirasistiskt behöver man en fördjupad förståelse för vad rasism är, hur den uttrycker sig i samhället, och vilka etablerade arbetssätt som finns för att motverka rasism. Även om vi i Finland har bedrivit allt för lite forskning kring detta ämne så finns det en hel del resurser från både Sverige och annanstans som man kan och bör ta del av för att öka sin kunskap.

2) Självrannsakan – på både individuell och institutionell nivå. Det är flera som gärna skippar detta obekväma steg efter att ha fått en introduktion till antirasism för att i stället hoppa direkt till åtgärder. Men utan en utförlig förståelse för problemet kan man inte utveckla utförliga lösningar. För att inte fastna på individuell nivå, utan också adressera de strukturella problemen behöver även

”Kom ihåg – och planera för – att den antirasistiska utbildningen aldrig är över.”

utbildningsmaterial, läroplaner och praxis granskas.

3) Åtgärdsplan. Tyvärr händer det ofta att man påbörjar insatser utan att ha tagit sig tid att tänka igenom hur de egentligen kommer att implementeras eller vilka resurser som krävs. Att utveckla en ordentlig åtgärdsplan med kort-, mellan- och långsiktiga mål är viktigt för att skapa en institutionell kultur kring hur man hanterar rasistiska händelser och arbetar förebyggande mot rasism.

4) Ansvarstagande. På en institutionell nivå behövs en plan för hur man ska utvärdera sitt arbete enligt åtgärdsplanen samt hur man ska gå till väga om och när planen inte har följts. Det behövs även en plan för hur man ska hålla sina kollegor ansvariga, samt för hur man ska hålla de barn och ungdomar man arbetar med ansvariga på ett sätt som tar rasism på allvar samtidigt som det är pedagogiskt, läkande och konstruktivt.

5) Fortbildning. Antirasistiska utbildningar har blivit en kryssruta som många antar för att känna sig progressiva och sedan skuldfrött kunna fortsätta utan

någon större förändring. Detta är ett mönster som blivit alltför bekant under det senaste året i samband med att Black Lives Matter-protesterna världen över skapade ett förnyat om än kortvarigt intresse i antirasism. Kom ihåg – och planera för – att den antirasistiska utbildningen aldrig är över.

REFERENS

1 syrjinta.fi/sv/-/diskrimineringsombudsmannens-utredning-rasism-och-diskriminering-vardag-for-finlandare-med-afrikansk-bakgrund-1

Jasmine Kelekay är doktorand i sociologi vid University of California, Santa Barbara. Sedan 2019 har hon även varit gästforskare vid CEMFOR (Centrum för Mångvetenskaplig Forskning om Rasism), Uppsala Universitet. Hennes forskning berör frågor om relationen mellan rasifiering, rasism och kriminalisering, med fokus på anti-svart rasism i Norden, samt de sätt som utsatta grupper skapar och utövar motstånd mot rasism.

**Förebild:
feministisk
författare och aktivist
Audre Lorde**

En av mina främsta förebilder är den afroamerikanska feministiska författaren och aktivisten **Audre Lorde** (1934–1992), som använde sitt kreativa skrivande som ett verktyg för att belysa kopplingen mellan det personliga och det politiska, och mellan det individuella och det kollektiva. Jag har varit särskilt inspirerad av hennes essäsamling *Sister Outsider* (1984) som handlar om vikten av att lyfta och förstå marginaliserade gruppers erfarenheter för att främja rättvisekamper i samhället. Kanske den mest berömda essän, *The Masters Tools Will Never Dismantle the Masters House* (Härskares verktyg kommer aldrig att montera ned härskares hus), påminner oss om att vi inte kan åstadkomma social rättvisa genom ”förtryckarens” verktyg, utan att vi i stället behöver hitta nya metoder för samverka och samvaro.

